

Marit Ekne Ruud

Eget hjem for første gang Å flytte hjemmefra blant et utvalg ungdom i Oslo

BYGGFORSK

Norges byggforskningsinstitutt

Marit Ekne Ruud

Eget hjem for første gang Å flytte hjemmefra blant et utvalg ungdom i Oslo

Prosjektrapport 311 – 2001

Prosjektrapport 311
Marit Ekne Ruud
Eget hjem for første gang
Å flytte hjemmefra blant et utvalg
ungdom i Oslo

Emneord: ungdom, boligetablering,
flytte hjemmefra

ISSN 0801-6461
ISBN 82-536-0741-5
100 eks. trykt av
S.E. Thoresen as
Innmat: 100 g Kymultra
Omslag: 200 g Cyclus

© Norges byggforskningsinstitutt 2001

Adr.: Forskningsveien 3 B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: 22 96 55 55
Faks: 22 69 94 38 og 22 96 55 08

Forord

Denne studien handler om prosessen rundt det å flytte hjemmefra for første gang blant et utvalg ungdom fra Sogn videregående skole i Oslo. Prosjektet har vært finansiert av Norges forskningsråd under programmet "Bolig og levekår" i perioden 1998 – 2000.

Hensikten med dette prosjektet har vært å få mer kunnskap om hva som påvirker ungdommens valg og muligheter når de skal flytte hjemmefra, og hvilke preferanser ungdom har på spørsmålet om boligetablering. Studien søker å avdekke ungdommens mangfold, forskjellig bakgrunn og ulike preferanser for å få frem hvordan disse faktorene har betydning for valgene.

Studien er gjennomført av etnolog Marit Ekne Ruud. Kvalitetssikrer har vært sosiolog Siri Ytrehus, som har bidratt med verdifulle kommentarer til rapporten.

Oslo juni 2001

Thorbjørn Hansen
Avdelingssjef

Marit Ekne Ruud
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	7
· Hovedfunn relatert til problemstillingene	7
Kapittel 1: Innledning.....	13
1.1 Undersøkelsens målsetting og overordnede problemstillinger	13
1.2 Bakgrunn for undersøkelsen.....	14
1.3 Kunnskapsstatus	14
1.4 Analyseperspektiver	16
1.4.1 Ungdom som kulturell kategori.....	16
1.4.2 Boligpreferanser	19
1.4.3 Erfaring og forventning	19
1.5 Datamateriale og metode.....	20
1.5.1 Utvalget i undersøkelsen	20
1.5.2 Datainnsamlingen.....	21
1.5.3 Metodiske aspekter.....	21
1.5.4 Kildekritiske betraktninger.....	22
Kapittel 2: Presentasjon av ungdommen.....	25
2.1 Beskrivelse av utvalget.....	25
2.1.1 Alder og kjønn.....	25
2.1.2 Etnisk bakgrunn.....	26
2.1.3 Ungdommens yrkesplaner.....	26
2.1.4 Hvor i Oslo ungdommene bor	29
2.1.5 Nåværende boligtype.....	30
2.1.6 Oppsummering	31
2.2 Presentasjon av informanter	32
2.2.1 Ungdom som bor hjemme hos foreldrene	32
2.2.2 Ungdom som har flyttet hjemmefra	34
2.2.3 Oppsummering	35
Kapittel 3: Bosituasjonens påvirkning for flytteprosessen	37
3.1 Innledning.....	37
3.2 Når og hvorfor flytter de hjemmefra?	38
3.2.1 Tidsperspektiv på utflytting og flytteplaner	38
3.2.2 Familieforhold.....	41
3.2.3 Forpliktelser hjemme.....	44
3.2.4 Et rom for seg selv	45
3.2.5 Konflikter hjemme	51
3.2.6 Oppsummering	54
3.3 "Det haster ikke med å flytte"	55
3.4 Strategi for etablering.....	57
3.4.1 Hvordan skaffe bolig.....	57
3.4.2 Strategi for finansiering.....	59
3.4.3 Å dele bolig	69
3.4.4 Oppsummering	70

Kapittel 4: Ungdommens preferanser. Hvor og hvordan vil ungdom bo?	73
4.1 Innledning.....	73
4.2 Preferanser på bosted	73
4.2.1 Hvor ungdommen vil bo	73
4.2.2 Å bo i nærheten av foreldrene	77
4.2.3 Ønske om nærhet eller avstand – utslag av ulike verdensbilder?	80
4.3 Hvordan ønsker ungdommen å bo?.....	81
4.3.1 Preferanser på boligtype	82
4.3.2 Er ønskene realistiske?	88
4.3.3 Eksempler på boligprosjekter	89
4.3.4 Oppsummering	92
4.4 Oppsummering	92
 Kapittel 5: Å flytte for seg selv – en betingelse for selvstendighet? ..	95
5.1 Innledning.....	95
5.2 Ungdom som kulturelt fristilte?	95
5.2.1 Forholdet mellom tvang og frivillighet	97
5.3 Ungdom og livsstil. Går ungdom sine egne veier?	98
 Kapittel 6: Eget hjem for første gang – avsluttende kommentarer...	101
 Litteratur	105
Andre referanser	107
 Vedlegg	109

Sammendrag

Undersøkelsen handler om ungdom og boligetablering, der jeg går inn på prosessen rundt det å flytte hjemmefra før første gang, og ser på hva som virker inn på valgene og mulighetene som ungdom har. Fokus er rettet mot de forhold som er med på å bestemme når, hvor og hvordan utflytting fra foreldrehjemmet skjer. Dette sees i forhold til de unges bakgrunn, bo- og livssituasjon.

Ungdommene i studien er i aldersgruppen fra rundt 17 til 25 år. Denne alderskategorien sammenfaller med ungdom som fremdeles går på skole og har begynt på videre utdanning, og eventuelt har jobb ved siden av. Hensikten med å velge de yngste ungdommene er å fange opp den gruppen som ennå ikke er etablert mer permanent i egen bolig. Studien omfatter både ungdom som har flyttet hjemmefra, og ungdom som fremdeles bor hjemme hos foreldre eller andre omsorgspersoner, og som snart skal flytte for seg selv. De fleste i materialet tilhører denne siste gruppen.

Datamaterialet

Studien er basert på to typer materiale. Det ene er spørreskjemaer som er sendt ut til elever ved Sogn videregående skole i Oslo. Begrunnelsen for å velge den skolen var at det er Oslos og jeg tror landets største videregående skole. Elevene kommer fra hele byen og har forskjellig bakgrunn og alder. Mange har flyttet fra foreldrehjemmet. En stor andel elever har også etnisk minoritetsbakgrunn. Skolen tilbyr et bredt utvalg av linjer innen yrkesfaglig retning.

Utvalget består av 188 ungdommer, fordelt på 105 gutter og 83 jenter. 159 av elevene bor hjemme enda, og 29 har flyttet hjemmefra. Ca 1/3 av elevene har etnisk minoritetsbakgrunn.

Den andre typen materialet er intervjuer med et utvalg. Intervjuene omfatter ca 20 personer. Her anvendes en kvalitativ tilnærming, der det er ungdommens egne vurderinger som står i fokus.

Hovedfunn relatert til problemstillingene

1. På hvilken måte har bo- og familiesituasjonen innflytelse på ungdommens flytteplaner? I mitt materiale skiller jeg mellom tre kategorier av påvirkningsfaktorer. Det første er det som bidrar til å skyve ungdommene ut, såkalte push-faktorer. Det andre er det som lokker eller drar ungdommen ut, såkalte pull-faktorer. Den tredje kategorien er de som trives hjemme og som ikke har planer om å flytte i nærmeste fremtid.

Først push-faktorene, det som bidrar til å fremskynde flyttingen:

For det første viser materialet at *endrede familiekonstellasjoner* med samlivsbrudd og nye familiesammensetninger bidrar til å påvirke etableringsprosessen for ungdommen ved at noen flytter ut av hjemmet tidligere enn planlagt. Gjengifte, ny familie og nye barnekull kan føre til at ungdom opplever at de ikke lenger har mental eller fysisk plass hos foreldre. Når foreldre flytter til hver sin kant av landet eller til utlandet har enkelte ungdom få andre valg enn å bli igjen for å forstette skolegang. Ungdoms behov for egen bolig som følge av endrede familiekonstellasjoner har de siste årene vært merkbar for eksempel i den økende boligkøen for ungdom som ønsker Ungbo-boliger (kommunale boliger).

For det andre viser deg seg at *familierelasjoner* har stor betydning. Konflikter og bråk hjemme oppgis som en av hovedårsakene til ønske om flytting for de ungdommene som snart skal flytte, og dette ble oppgitt som årsak også blant de fleste som allerede har flyttet hjemmefra.

For det tredje viser funnene at *forpliktelser hjemme* kan være en utløsende årsak til flytting. Svarene viser at de aller fleste ungdommene har plikter hjemme. Pliktene omfatter stort sett å hjelpe til med husarbeid, gå ærend og lignende. I tillegg omfatter pliktene også pass av mindre søsken. Pass av mindre søsken viser seg å være en av flere utløsende årsaker til utflytting særlig blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

For det fjerde påvirkes ungdommens flytting av *boforhold og boligstandard* hjemme. De fleste unge i dag vokser opp med egne rom og med relativt høy boligstandard/boligstørrelse sammenlignet med for 20-30 år siden. Dårlig plass som motiv for å flytte forventes derfor i mer eller mindre grad å ha forsvunnet. Funnene i denne undersøkelsen viser at rundt 15 prosent av ungdom i mitt materiale som bor hjemme deler rom med andre i familien. Tilsvarende tall for de som har flyttet hjemmefra viser at nesten halvparten delte rom med andre før de flyttet..

Til tross for en generell økning av boligstandard kan vi nå se nye grupper som ofte rammes av trangboddhet. Særlig gjelder dette familier med etnisk minoritetsbakgrunn der ungdom opplever å bo trangt på grunn av store søskenflokker. Å ha sitt eget rom er ikke en selvfølge for denne ungdomsgruppen. Flere i mitt materiale deler rom med opptil flere til de flytter hjemmefra, hvis de ikke er henvist til en sofa på stua for å frigjøre plass på soverom til mindre søsken slik det kom frem i et av eksemplene. Det er særlig ungdom som har flere mindreårige søsken som opplever hjemmesituasjonen vanskelig og som flytter/ønsker å flytte tidlig hjemmefra.

Det som lokker ungdommen ut av hjemmet, pull-faktorer:

Blant ungdommen som har planer om å flytte snart, og som ikke opplever at de "må" ut, oppgir først og fremst jobb og videre utdanning som begrunnelse for flytting. De fleste sier at de vil tjene penger når de har flyttet ut hjemmefra. Ungdommene i denne studien har yrkesrettet utdanning, og de fleste går ut i lønnet arbeid rundt 20-års alderen.

Den andre gruppen som skiller seg ut er de som skal gifte seg eller flytte sammen med kjæresten.

De som trives hjemme

Ungdom i mitt materiale som ikke har det travelt med å flytte, skiller seg fra de andre ved at de tydelig gir uttrykk for at de ønsker å ha omsorg fra familie en stund til. Det betyr ikke at de for eksempel slipper å bidra med å hjelpe til i huset eller passe små søsken. Det betyr heller ikke at alle i denne gruppen har eget rom. Husarbeid og plikter som denne gruppen har oppleves ikke som påtvunget og negativt. Dette kan tolkes som at de opplever å ha en likeverdig rolle i forhold til foreldrene.

Det samme kan vi se blant de som deler rom med andre i familien. Noen legger vekt på at det er hyggelig å dele rom for eksempel med søsken i samme alder. Dette viser at familierelasjoner er mer avgjørende enn det å dele rom, eller størrelsen på boligen.

2. Hvor ønsker ungdommen å bo? Ønsker de noe annet enn det de er vant til eller er de ute etter noe nytt? Vil ungdommene helst bo sentralt i byen? Byen forbindes med ungdommens rom. Gjelder dette også for denne gruppen?

Funnene viser at rundt $\frac{3}{4}$ av ungdommene i mitt materiale som har klare oppfatninger av hvor de vil bo ønsker å bosette seg i samme type området som de er vokst opp i. Ungdommene er til en viss grad bundet av eller påvirket av det de kjenner fra før, og er i mindre grad ute etter å søke noe nytt. Tilsvarende funn er gjort i en svensk undersøkelse. Ungdommens boligvalg skilte seg fra andre valg og ønsker for fremtiden ved å framstå som mer tradisjonelle (Wara 1996).

Imidlertid viser dataene at også en del ønsker å bosette seg i sentrum. Denne gruppen har som begrunnelse for valget at de ønsker noe annet enn de er vant til. De mest attraktive områdene er Grünerløkka, Frogner og Majorstua.

3. Hvordan ønsker ungdom å bo? På spørsmål om hvordan ungdom ønsker å bo, skiller de mellom hva de ønsker først når de skal flytte hjemmefra, og hva de ønsker senere i etableringsprosessen. Som første bolig oppgir over halvparten at de ønsker leilighet, noe som ikke er særlig oppsiktsvekkende. Nesten ingen oppgir hybel som alternativ, heller ikke ungdomsboliger. Vi finner imidlertid at $\frac{1}{4}$ ønsker å bosette seg i enebolig eller rekkehus som første bolig, noe som kanskje kan virke mer overraskende. Videre ser vi at over halvparten ønsker å bo i enebolig eller rekkehus etter hvert.

De fleste av ungdommene som har flyttet hjemmefra bor i leilighet nå. Også de ønsker enebolig senere. Svarene i mitt materiale viser stort samsvar mellom *hvordan ungdommene er vant til å bo og de boligønsker de har for fremtiden*.

Blant ungdom med minoritetsbakgrunn ønsker de fleste å flytte til rekkehus eller enebolig som første bolig uavhengig av hvordan de er vant til å bo. For de aller fleste i mitt materiale betyr dette større plass enn det de er vant til.

4. I hvilken grad anser ungdommene disse preferansene eller ønskene som realistiske? Hvilke strategier har de for å realisere ønskene for boligetablering?

Mange av ungdommene i min undersøkelse forventer hjelp fra foreldre til etablering. De færreste må gå gjennom de offisielle kanalene som annonser. Enkelte forventer også hjelp fra det offentlige. Rundt $\frac{3}{4}$ av de som flyttet fikk hjelp fra familie eller venner til å skaffe bolig, mens resten skaffet bolig selv.

Mange har også klart uttalte strategier for hva de skal gjøre for å skaffe bolig og for *strategi for finansiering*. Hvordan skal de skaffe penger? Her viser flertallet at de selv skal finansiere bolig gjennom sparepenger og jobb. Ca $\frac{1}{3}$ svarer at de forventer økonomisk hjelp fra familien.. Enkelte oppgir at de skal ta opp lån / få stipend.

Blant gruppen som har flyttet hjemmefra har rundt 1/3 fått økonomisk hjelp hjemme, mens en knapp tredjedel har klart seg uten hjelp. Blant disse ungdommene finner vi også enkelte som fikk hjelp fra sosialkontoret.

I Gallupundersøkelser som ble foretatt i årene 1990, 1993 og 1997, ble det spurt om holdninger til foreldres økonomiske ansvar overfor barn i etableringsfasen (Gulbrandsen og Langsether 1999). I 1993 mente over 40prosent av de spurte at foreldrene skal hjelpe barna med utdanning og bolig så sant de har mulighet til det.

Gallupundersøkelsen viste også at andelen foreldre som gir hjelp økte fra 1980-tallet til 1990-tallet. Stadig mindre barnekull / søskenflokker (flere enebarn) gir mange særlig norsk ungdom gode muligheter når det gjelder å ha noe å flytte ut til, og som kommer i form av gaver og arv. Alderspyramiden har snudd sett i forhold til en til to generasjoner tilbake. I dag er det få barn, ofte med to par (eller flere par) besteforeldre i live og kanskje også yrkesaktive. Tidligere var besteforeldregenerasjonen gjerne eldre, lavere levealder, det var flere barn og barnebarn til å "dele". Forventninger til det å få hjelp fra familien til boligetablering, enten det er å skaffe bolig eller / og få hjelp med finansiering, er altså relativt stor sammenlignet med tidligere.

Mange oppgir at de ønsker å dele bolig med venner den første tiden. Begrunnelsene er først og fremst at dette blir billigere, men også at de ønsker også "å ha noen rundt seg". De vil slippe å bo alene. De fleste av de som har flyttet hjemmefra bor sammen med noen. Mange bor sammen med søsken eller andre slektninger. Familierelasjoner ser følgelig også ut til å være viktig som begrunnelse for å dele bolig.

5. På hvilken måte har det å flytte for seg selv betydning for egen livssituasjon og ungdommens livsstil?

I dag ansees ungdom som tidligere kulturelt uavhengig av voksenpersoner sammenlignet med tidligere. På den annen side er de lenger økonomisk avhengig. Økonomisk avhengighet kan ofte fortsette etter at de unge har flyttet hjemmefra (Øia 1996:15).

Den økonomiske og sosiale moderniseringen som har foregått i samfunnet har skapt nye erfaringer og annerledes kulturelle mønstre. Ungdom er lært opp til andre ferdigheter enn tidligere. De skaper stadig nye tolkningsmønstre gjennom media og forbruk. De tilegner seg også kunnskap om enkelte områder som foreldregenerasjonen ikke har.

Vi finner også en egen ungdomskultur eller livsstil som skiller seg fra voksenkulturen. Dette finner vi særlig gjennom musikk, klær og moter. Disse er globale og identifiserer ungdom som gruppe. Ungdom innehar den postmoderne kulturforståelsen der alt er oppløst, fragmentert og satt inn i nye sammenhenger. De er kulturelt frisatte i forhold til en "voksenverden".

Hvordan kan disse generelle karakteristika på dagens ungdom sees i forhold til funnene i denne undersøkelsen? Studien viser at ungdommene ikke har særlig utradisjonelle preferanser når det gjelder bolig. Hvor ligger drømmene om noe helt annerledes enn det som er "vanlig", hvor ligger opprøret, det utradisjonelle, det postmoderne? Er en forklaring at de betrakter seg selv som voksne når det er snakk om bolig, jobb og familie? Etablering kan på mange måter sees på som en selvmotsigelse i sammenheng med begrepet ungdom fordi det å etablere seg nettopp tilhører en annen livsfase – nemlig voksenlivet.

Ungdommen slik de fremstår her i denne undersøkelsen kan både sees på som moderne og tradisjonelle, med en identitet preget av både impuls og røtter. Impuls er noe dynamisk og fremtidsrettet. De er moderne og "frisatte" gjennom en oppvekst der familierelasjonene er bygget på likeverd, der de har frie valg og kan møte nye utfordringer i en ny bosituasjon. Samtidig har de røtter som omfatter de erfaringene og verdiene de bærer i seg og som viser at de også er tradisjonelle i sine valg når det gjelder boligetablering.

Kapittel 1: Innledning

1.1 Undersøkelsens målsetting og overordnede problemstillinger

Denne studien tar for seg ungdom og boligetablering blant den yngste gruppen ungdom, og undersøkelsen er rettet mot det å flytte hjemmefra for første gang. Hensikten er å få kunnskap om ungdommens boligetablering, og ønsker og strategier for dette. Sentralt i undersøkelsen er å se på hva som påvirker deres muligheter, preferanser og valg når de skal flytte for seg selv og å se dette opp mot de unges bakgrunn, bo- og livssituasjon.

Undersøkelsen er rettet mot de forhold som er med på å bestemme når, hvor og hvordan utflytting fra foreldrehjemmet skjer. Studien ser på hvordan de unges bakgrunn, familieforhold samt bo- og livssituasjon virker inn på flytteprosessen.

Ungdomsgruppen er fra 17 år og til 25 år. En viktig grunn til å velge de helt unge er at det er forsket lite på denne gruppen i boligforskningen. Ungdommen går fremdeles på skole, og mange har jobb ved siden av skolen.

Studien omfatter både ungdom som har flyttet hjemmefra, og ungdom som fremdeles bor i foreldrehjemmet og som snart skal flytte for seg selv. Noen ungdom bor imidlertid verken hos foreldrene, eller har flyttet ut hjemmefra til sitt eget. Disse ungdommene bor hos søsken eller hos andre omsorgspersoner og omfatter først og fremst ungdom med minoritetsbakgrunn.

Hovedproblemstillingene i studien er:

- *Hvordan påvirker familie- og bosituasjon prosessen med å flytte hjemmefra? Har boforhold og familie betydning for når og hvorfor ungdommen flytter hjemmefra, eventuelt hvorfor de venter med å flytte? Disse spørsmålene sett i forhold til husholdssammensetning og endrede familieforhold, forpliktelser hjemme, boforhold og familierelasjoner.*
- *Hvilke strategier har ungdommene for etablering i egen bolig? Hva forventer de av hjelp, hva vil de gjøre selv? Ut fra en antakelse om at boligetablering er problematisk særlig for de unge settes det søkelys på hvilke muligheter ungdom har til å skaffe egen bolig og hvordan skjer dette. Får ungdommen hjelp fra foreldrene / er det vanlig blant denne gruppen å hjelpe barna? Hvilke tanker og strategier har de om andre finansieringsordninger? Forventer de hjelp av det offentlige hjelpeapparatet? I hvilken grad sparer de for å ha råd til å flytte hjemmefra? I tilknytning til dette skal det også fokuseres på hvilke tidsperspektiv ungdom har på spørsmålet om boligetablering. Har de langsiktige planer eller tenker de "her og nå"?*
- *Hvor og hvordan ønsker ungdom å bo? Hvorfor velger de som de gjør og hva styrer valgene? Vil tidligere boligforhold og boligtype eller foreldrenes økonomi påvirke valg og muligheter videre? Ønsker ungdom helst å bo sentralt? Eller vil ungdom helst bo i nærheten av foreldrehjemmet, der de har vokst opp? Hvor vil de helst bo?*
- *På hvilken måte har det å flytte for seg selv betydning for egen livssituasjon og for graden av selvstendighet? Dersom det har betydning, kan vi se forskjeller i forhold til*

ungdommens bakgrunn? Samtidig som vi vet at ungdom gjerne flytter mye den første tiden og at boligsituasjonen ofte er ustabil, viser undersøkelser at en ustabil bosituasjon kan ha negativ innflytelse på livssituasjonen. Mange trenger stabilitet for å klare skolegang eller yrkesliv. ¹ Hvilken betydning har en stabil bosituasjon i ungdomsfasen? Blant ungdom med minoritetsbakgrunn har det vært fokusert på bakgrunn og kultur i flere sammenhenger. Innen bolig og boligetablering har vi liten kunnskap om hvordan ungdom med minoritetsbakgrunn skaffer bolig, deres muligheter og valg videre. Kan vi finne noen trekk som er karakteristiske for situasjonen rundt det å flytte hjemmefra blant ungdom med innvandrerbakgrunn, og som er mer markant sammenlignet med "norsk" ungdom?

- Ungdomsforskning viser at ungdommen har sin egen livsstil og skaper sine egne "rom" som en del av det å bli selvstendige, løsrevet fra en "voksenverden" (Löfgren 1990, Waara 1996, Werner 1988 m.fl.). Ungdommen er moderne. *Hvordan synliggjøres ungdommens livsstil i studien, i forhold til valg og preferanser?*

1.2 Bakgrunn for undersøkelsen

Det kan tilsynelatende oppleves som lite aktuelt å settes søkelys på en så ung gruppe ungdom relatert til spørsmål omkring det å flytte hjemmefra, når vi vet at ungdom vanligvis ikke etablerer seg i sin egen bolig før utover i 20-årene (Gulbrandsen m.fl.1992). Bakgrunnen for å fokusere på denne gruppen er først og fremst mangel på kunnskap om de yngste ungdommene og deres muligheter for å velge når og hvordan flytting hjemmefra skal skje, og hva som bidrar til å hemme eller fremme flytteprosessen.

Andre studier viser at den yngste gruppen kan være ekstra sårbare for endringer i livssituasjonen eller for vanskelige forhold hjemme, nettopp fordi de er så unge. I et evalueringssoppdrag om den kommunale boligmodellen Ungbo fikk jeg kunnskap om hvor viktig bakgrunn, oppvekst og familiesituasjon kan være for de unges muligheter videre, og hvor tilfeldig disse faktorene kan føre til en problematisk livssituasjon både i forhold til det å ha en tilfredsstillende bosituasjon og dermed mulighetene til utdanning og arbeid (Ruud 2000).

Ungbomodellen er først og fremst beregnet på ungdom som har en problematisk livssituasjon. I denne studien er jeg ute etter kunnskap om "vanlig" ungdom, ungdom som ikke skiller seg ut ved å være "definert" eller sett på som vanskeligstilte.

1.3 Kunnskapsstatus

Hva er gjort på tema om ungdom og bolig? I norsk boligforskning har det tidligere i liten grad vært fokusert på beboergrupper definert ut fra livsfase. Fokus har i større grad vært rettet mot grupper definert ut fra sosioøkonomiske kriterier. De senere årene har det imidlertid vært en større interesse for aldersgrupper, der både yngre og eldre har vært tematisert (Gulbrandsen og Hansen 1985, Gulbrandsen m.fl. 1992, Gulbrandsen og Langsether 1999, Ruud 2000, Ytrehus 2000).

---

¹ I evalueringen av Ungbomodellen kom dette klart frem (Ruud 2000).

I boligforskning om ungdom er bosituasjon sett i forhold til boligmarked og i forhold til de betingelser som finnes for boligetablering for unge (Gulbrandsen m.fl. 1992). Utgangspunktet for den refererte undersøkelsen var hvordan endringer i boligmarkedets rammebetingelser påvirket de unges situasjon i forhold til etableringsmønsteret. Studien viser blant annet hvordan store ungdomskull, arbeidsledighet, betalingsproblemer og gjeldskrise påvirket etableringsmønstre for de unge. Særlig var problemene på boligmarkedet store. Dårlige boligtilbud møtte ungdom når de skulle flytte for seg selv. Arbeidsledige bodde hjemme hos foreldrene lenger enn andre, og at halvparten av de hjemmeboende ønsket å flytte for seg selv men ikke hadde råd. Det ble også påvist en økning i sosialhjelp for denne gruppen (ibid.).

Undersøkelser om ungdom og bolig har også tatt opp hvordan ulike økonomiske støtteordninger virker, hvilken eieform (eie eller leie) som er vanlig for denne gruppen og deres tilgang på boligmarkedet (Gulbrandsen m.fl. 1992:6, Andersen 1998, Øistensen 1998). Resultater fra disse undersøkelsene viser blant annet at flere unge på 1990-tallet leide fremfor å eie sin egen bolig enn tidligere, og at en relativt stor del av de unge har små muligheter til å kunne kjøpe bolig uten økonomisk hjelp fra foreldre eller andre som følge av manglende egenkapital (Øistensen 1998:7). Hovedvekten i tidligere studier om boligetablering blant ungdom er oftest lagt på boligkarriere for ungdomsgruppen i alderen fra midten av 20 årene og oppover. Dette tilsvarer tiden da ungdom etablerer seg i jobb og i en familiesituasjon. Vi finner mange indikasjoner på at ungdom generelt etablerer seg på boligmarkedet senere i alder i 1990-årene enn tidligere (Andersen 1998:38, Texmon 1995). Andelen ungdom under 25 år som eier egen bolig ble redusert fra 52 prosent i 1987 til 40 prosent i 1997 (ibid.). Samtidig som funnene i disse undersøkelsene viser at flytting hjemmefra generelt foregår senere i alder i dag enn for noen år siden, finner vi også ungdom som flytter ut av foreldrehjemmet til en midlertidig, leid bolig rundt 20-års alderen eller før (Ruud 2000).

I St. melding 49 1997-98 vises det til at 22 prosent av ungdom mellom 20 og 24 år fortsatt bor hjemme hos foreldrene. Etter annen verdenskrig har gjennomsnittsalder ved utflytting fra foreldrehjemmet vært ca 20 år. I løpet av 1980-årene ble dette endret. I følge data fra SSB (Statistisk Sentralbyrå) er det flere årsaker til dette: høyere boutgifter, endringer på boligmarkedet med færre egnede boliger for unge i etableringsfasen, høye renter og husleier. I tillegg finner vi endringer i skatteregler som påvirker lånemarkedet (Texmon 1995:12). Lang utdanningsfase bidrar også til at dette bildet har endret seg (ibid.).

Undersøkelser fra Sverige peker på at ungdom flytter hjemmefra senere enn de gjorde for noen år siden (begynnelsen av 90-tallet). I følge den svenske folke- og boligtellingsen i 1990 er årsaken høy arbeidsledighet, høye boutgifter og en reduksjon av antall små boliger i eldre bebyggelse. Tallene viser at 47 prosent av 20-åringene i byen bodde hjemme, mens 54 prosent av hele landets ungdommer gjorde det. Ved 24 år var tilsvarende tall 11 prosent og 14 prosent. I 1994 viser andre statistikker at 60 prosent av 20-åringene i landet bodde hjemme enda, i 1996 var tilsvarende tall 62 prosent (Stockholmsungdomernas levnadsförhållanden 1999). Det er vanskelig å sammenligne med ungdommene i min undersøkelse fordi utvalget her er noe yngre. Vil vi finne at ungdommen ønsker å bo hjemme en stund til slik som den svenske undersøkelsen antyder, og vil vi eventuelt finne lignende årsaker til at ungdom blir boende hjemme?

Den vanskelige boligsituasjonen for ungdom er ikke spesielt for Oslo eller Norge, men må snarere sies å vise en internasjonal trend. I Sverige finner vi også at ungdom blir boende hjemme lenger enn sammenlignet med noen år tilbake (Stockholmsungdomarnas

levnadsforhold 1999, Bergenstråhle 1997, Lieberg 1997). Samtidig går det et viktig skille mellom de to landene. Problemene i Sverige er først og fremst relatert til det vanskelige arbeidsmarkedet og den høye andelen av arbeidsledighet blant svensk ungdom. Det viser seg også at Sverige ikke har et like stramt boligmarked som i Norge, med mangel på boliger. Tvert i mot har de i følge nyere forskning flere ledige boliger nå enn de har hatt på lenge. Boligene er imidlertid ikke oppnåelig for unge på grunn av høye kostnader (Bergenstråhle 1997). I Norge er situasjonen helt annerledes. Vi har nå den laveste arbeidsledigheten på mange år, også blant ungdom. Men, som nevnt ovenfor, er mangel på egnede boliger kombinert med høye boligpriser et problem i Norge.

I England ser vi tendenser til at ungdom i løpet av de siste årene flytter hjemmefra noe tidligere i alder enn for noen år siden (Jones 1995). Det viser seg imidlertid at det å flytte hjem igjen etter en stund har blitt mer utbredt enn det var tidligere. Bosituasjonen viser seg med andre ord å være mer ustabil, og gir indikasjoner på at prosessen med å flytte hjemmefra ofte er økonomisk vanskelig for mange (ibid.:145). Disse funnene bidrar til å gi et differensiert bilde av etablering blant ungdom.

I statistikker framkommer ikke hvor mange ungdom som deler bolig for eksempel ved å bo midlertidig hos venner eller i kollektiv. Variablene som anvendes er knyttet til eierforhold og husholdningstilhørighet. Husholdningstilhørighet er ikke lett å definere, fordi ungdom ofte er registrert som hjemmeboende men kan i realiteten bo for seg selv (det såkalte studentproblemet). I tillegg lever ungdom som ofte i ustabile husholdningsforhold (Andersen 1998). Statistikkene gir oss derfor liten kunnskap om alle variasjonene, om hvordan overgangen skjer fra å bo hjemme hos foreldre eller andre omsorgspersoner til å flytte for seg selv, eller om de yngre ungdommene som flytter hjemmefra for første gang. Hva flytter de til? Hva bidrar til å realisere flyttingen eller hva bidrar til å hindre dette?

1.4 Analyseperspektiver

1.4.1 Ungdom som kulturell kategori

I litteratur og forskning om ungdom og ungdomskultur er temaene som studeres hovedsakelig relatert til populærkultur, smak, klær, medias påvirkning, gjengdannelser, utdanning etc. I liten grad har ungdomsforskning studert ungdom i forhold til bolig og etablering. En tendens de senere årene viser imidlertid at problematikken rundt ungdom som kategori mer og mer knyttes til flytting og boligetablering. Dette kan særlig sees i svensk forskning. Større fokus på ungdom og bolig skyldes ikke større interesse for ungdom som gruppe, men en endring av analyseperspektiv med større vektlegging av en kulturell tilnærming som inkluderer ungdom, mer enn fokus på ungdom spesielt. Det innebærer at ungdomsforskningen er inkludert i forskning om allmenngyldige kulturelle tendenser i samfunnet, der ungdom som gruppe sees som en del av kulturforskningen.

En kort og forenklet oversikt over ungdomsforskning de siste tiårene viser i følge de svenske sosiologene Johansson og Miegel at perspektivet har gått fra å studere konsum og fritidsvaner basert på store surveyundersøkelser i 1950- og 60 årene, til inspirasjon fra Birminghamskolens analyser i 70 årene, der subkulturer, motkulturer og klassekonflikter var i fokus (Johansson og Miegel 1994). Utover 80 årene blir det en større interesse for individ og identitet, og det er særlig på bakgrunn av den tyske pedagogen Thomas Ziehe og hans perspektiver på det postmoderne samfunnet som preger feltet. Ziehe står fortsatt sentralt som

utgangspunkt for analyse og teoridannelse innen ungdomsforskning. Nøkkelord som refleksivitet, kulturell frisetting, narsissisme og individualisering er sentrale. Miegel og Johansson antyder at -90 årenes ungdomsforskning orienterer seg mot en økt vektlegging av kulturanalyser der grensene mellom ungdomsforskning og en mer generell kulturforskning viskes ut. Ungdomsforskning ser dermed ut til å konsentrere seg mer om allmenngyldige kulturelle tendenser (ibid.:7). Denne oversikten viser interessante føringer når det gjelder forskning på og om ungdom. Den gir en indikasjon på at ungdom som kategori i seg selv ikke gir mening uten at det knyttes til andre forhold.

Det kan stilles spørsmål om hvorfor ungdomsforskningen ikke har fanget opp de yngste ungdommene og hvorfor det ikke har vært større fokus på bolig- og etableringsproblematikk. En forklaring kan relateres til diskusjonen ovenfor, og som forklares ut fra et faghistorisk og analytisk perspektiv. En annen forklaring kan være at spørsmål knyttet til bolig og boligetablering tidligere har vært diskutert ut fra boligmarked og økonomiske aspekter generelt, og har i mindre grad vært knyttet til livsfaser. Ungdom er den gruppen som først og fremst kobles til en ustabil og søkende livsstil, og som ikke etablerer seg før senere verken på boligmarkedet eller i livssituasjonen for øvrig. Dette kan sees som en av årsakene til at de yngste ungdommene ikke har vært interessant for boligforskningen fordi ungdom som gruppe ikke knyttes til etablering på boligmarkedet.

Begrepet boligetablering i forhold til ungdom er her viktig å nyansere. Det er flere innfallsvinkler til hvordan boligetablering kan forstås. Ett av kriteriene som anvendes i studier av etablering er i hvilken grad boligsituasjonen kan anses som stabil og av en viss varighet. I studien av Gulbrandsen og Hansen fra 1985 om boligbehov og nye husholdninger brukes følgende kriterier for tilfredsstillende boligetablering: - boligen skal disponeres trygt. Hvis den leies skal det skje på vanlig kontraktsforhold, - boligen må være stor nok. Som minimum settes to rom og kjøkken eller ett rom pr. person i husholdningen, - boligen må være utstyrt med kjøkken, bad og WC (Gulbrandsen og Hansen 1985:32). I disse kriteriene er det både stabil boligsituasjon, størrelse og de fysiske standardene som er tatt med. Ungdom kan sjelden sies å representere en stabil beboergruppe fordi ungdommens livssituasjon ofte medfører mye flytting.

Det snakkes i dag om en forlenget ungdomstid sett i forhold til noen år siden, og ungdom som begrep er også til en viss grad vektlagt annerledes (Øia 1993). På den ene siden hevdes det at barna blir tidligere voksne nå enn før, samtidig som utdanning og etablering tar lenger tid. Ungdom er lært opp til andre ferdigheter enn tidligere og de skaper stadig nye tolkningsmønstre, ny kunnskap og nye strategier gjennom media og forbruk (Øia 1993). De tilegner seg også ofte større og mer omfattende kunnskap på en rekke arenaer som foreldrene ikke har, for eksempel innen data og IT. Ungdom ansees som tidligere kulturelt uavhengig av voksenpersoner nå enn før, blant annet fordi de behersker kunnskap på felt som de har tilegnet seg gjennom egne erfaringer. I tillegg er kunnskap og kompetanse på en rekke nye felt en selvfølge. Den kunnskapen, de symbolene og de erfaringene som forventes at ungdommene håndterer i dag er imidlertid langt mer omfattende enn tidligere. Prisen som må betales er ofte at det blir vanskelig å forene kunnskap på de nye feltene. Mange valg og muligheter gjør det også vanskelig å velge, og det å velge noe betyr å velge bort noe annet (Ziehe 1992:80).

Det hevdes at ungdomskulturen kan sees som uttrykk for utvikling av ny narcissistisk personlighetsstruktur som bryter så sterkt med den tradisjonelle at det snakkes om "ny adolescens" (Øia 1993:26). Dette kjennetegnes av et sårbart selvbilde, og manglende evne til å knytte seg til andre mennesker. Dette kan også kalles kulturell "hjemløshet" som betegner

en tilstand av å utsette noe. Den opplevde hjemløsheten er en frikobling fra tradisjonelle sammenheng (Werner 1988).

I dag er det både viktigere men også vanskeligere enn noen gang å finne sin plass i samfunnet, både individuelt og kollektivt. Overgangen mellom ungdom og voksen var tidligere ofte basert på voksne slektingers erfaringer, og sosialiseringen inn i voksenlivet var knyttet til faste mønstre innen egen kultur. Dette var med å bestemme ens identitet. Nå er dette i stor grad forandret fordi individet har mange tilhørigheter. De unges identitet formes av egne handlinger, utvikling og erfaringer og ungdommen bygger opp egne referansepunkter for sine handlinger (Melucci 1992:60).

Selv om ungdom kulturelt sett oppfattes som fristilt, er de lenger økonomisk avhengig ved at lang utdanning og yrkesopplæring, finansieringsordninger, lån og lignende bidrar til at de blir lenger avhengige (Jones 1995:146). Økonomisk avhengighet kan ofte fortsette etter at de unge har flyttet hjemmefra (Øia 1996:15). Et annet aspekt er at alder for giftemål og etablering av familie nå skjer senere enn før. Tidligere ble inngåelse av ekteskap ansett som en viktig handling for å bli betraktet som voksen, normer som ikke lenger er viktige i det vestlige samfunnet (Stigen 1998:16). Imidlertid må dette bildet av dagens ungdom som er skissert her nyanseres. Sett i forhold til ungdom med innvandrerbakgrunn finner vi i denne gruppen blant annet større grad av kulturell avhengighet, for eksempel ved tidlig inngåelse av ekteskap.

Tidligere var ungdom ikke betegnet som en egen kategori. Overgangen fra barn til voksen var kort. I det førmoderne samfunnet flyttet ungdom hjemmefra i 14-15 års alderen for å arbeide på andre gårder, som et ledd i det å bli voksen og klare seg selv. De unge ble imidlertid ofte sendt til nabogården eller til slektinger som hadde en viss omsorgsrolle, som en del av sosialiseringprosessen. I mellomkrigstiden, særlig i 1930-årene, kan vi se hvordan alder på utflytting hjemmefra påvirkes av økonomiske nedgangstider. Vanskelig økonomi og trangt boligmarked førte til at unge mennesker bodde hjemme hos foreldrene langt opp i 20-årene, lenger enn forventet (Ruud 1987). En konsekvens av dette kan også sees i forhold til giftemålsalderen som var relativt høy på den tiden. Å flytte hjemmefra uten å gifte seg ble ansett som upassende, i alle fall hvis det var snakk om å dele bolig med andre (Stigen 1998:14).

I denne undersøkelsen er ungdomsfasen relatert til overgangen mellom det å bo hjemme og det å bo for seg selv. Ungdomstiden kan deles inn i ulike faser målt etter graden av selvstendigjøring: oppvekstfasen (obligatorisk skolegang), letefasen (når man søker utdanning, arbeid, partner og nye opplevelser), etableringsfasen (når man søker mer varig arbeid og samlivsforhold) og familiefasen (Heggen 1996:201). Ungdom som snart skal flytte for seg selv eller som nettopp har flyttet for seg selv utenfor foreldrehjemmet kan i følge denne inndelingen kategoriseres i grenseland mellom letefasen og etableringsfasen, fordi disse unge ikke kan betraktes som etablerte på boligmarkedet.

Overgangen knyttes til den fasen i livet som omfatter store forandringer. Det som forlates er nært i tid og erfaring, samtidig som de nye erfaringene på mange måter er ukjent og skremmende (Melucci 1992, Ziehe 1992). Ungdomsfasen er en del av et livsløp som er relatert til sekvenser av overganger. Når individet går inn i en ny fase oppstår samtidig andre og nye forventninger. Slike overganger kan være å flytte hjemmefra, innlede samliv / stifte familie eller avslutte utdanning. Livsløpet må forstås innen en sosial ramme av kulturelle og strukturelle føringer som former handlinger, roller og begivenheter og som gir de forskjellige

sider av livet mening. Ut fra de strukturelle og kulturelle føringene utvikles det mønstre for hvordan en situasjon eller periode gjerne løses (Stigen 1998:21).

I det moderne samfunn er det et behov for å utforme sin egen ungdom. Denne prosessen påvirkes i tillegg av sosialisering i tenårene også i høy grad av ungdommens egne handlinger. Å flytte for seg selv vil inngå som et ledd i dette. Imidlertid må ikke flytting fra foreldrehjemmet til en egen bolig anses som overgang fra ungdom til voksenliv. Å flytte hjemmefra bør i dag assosieres til andre kategorier enn det å bli betraktet som voksen, som for eksempel til utdannelsesforløp, yrkeserfaring på arbeidsmarkedet og til etablering av egen familie. Sammen med det å flytte hjemmefra danner disse overgangene sentrale aspekter ved overgangen fra ungdomstid til en mer selvstendig tilværelse.

Fokus i denne studien er knyttet til hvilke faktorer som påvirker flytteprosessen og flyttepreferanser blant ungdom. Vi vil se at flytting hjemmefra også handler om andre aspekter enn det som knyttes til arbeid, utdanning eller å stifte familie. Det handler i stor grad om å få "rom" og frihet for seg selv, som et ledd i overgangsfasen mellom ungdom og voksenliv.

1.4.2 Boligpreferanser

Med boligpreferanser menes alt fra ønsker og drømmer for hvordan og hvor man ønsker å bo, bevisste strategier for hvordan ønskene kan realiseres til det å faktisk flytte hjemmefra. Boligpreferanser kan imidlertid også forstås som urealiserte ønsker der livssituasjonen ellers hindrer preferansene i å realiseres.

I en gjennomgang av begrepet boligpreferanser foretatt av Dahlgren og Siksiö viser de hvordan begrepet i boligforskningen tar utgangspunkt i ulike tilnærminger (Dahlgren m.fl. 1987). Boligvalg knyttes for det første til livsstil, for hvor og hvordan man velger å bo. Valgene bestemmes ut fra hvilke grupper man ønsker å være sammen med. For det andre knyttes boligpreferansene til kunnskap om husholdets økonomi samt boligmarked og eksisterende boligtilbud. Det tredje aspektet er tidsaspektet og husholdets kunnskap om realistiske alternativ. Her nyanseres husholdenes planer på lengre sikt så vel som på kort sikt (ibid.:22). Det er også viktig å analysere individuelle valg og ikke bare grupper. Dette medfører begrensninger i å fokusere på livsstil, økonomi etc. i husholdet. De forskjellige husholdsmedlemmene kan ha ulike preferanser. Dessuten legges det i flere undersøkelser vekt på betydningen av nåværende bosted (ibid.).

I denne studien blir boligpreferanser viktig å se både i forhold til ungdom som gruppe i forhold til livsstil etc, og ut fra individuelle kriterier som for eksempel hva oppvekststed betyr for videre valg.

1.4.3 Erfaring og forventning

Erfaring og forventning er to begrep som er relevante analyseredskap i studien. Med erfaringer menes alt som vi bærer i seg fra tidligere, og som blir husket (Koselleck 1979). Det er hendelser som er bearbeidet. Erfaringer kan også omfatte det som er formidlet fra tidligere generasjoner eller institusjoner, og inkluderer dermed også det andre har erfart og som man har fått kunnskap om. Forventninger handler om nåtiden men også om fremtiden.

Forventninger retter seg mot det som ennå ikke er, mot det som skal komme. Forventninger kan være både håp og frykt, ønsker og begjær, bekymringer og rasjonell analyse, utfoldelse og nysgjerrighet (ibid.:272).

Både erfaringer og forventninger er med å på forme ungdommenes muligheter, valg og preferanser ved det å flytte hjemmefra. Erfaringene er først og fremst knyttet til det de er vant til i oppveksten og slik de bor når se skal flytte. Selv har de liten erfaringen med det å etablere seg på egenhånd, de færreste i denne studien har bodd hjemmefra i flere år. Deres erfaringer, med boligetablering skjer gjennom det de har ervervet seg av kunnskap om dette gjennom andre, enten det er gjennom venner og familie eller gjennom media. Erfaringer kan også omfatte kulturelle føringer og tradisjoner som de unge bærer med seg.

Forventningene de unge har er først og fremst preget av deres erfaringer, men forventningene kan også handle om ønske om noe annet og noe nytt som de selv ikke vet noe om men som de er nysgjerrige på. Disse forventningene handler om det å kunne bo for seg selv eller sammen med venner / kjæreste, innrede sin egen bolig, kunne gjøre "hva man vil" uten mas fra foreldre etc. I forventninger ligger det også samfunnsmessige normer og føringer, gjennom for eksempel forventninger om at man skal flytte hjemmefra og ikke bo hos mor og far til man blir voksne eller forventninger om at man etter hvert skal kunne klare seg selv gjennom lønnet arbeid uten å være avhengig av hjelp fra andre.

1.5 Datamateriale og metode

1.5.1 Utvalget i undersøkelsen

I studien er det valgt å ta utgangspunkt i ungdommer som kommer fra hele byen, og som representerer mange typer sosiokulturelle områder og miljøer. Det er lagt vekt på å fange opp forskjellige bakgrunnsvariabler med utgangspunkt i ungdommens sosiokulturelle miljø. Datainnsamlingen er derfor valgt med utgangspunkt i Sogn videregående skole i Oslo. Grunnen til å velge denne skolen er for det første at skolen er den største videregående skolen i landet med over 1200 elever som kommer fra hele Oslo. Elevene representerer ulike miljøer både når det gjelder kulturell tilhørighet, blant annet med en relativt stor andel av elever med innvandrerbakgrunn, oppvekststed og hvor i byen de bor. Videre representerer elevene ulike sosiokulturelle miljøer, blant annet fordi skolen kan tilby et variert yrkesfaglig skoletilbud som ikke finnes på andre skoler i Oslo og omegn.

For det andre har elevmassen en relativ stor spredning i alder, fordi mange starter senere på en yrkesrettet utdanning enn det som er vanlig på allmennfaglige linjer. Enkelte ungdom skifter også utdanning eller yrkeskarriere underveis, eller har tatt midlertidige jobber og "hvileår" før de har bestemt seg. Det kan dermed fanges opp elever som tidligere har falt ut og har turbulente år bak seg, og som begynner på Sogn senere enn det vi finner som "normalt" på videregående skoler med allmennfaglige linjer. På enkelte linjer på Sogn er det mange eldre elever som er etablert utenfor foreldrehjemmet, særlig gjelder dette linjene innen helse og sosialfag. Alder på enkelte elever kan derfor være noe høyere enn den opprinnelige målsettingen på ungdom opp til 24 år, og eventuelle informanter over 24 år vil bli vurdert tatt med underveis i arbeidet med studien.

Studien tar utgangspunkt i en skole der de fleste er bosatt i Oslo. Skolen har også elever som bor i nabokommunene. I utvalget er derfor også elever bosatt utenfor Oslo representert.

1.5.2 Datainnsamlingen

Innsamlingen av materialet har foregått på to måter, både gjennom spørreskjemaer og samtaleintervjuer. Spørreskjemaer ble sendt ut til alle elevene i de viderekommende kursene (VK 1 og 2). Det ble sendt ut skjemaer til 900 elever. Spørrelistene er rettet mot både de som fremdeles bor hjemme hos foreldre og som har forventninger til en fremtidig situasjon, og de som nettopp har flyttet for seg selv og har erfart hvordan denne overgangen har vært i forhold til forventninger. (Spørrelistene og følgebrev, se vedlegg.)

Materialet er samlet inn med hjelp fra en kontaktperson i lærerstaben. Spørrelistene med følgebrev ble distribuert på skolen og gitt ut klassevis. Det ble også sendt ut purrebrev til klassene etter to uker.

188 elever svarte på spørreskjemaene, 159 av dem bor hjemme og 29 som har flyttet hjemmefra. Det er noen flere gutter enn jenter som har svart, 105 gutter og 83 jenter. Svarene utgjør ca 20 prosent av skjemaene som ble sendt ut. Årsakene til den lave svarprosenten er flere. For det første var det flere klasser som på innsamlingstidspunktet hadde andre oppgaver som ble prioritert, blant annet prosjektoppgaver. For det andre har oppfølgingen fra den enkelte lærer hatt mye å si, der graden av lærernes interesse for undersøkelsens tema kan ha påvirket elevenes motivasjon til å svare. Som det vil gå frem i neste kapittel, er svarene godt representert fra noen fagretninger og dårlig representert fra andre. Purrebrevet ga liten effekt, der kun et fåtall svar kom inn.

Samtaleintervjuene omfatter et lite utvalg elever (10 som har flyttet hjemmefra og 10 som bor hjemme), plukket ut etter variasjoner som materialet representerer: jevn fordeling mellom jenter og gutter, forskjellige bosted, etnisk bakgrunn og forskjellig familiebakgrunn. Her fanges det opp ulike case som kan utdype ulike bakgrunn og muligheter. Det er viktig å anvende case som belyser individuelle valg og livsstiler, og som kan sees opp mot det generelle bildet som materialet fra spørreundersøkelsen vil gi. Intervjuene har foregått over telefon. (Intervjuguide, se vedlegg).

Opprinnelig var det meningen at intervjuene skulle foregå i møter med den enkelte informant. Etter noen telefoner for å avtale nærmere tid og sted for intervjuene, fant jeg ut at det var lettere å få ungdommene til å stille opp over telefon fordi det var tidsbesparende og fordi det ikke var fullt så "forpliktende" for de unge. Telefonintervjuer fanger ikke opp fortrolighet på samme måte som personlige møter, men i denne studien var dette den mest praktiske løsningen for å få de informantene til å stille opp. Samtalene ble notert ned etter intervjuguiden.

1.5.3 Metodiske aspekter

I studien kombineres kvantitativt og kvalitativt materiale, for å vise at det foreligger regelmessigheter i praksis og for å lete opp utsagn om handlinger og ytringer som gir mening. På den måten får vi både en generell oversikt over materialet som viser tendenser, og et mer nærsynt blikk som kan forklare hvorfor og hvordan det å flytte hjemmefra henger sammen

med andre forhold. Materialet vil ha sin styrke i å vise variasjoner over ulike typer ungdom og deres muligheter og preferanser videre.

Materialet fra den kvantitative delen er systematisert i tabeller, og danner både et bakteppe i studien og viser frem de viktigste funnene.

Studien har hovedsakelig ha en kvalitativ, hermeneutisk tilnærming, der enkeltpersoners holdninger og livssituasjon kommer frem. Dette er viktig nettopp fordi det gis plass til en bevisst og subjektiv forståelse av egen situasjon. Hermeneutikken vil registrere motiv og intensjoner, og på den måten vil vi komme nærmere den samfunnsmessige forståelsen som individet formidler (Kjeldstadli 1996:16). Denne tilnærmingen kobler det personlige og individuelle med det kollektive. Kvalitative intervjuer anvendes for å innhente beskrivelser av de unges livsverden. I praksis vil dette innebære at det individuelle som kommer frem også kan fortelle noe om samfunnet rundt, eller for å si det på en annen måte: at de kollektive normer og strukturer i samfunnet gjenspeiles i de individuelle fortellingene. I tillegg vil en slik tilnærming både kunne gi et bilde av det som betraktes å være innenfor det som forventes i en kultur, i dette tilfelle en ungdomskultur, samtidig som det fanger opp en mer nyansert virkelighet med de variasjonene som kommer frem.

Det kvalitative materialet presenteres både i form av korte sitater og som små personlige portretter og historier for å få helhetlige inntrykk av ungdommene i undersøkelsen. Historiene brukes for å belyse de forskjellige sidene av det å flytte hjemmefra. Jeg splitter opp informantene slik at sitatene kommer under hvert tema. Materialet er anonymisert, og navnene som jeg har brukt på informantene er fiktive. Det samme gjelder stedsnavn. Navn på bydeler og områder er byttet om i sitatene, men det angis riktig type boligområdet (villastrøk, sentrum, drabantby etc).

1.5.4 Kildekritiske betraktninger

Selv om materialet baseres på spørreundersøkelse blant et lite utvalg elever ved bare en videregående skole i Oslo, gir det et bilde av ungdom som kan gi oss kunnskap om denne gruppen og som kan gi grunnlag for videre refleksjoner. Denne kunnskapen gir også forståelse for sammenhenger når det gjelder det å flytte hjemmefra. Funnene relateres også til andre studier om ungdom og boligetablering, og kan gjennom sammenligninger med disse si noe om de generelle trekkene ved mine funn.

Erfaringen fra denne spørreundersøkelsen med unge ungdom, viser at det ikke har vært enkelt å få skikkelige svar. Det kan tyde på at en del er umodne og lite motivert for å svare på spørsmål som omhandler egne meninger og preferanser. Enkelte spørsmål som stilles i undersøkelsen krever refleksjoner og innsikt i egen livssituasjon, noe som kan være vanskelig å få frem. Noen av svarene tyder også på at elevene ikke har tatt undersøkelsen alvorlig og enten ikke har giddet å svare på en del spørsmål eller de har åpenbart svart på fleip som for eksempel at de bor på Slottet eller i et palass, og at far er konge eller president. I ettertid ser man også svakheter ved spørsmålene. Et enklere spørreskjema hadde vært å foretrekke, der respondentene for eksempel ikke hadde behøvd å begrunne svarene. På den annen side er det nettopp begrunnelsene som gir innsikt i besvarelsene.

Det er også viktig å påpeke at tema det spørres om må være interessant og meningsfylt for respondentene. Tema om boligetablering kan ha blitt betraktet som uaktuelt foreløpig, og at mange derfor har valgt å ikke svare.

Kapittel 2: Presentasjon av ungdommen

I dette kapitlet gir jeg en oversikt over ungdommene i studien for å gi et bilde av hvilken type ungdommer som er med. Utvalget presenteres både i form av tabeller og oversikter fra spørrelistematerialet og i form av korte personportretter fra den kvalitative delen av empirien.

2.1 Beskrivelse av utvalget

I utvalget er det 159 som fremdeles bor hjemme og 29 som har flyttet hjemmefra, til sammen 188 ungdom. Det er noen flere gutter enn jenter som har svart, 105 gutter og 83 jenter. I det følgende presenteres ungdommenes alder, etnisk bakgrunn, planer for yrkeslivet og hvor og hvordan de bor.

2.1.1 Alder og kjønn

Tabell 2.1 Utvalget fordelt etter alder og kjønn. Prosent.

Alder	Jenter	Gutter	I alt
16 år	2	-	1
17 år	50	54	52
18 år	23	29	26
19 år	11	11	11
20 år	4	2	3
21 år	5	1	3
22 år – 25 år	5	3	4
N	83	105	188

Vi ser av oversikten at over halvparten av både guttene og jentene er i 17 års alderen. Rundt $\frac{1}{4}$ av jentene og knapt $\frac{1}{3}$ av guttene er 18 år. Ungdom over 20 år utgjør til sammen 10 prosent. Jentene er noe eldre i forhold til guttene.

Tabell 2.2 Andelen i foreldrehjemmet og flyttet hjemmefra etter alder. Prosent.

Alder	Bor hjemme	Flyttet hjemmefra
16 år	1	3
17 år	60	14
18 år	24	34
19 år	11	10
20 år	1	10
21 år	2	7
22 – 25 år	1	21
N	159	29

Tabellen over viser at i utvalget er hoveddelen av de som fortsatt bor hjemme under 18 år. Bare fire prosent av de hjemmeboende er over 20 år. Av de som har flyttet hjemmefra er 38 prosent over 20 år i dette utvalget. 61 prosent er under 20 år og så mye som 51 prosent er under 18 år. Utvalget i undersøkelsen er ikke representativt, og andelen som oppgir å ha flyttet hjemmefra utgjør bare 29 personer. Det betyr at gruppen som har flyttet hjemmefra under 18 år ikke er stor, og at denne undersøkelsen ikke gir grunnlag for å si noe om omfanget av ungdom som flytter fra foreldrehjemmet. Det er likevel grunn til å se nærmere på hva årsaken til at så unge ungdom bor for seg selv.

Når det gjelder fordelingen etter kjønn for gruppen som har flyttet hjemmefra, viser materialet at det er 13 jenter og 16 gutter som har flyttet hjemmefra. Guttene viser seg å være yngre enn jentene. 12 av de 16 guttene er 18 år eller yngre, mens dette gjelder kun 3 jenter.

2.1.2 Etnisk bakgrunn

Hvilken etnisk bakgrunn har ungdommen i utvalget? Det er spurt både etter ungdommens og foreldrenes fødeland / fødested. Mange av ungdommene med etnisk minoritetsbakgrunn er født i Oslo. Derfor har vi valgt å bruke foreldrenes fødeland som kategori for å få frem ungdommenes etniske bakgrunn. I oversikten er landene gruppert etter verdensdeler. Når det gjelder Europa er det kun Balkanstatene som er representert i tillegg til Norge. Vi har også en kategori der vi har Norge i tillegg til andre land, og som betyr at en av foreldrene kommer fra Norge, den andre fra et annet land.

Tabell 2.3 Etnisk bakgrunn. Prosent

	Bor hjemme	Flyttet hjemmefra	I alt
Norge	70	45	66
Balkanstatene	6	-	5
Asia	19	34	21
Afrika	4	10	5
Sør-Amerika	-	3	1
Norge/Annet land	1	7	2
N	159	29	188

Asiatiske land utgjør den største gruppen, der ungdom med pakistansk opprinnelse dominerer. Gruppen med afrikansk bakgrunn domineres av somaliere. Av oversikten går det frem at rundt 30 prosent i gruppen ungdom som bor hjemme har etnisk minoritetsbakgrunn. Blant ungdommene som har flyttet hjemmefra er tilsvarende tall 47 prosent av gruppen, altså nesten halvparten. På grunn av den lave svarprosenten er det heller ikke når det gjelder etnisk bakgrunn mulig å si noe om hvor representativt dette mønsteret er for ungdommene på Sogn videregående skole.

2.1.3 Ungdommens yrkesplaner

Hvilke yrkesplaner har ungdommene i min undersøkelse, hva har de lyst til å jobbe med i fremtiden? I spørreskjema er det registret hvilken linje ungdommen går på, samt hvilke yrke

de ønsker senere. Sogn er en videregående skole med yrkesfaglig studieretning, og linjevalg gjenspeiler i stor grad yrkespreferanser videre. Samtidig er flere av linjene ikke nødvendigvis rettet mot et yrke. Derfor er det i spørreskjemaene spurt etter yrkespreferanser.

Tabell 2.4 Ungdommens yrkesplaner. Prosent.

Typen jobb	I alt
Bilmekaniker	2
Helse / sosial / tannhelse	7
Data / IT	8
Blomster / interiør	3
Reklame / dekoratør	7
Grafikk / design / trykk	20
Moter / klesdesign / stylist	3
Foto / film / media / lys / lyd	6
Mat / næringsmiddel	2
Ingeniør / arkitekt byggebransjen	5
Mekaniske bedrifter / elektronikk	10
Annet	4
Vet ikke	22
Ikke svart	1,5
N	188

I oversikten ser vi at særlig grafikk, design og data er aktuelle yrkesvalg. Kun i liten grad er de tradisjonelle håndverksfagene representert. Det kan virke noe overraskende at 22 prosent ikke vet hva de vil jobbe med senere, tatt i betraktning valg av yrkesfaglig linje. Til tross for linjevalget på skolen vet ikke alle hva de ønsker senere. Å velge yrkesfaglig linje er derfor ikke ensbetydende med å velge yrke for fremtiden.

I spørreskjema er det også stilt spørsmål om *elevene selv har valgt linjene* eller om de er plassert der for eksempel fordi enkelte linjer fikk flere søkere enn de hadde plasser. Av de 159 som bor hjemme svarer 94 prosent (150) at de har valgt linje selv. Kun 3 prosent svarer at det

er tilfeldig at de havnet der. Resten ble valgt for eller har ikke svart på spørsmålet. Blant gruppen som har flyttet hjemmefra oppgir 90 prosent (26) at de valgte selv.

Foreldrenes yrkesbakgrunn

I dette avsnittet presenteres foreldrenes arbeidssituasjon. Når det gjelder etablering på boligmarkedet kan foreldrenes bakgrunn ha betydning for de unges muligheter og preferanser. Oversikten nedenfor viser mors og fars yrkesbakgrunn for ungdommene i utvalget.

Tabell 2.5 Foreldrenes yrker. Prosent

	Mors yrke	Fars yrke
Barnehage / skole	15	3
Rengjøring / vaktmester	2	3
Yrkesfag / håndverker ²	9	11
Funksjonærer ³	13	7
Helse / sosial sektoren	13	4
Restaurant / kjøkken	3	4
Tar utdanning	1	-
Akademikere / selvst. næring. ⁴	-	6
Yrkessjåfør / drosje /posten	-	6
Industriarbeider	-	3
Hjemmeværende Perm. / pensj.	11	1
Arbeidsledig / trygdet	4	10
Vet ikke / annet/ uspesifisert	15	22
Ikke oppgitt	13	20
N =	188	136

² Betegnelsen yrkesfag omfatter her som, frisører, skuespillere / kunstnere, mekanikere, dansere samt urmakere.

³ Funksjonærer omfatter sekretærer, de som jobber med regnskap og IT.

⁴ Akademikere og selvstendig næringsdrivende er leger, advokater, arkitekter samt direktører for egne firmaer.

Oversikten viser relativt få såkalte høystatusyrker eller yrker som krever universitetsutdannelse, og her finner vi bare fedre som har hjemmeboende ungdom. De største gruppene omfatter de i helse- og sosialsektoren, funksjonær / sekretærer samt håndverkere. Det går også et skille mellom kjønn, med typiske omsorgsyrker blant mødre. De har jobb i barnehager og i fritidsordninger, samt i helse- og sosialsektoren. Gruppen hjemmeværende og trygdede er også relativt stor blant mødre, og de er mest synlige i gruppen ungdom som har flyttet hjemmefra.

2.1.4 Hvor i Oslo ungdommene bor

I følgende oversikt er ungdommene satt opp etter stedet de bodde på da de svarte på spørreskjema. Regionene er gruppert i følgende kriterier:

- *Indre by vest* (tilsvare bydelene 1 Bygdøy/Frogner, 2 Uranienborg/Majorstua og 3 St.Hanshaugen/Ullevål)
- *Indre by øst* (tilsvare bydelene 4 Sagene/Torshov, 5 Grünerløkka/Sofienberg og 6 Gamle Oslo)
- *Ytre by nord/vest* (tilsvare bydelene 7 Ekeberg/Bekkelaget, 8 Nordstrand, 21 Grefsen/Kjelsås, 22 Sogn, 23 Vindern, 24 Røa og 25 Ullern)
- *Ytre by nord/øst* (tilsvare bydelene 14 Helsefyr/Sinsen, 15 Hellerud, 16, Furuset, 17 Stovner, 18 Romsås, 19 Grorud og 20 Bjerke)
- *Ytre by sør/øst* (tilsvare bydelene 9 Søndre Nordstrand, 10 Lambertseter, 11 Bøler, 12 Manglerud og 13 Østensjø).

Tabell 2.6 Bosted blant hjemmeboende ungdom. Prosent.

	Bor hjemme
Indre by vest	4
Indre by øst	8
Ytre by nord/vest	31
Ytre by nord/øst	25
Ytre by sør/øst	23
Uspesifisert i Oslo	6
Akershus	3
N	159

Flertallet av ungdommen i min undersøkelse som *fortsatt bor hjemme* hos foreldre er bosatt i de ytre bydelene og med den største gruppen fra de nordøstlige og sørøstlige bydelene (til sammen 48 prosent). 1/3 er bosatt i ytre vest. Oversikten viser videre at få bor i sentrum av byen. Disse utgjør kun 12 prosent.

Tabell 2.7 Bosted blant ungdom som har flyttet hjemmefra. Prosent.

	Flyttet hjemmefra
Indre by vest	14
Indre by øst	20
Ytre by nord/vest	7
Ytre by nord/øst	28
Ytre by sør/øst	14
Uspesifisert i Oslo	10
Akershus	7
N =	29

Av ungdom som har flyttet hjemmefra finner vi at rundt 1/3 bor i indre by.

Oversiktene viser følgelig forskjell mellom de som bor hjemme og de som har flyttet i denne undersøkelsen. De hjemmeboende bor i boligområdene i randsonene. De som bor for seg selv bor i større grad i sentrale områder.

Hvordan fordeler denne aldersgruppen seg innen Oslos bydeler ut fra statistikkene? I følge Oslostatistikken 1997 bodde det i alt 3,3 prosent ungdom mellom 16 og 19 år i Oslo (Oslostatistikken 3/1997). Bydelen Furuset hadde den største andelen med 5,4 prosent, men også Søndre Nordstrand og Vinderen hadde høyere andel enn gjennomsnittet. I de eldre drabantbyene som Lambertseter, Bøler og Helsfyr-Sinsen finner vi langt under bygjennomsnittet, det samme i de indre bydeler. Her er det unntak av Gamle Oslo som har en høyere andel ungdom.

Aldersgruppen mellom 20 og 29 år representerer 17,1 prosent av befolkningen, og der finner vi den høyeste andelen på Grünerløkka-Sofienberg med 26,2 prosent. Lavest ligger bydelene Nordstrand, Ullern og Røa med alle rundt 12 prosent. I denne gruppen bor det færre i bydelen lokalisert til ytre by, med unntak av Helsfyr-Sinsen (ibid.).

Oslostatistikken kan tolkes dit hen at ungdom som bor hjemme hos foreldrene først og fremst er bosatt i byens randsoner, og det er i disse områdene de fleste barnefamiliene befinner seg. Sentrum overtar som hjemsted når ungdom flytter for seg selv.

2.1.5 Nåværende boligtype

Tabellen under viser hvilke boligtyper ungdommene bor i og hvordan de er vant til å bo.

Tabell 2.8 Nåværende boligtype blant de som bor hjemme. Prosent.

	Bor hjemme
Enebolig	31
Rekkehus	21
Leilighet	43
Hybel	-
Annet	5
N	159

Blant *ungdommene som fremdeles bor hjemme* ser vi at litt over halvparten bor i enebolig eller rekkehus. Tilsvarende tall for de som bor i leilighet er 43 prosent.

Tabell 2.9 Nåværende boligtype blant de som har flyttet hjemmefra. Prosent.

	Flyttet hjemmefra
Enebolig	3
Rekkehus	7
Leilighet	69
Hybel	14
Annet	3
Ikke oppgitt	3
N	29

Når det gjelder de som har *flyttet hjemmefra* er fordelingen, ikke uventet, annerledes med 69 prosent som bor i leiligheter. I kategorien de som har flyttet hjemmefra finner vi enkelte som bor på hybel, men også i enebolig / rekkehus.

Spørsmål om hva slags hustype / boform ungdommen har vokst opp i og hvilken beliggenhet boligen har hatt i forhold til sentrum, grøntområder, marka etc er med på å danne et bilde av hvilke boligforhold de unge i denne undersøkelsen er vant til. Kapittel 4 drøfter nærmere hvilke innvirkning opprinnelig bosted har for ønsker for eget hjem.

2.1.6 Oppsummering

Oversiktene som er presentert ovenfor danner et bilde av ungdommene som har svart på spørreskjemaene, og som kan oppsummeres slik:

De fleste ungdommene er 17-18 år. Jentene er litt eldre enn guttene. Mange av de som har flyttet hjemmefra i denne undersøkelsen er relativt unge.

1/3 av ungdommene i utvalget har minoritetsbakgrunn. De fleste av dem har opprinnelse fra Pakistan. Nesten halvparten av de som har flyttet hjemmefra har etnisk minoritetsbakgrunn.

Ungdommene i denne undersøkelsen ønsker å jobbe med data, grafikk og web-design, men også yrker innen mekanikk og elektronikk er oppgitt.

De fleste i utvalget er bosatt i de ytre bydelene, kun litt i overkant av 10 prosent bor i indre by. Flere bor i de østlige / nordlige bydelene enn i de vestlige. Av de som har flyttet hjemmefra bor flertallet i sentrum.

Over halvparten av ungdommene som ikke har flyttet hjemmefra bor i enebolig eller rekkehus, mens dette er omvendt blant de som har flyttet for seg selv.

2.2 Presentasjon av informanter

I tillegg til spørreskjemaene, består denne undersøkelsen av samtaleintervjuer med 20 elever fra Sogn videregående skole. Nedenfor presenteres ungdom som har deltatt i den kvalitative delen. Det er både ungdom som har flyttet hjemmefra og ungdom som fremdeles bor hjemme. Presentasjonen gis som små historier for å gi et inntrykk av ungdommene som er intervjuet.

2.2.1 Ungdom som bor hjemme hos foreldrene

Ola er 18 år. Han er enebarn og bor med foreldrene sine i en romslig enebolig i utkanten av byen, nær naturen. Ved siden av skolen jobber Ola i posten og i en avis for å tjene seg opp litt penger. Foreldrene til Ola er begge lærere, den ene underviser på en høyskole. Ola har ingen planer om å flytte hjemmefra enda. Drømmen hans er å fortsatt kunne bo i randsonen utenfor Oslo, nær marka, i en enebolig. Ola vil få hjelp fra foreldrene til å skaffe og finansiere bolig når den tid kommer.

Erik er 20 år. Foreldrene er skilt, og Erik og broren bor hos faren. De bor i en liten enebolig i et villaområde, der Erik og broren deler rom. Faren arbeider for tiden som vaktmester, og har fagbrev som håndverker. Erik ønsker å bli ingeniør eller jobbe med noe innen økonomi. Han har ingen planer om å flytte hjemmefra med det første, først og fremst fordi han mener det vil bli for ensomt. Han vil vente til han kan flytte sammen med en kjæreste. Han vil helst bo i et rolig villastrøk eller i landlige omgivelser, i en liten enebolig. Han regner med å måtte skaffe bolig selv både praktisk og økonomisk.

Stein er 18 år. Han utdanner seg innen trykk, og har senere lyst til å designe web-sider. Foreldrene hans er skilt, moren jobber som frisør og faren jobber innen helse / omsorgsektoren. Stein bor sammen med moren og hennes nye mann i en romslig leilighet i en av Oslos nye drabantbyer. Han har eget rom og plassen er stor nok. Stein ønsker å flytte hjemmefra neste år. Han vil bo utenfor bykjernen slik han gjør nå, og helst i nærheten av det samme området. Det er det han kjenner og der han har vennene sine. I begynnelsen vil han bo i leilighet sammen med venner. Han regner ikke med finansieringshjelp hjemmefra, men regner med å måtte klare seg selv.

Lene er 18 år. Hun utdanner seg som dekoratør, noe hun vil jobbe med senere. Lene og familien bor i en liten leilighet i en av Oslos eldre drabantbyer. Leiligheten er trang men i følge Lene går det greit å bo der. Hun har eget rom. Lene synes selv hun er for ung til å flytte hjemmefra. Når tiden er inne for å flytte ønsker Lene seg helst en leilighet i nærheten av der hun bor. Lene tror det blir veldig vanskelig å klare boutgiftene den første tiden, derfor vil hun også vente så lenge som mulig.

Karin er 18 år. Hun har valgt elektronikk, og ønsker senere å jobbe med musikk og lydteknikk. Karin har ikke jobb ved siden av skolen. Foreldrene er begge i jobb, mor som bioingeniør og far i politiet. Foreldrene til Karin er skilt, men ingen har etablert seg med nye familier. Karin bor sammen med moren i en leilighet i et blokkområde nær marka. Boligen er stor nok og hun har eget rom. Karin får ikke lov til å flytte hjemmefra med det første fordi foreldrene mener hun bør bli ferdig

med utdannelsen først. Senere ønsker hun å bo utenfor bykjernen, fordi hun vil slippe trafikkstøy. Helst vil hun bo i samme området som hun er vokst opp, da får hun lett bussen til byen. Samtidig er det kort vei til skogen. Karin regner med å få hjelp av moren sin både med å skaffe bolig og med finansiering.

Kim er 20 år. Han kommer opprinnelig fra Sri Lanka og har bodd i Oslo i tre år. Han utdanner seg til platearbeider. Kim har ingen jobb ved siden av skolen. Moren er hjemmeværende og faren sitter i kassa i en butikk. Han har imidlertid universitetsutdanning fra hjemlandet. Kim bor sammen med foreldre og en søster i en 3-roms leilighet i et eldre sentrumsområde. Han deler rom med søsteren, og leiligheten er i minste laget. Kim har likevel ikke tenkt å flytte hjemmefra med det første. Han har det fint hjemme og trives sammen med familien. Når han en dag flytter hjemmefra vil han gjerne fortsatt bo i sentrum, helst i samme strøk. Han vil også da bo i nærheten av foreldrene sine. Kim vet lite om hvordan han ønsker å bo i fremtiden, eller hvordan han skal skaffe seg bolig. For Kim er dette noe som er langt frem i tid, selv om han er 20 år og dermed i en alder da det forventes at han er på vei ut til egen bolig.

Ahmed er 19 år. Foreldrene hans er fra Pakistan, selv er Ahmed født i Oslo. Han skal jobbe innen elektronikk når han blir ferdig på skolen. Ved siden av skolen jobber han på et gatekjøkken og tjener opptil 8000 kr i måneden. Moren til Ahmed er hjemmeværende, faren kjører drosje. Familien bor i en romslig 5-roms leilighet nær grøntområder i en av Oslos nordlige bydeler. Ahmed bor sammen med foreldre og 4 søsken, han deler rom med en av brødrene sine. Ahmed har ingen planer om å flytte hjemmefra med det første, han har det fint der han bor. Han har imidlertid planene klare for når han skal ut av foreldrehjemmet. Det er allerede planlagt at han skal gifte seg når han er 25 år, og han skal bo hjemme til han gifter seg. Da vil han bo i samme området som han bor nå, og han vil bo i nærheten av familien. Hans drøm er å bo i enebolig. Når det gjelder å skaffe leilighet vil han få hjelp av familien både til å skaffe og finansiere bolig

Ling er 19 år. Hun kommer opprinnelig fra Japan og har bodd i Norge i 12 år. Hun ønsker etter hvert å arbeide innen databransjen når hun blir ferdig på skolen. Ved siden av skolen jobber Ling som avisbud og tjener ca 1000 kr i måneden. Faren til Ling er død, mor er gift på nytt. Moren er hjemmeværende, stefaren jobber på restaurant. Ling bor sammen med foreldre og to søsken i en tre-roms leilighet i en av drabantbyene nord i Oslo. Hun deler rom med en av søstrene. Hun vurderer leiligheten som stor nok til familien. Ling har ikke tenkt å flytte med det første. Hun vil vente med å flytte hjemmefra til hun har skaffet seg sin egen familie. Når hun flytter ønsker hun å flytte tilbake til hjemlandet, til Japan. Hun regner med å få låne penger av familien som hun senere vil betale tilbake.

Irina er 19 år. Hun er født og oppvokst i Bosnia og kom til Norge med familien for fire år siden. Irina har valgt å utdanne seg innen helsefag, og vil bli sosionom. Ved siden av skolen jobber hun i matvarebutikk, og tjener 3000 kr i måneden. Begge foreldrene til Irina er i jobb, de har begge yrkesutdanning fra hjemlandet. Irina bor sammen med foreldrene sine i en tre-roms leilighet i et blokkområde sentralt i byen, og hun har sitt eget rom. boligen er stor nok. Irina skal snart flytte hjemmefra med kjæresten. Hun ønsker å bo i nærheten av foreldrene sine. Hun

regner med hjelp fra familien til å skaffe bolig, men må finansiere den selv med jobbing.

2.2.2 Ungdom som har flyttet hjemmefra

Pedro er 19 år gammel. Han er født i Oslo, men har bakgrunn fra Marokko der foreldrene hans kommer fra. For tiden går Pedro på videregående yrkesopplæring. Drømmen hans er å bli apoteker. Pedro flyttet hjemmefra for et år siden fordi det var trangt om plassen hjemme. Familien hans bor i en liten 2-roms leilighet, og fordi han har flere småsøsken måtte han sove i stua. Han fikk tak i en hybel gjennom en venn av faren, i en sentrumsbydel. Han fikk litt økonomisk hjelp fra foreldrene til hybelen, men han klarer å betale husleia selv som er på 3000 kr måneden. For å klare seg økonomisk jobber han på restaurant ved siden av skolen og tjener ca 8000 kr i mnd. Pedro bor alene på hybelen og trives OK. Pedro drømmer om å bo i enebolig etter hvert. Huset skal ligge litt utenfor bykjernen. Samtidig ønsker han å bo i nærheten av foreldrene sine og der han vokste opp i en av de eldre sentrumsbydelene. Hans mål er å studere farmasi, gifte seg, få barn og leve i fred og kjærlighet, og som han selv sier "ta fullt ansvar for familien".

Ina er 21 år og er født i Tyrkia. Ina har bodd 10 år i Norge. Foreldrene og Inas småsøsken bor i en 3-roms leilighet i nærheten. Før hun flyttet hjemmefra delte Ina rom med søsteren sin. Da hun var 17 år flyttet Ina hjemmefra fordi det var trangt hjemme. Også en jevnaldrende søster flyttet ut. De bor nå sammen i en 2-roms leilighet i en av drabantbyene nord i Oslo. Det var familien som skaffet leilighet til døtrene. Ina betaler ca 2000 kr mnd i leie. Ingen av dem får økonomisk hjelp av foreldre. Ina trives med å bo sammen med søsteren. Hun ønsker seg en jobb innen tannhelsetjenesten. Ina har ingen drøm å enebolig, men ønsker seg en større leilighet senere når hun etablerer seg med familie. Hun vil helst ikke bo i sentrum, men gjerne i randsonen av Oslo og helst i nærheten av foreldrene sine.

Ali er 19 år og kommer fra Somalia. Han er usikker på hva han vil jobbe med senere, og fikk tilfeldig plass på skolen. Da han var 17 år flyttet han hjemmefra. I rekkehuset der familien bor ble det etter hvert for trangt. Ali har mange små søsken, to av dem delte han rom med. Det var slektninger som skaffet Ali bolig, og han bor sammen med fem andre slektninger i en fire-roms leilighet i en av drabantbyene i nord. Foreløpig er det lånekassen som finansierer bolig og skolegang. Den nye bosituasjonen har ført til at Ali kan konsentrere seg om skolen. Drømmen er å kunne bo helt for seg selv en gang, og helst i enebolig.

Trine 22 år gammel født og oppvokst Nord Norge. Nå bor hun i en av byens eldre drabantbyer og utdanner seg utdanner seg til blomsterdekoratør. Trine fikk barn da hun var 17 år og flyttet for seg selv da hun var 18 år. Foreldrene hennes er skilt, og begge har nye partnere og fått barn på nytt. Moren bor i Nord Norge, faren i Oslo. Ingen av foreldrene har utdanning, mor er husmor, far jobber på fabrikk. Hun bodde hjemme hos mor med barnet den første tiden, men flyttet så til Oslo. Hun kunne ikke lenger bo hjemme fordi hun hadde fått et barn som hun måtte ta ansvar for. Trine fikk leilighet gjennom jobben til stefaren, og fikk økonomisk hjelp fra trygdekontoret til leiligheten fordi hun var alenemor. Husleie finansierer hun selv, 2000 kr mnd. Hun ønsker å bo i stort hus senere men vet ikke

hvor. Hun vil ikke bo i nærheten av familie eller der hun er vokst opp. Samtidig sier hun at selv om det er deilig å bo for seg selv, savner hun familie og søsken som bor i nord.

Elise er 27 år gammel. Hun utdanner seg til konditor. Elise er oppvokst i en liten by på Østlandet, har allmenn gymnas og folkehøyskole. Elise flyttet hjemmefra da hun var 18 år, hun ville ut fra foreldrehjemmet og flytte sammen med kjæresten. Foreldrene til Elise er skilt og har begge etablert seg med nye familier. Begge foreldreparene bor i store eneboliger. I oppveksten delte Elise rom med en yngre søster. Elise har tidligere bodd både på hybel og i leilighet, og skaffet boligene gjennom familie og bekjente. Nåværende bolig har hun bodd i to år, en leilighet på rundt 55 kvm som hun deler med to venninner i en av byens populære sentrumsstrøk. Hun fikk ikke hjelp til å finansiere boligen eller til husleie, og betaler 4000 kr pr mnd i leie. Hun jobber ved siden av skolen i butikk og på lager, og tjener ca 5000 kr brutto i mnd. På sikt ønsker hun seg enebolig fordi hun liker stor plass og ønsker egen hage.

Knut er 18 år og kommer fra en liten by på Østlandet. Han bor nå i landlige omgivelser litt utenfor Oslo, og han har valgt å utdanne seg innen trykking. Knut har ingen jobb ved siden av skolen. Foreldrene til Knut er skilt, og ingen av dem bor langt fra der han bor. Før han flyttet hjemmefra bodde han med moren i en stor enebolig, der han hadde sitt eget rom. Knut flyttet hjemmefra for et halvt år siden fordi han ikke orket å bo hjemme lenger. Han fikk hjelp av familien til å skaffe bolig, og han fikk også hjelp til finansiering av huset. Knut bor i leilighet alene, han trives bra. Han savner imidlertid litt selskap av voksne innimellom. Han ønsker seg en enebolig når han etablerer seg videre fordi han er vokst opp i en. Han vil helst bo utenfor byen.

2.2.3 Oppsummering

Presentasjonene viser ungdommens ulike erfaringsbakgrunn, oppvekstvilkår, interesser og bosituasjon. Vi får også et innblikk i disse ungdommenes preferanser. Noen har optimistiske ønsker og regner med å klare seg bra når de skal flytte hjemmefra. Andre har erfart at det ikke er så lett. Atter andre har fått starthjelp hjemmefra.

Forholdet mellom egne valg og frivillighet på den ene siden og følelsen av tvang på den andre kan være viktig for utfallet av hvordan de unge klarer seg i den første etableringsfasen. Det samme gjelder graden av nettverk med familie og venner som kan bistå i prosessen. Erfaring og vaner er også viktige for valgene videre.

Kapittel 3: Bosituasjonens påvirkning for flytteprosessen

3.1 Innledning

Utflyttingen fra foreldrehjemmet og anskaffelse av en varig bolig er ofte to faser som har mange mellomstadier. Enkelte vil bruke mange år på å finne en bolig de slår seg til ro med, mens andre bor lenge hjemme for så å etablere seg i en bolig. Mellom disse ytterpunktene er det gjerne flere mellomløsninger. Boligetablering relateres her til tidsperspektivet. Et annet moment som kommer inn er skille mellom frivillig og tvungen flytting. Tvungen flytting kan skyldes for eksempel skillsmisse eller økonomiske problemer, eller ytre forhold som sanering. Disse forholdene vil ofte forsinke eller hindre etableringsprosessen.

I en svensk avhandling om boligens rolle i ungdommens etableringsfase skilles det ut forskjellige preferanser på ønsket boligtype og bosted ved hjelp av ulike sosiale tidstabeller (normal tidstabell, bråmoden tidstabell og trygg tidstabell) (Löfgren 1990). Normal tidstabell følger vanlig utdanningskarriere, der de unge ønsker leilighet sentralt i byen i ungdomstiden og senere eget hus utenfor bykjernen. Bråmoden tidstabell karakteriserer ungdom fra arbeidermiljø, helst jenter, som først og fremst ønsker å bo i nærheten av oppvekstområdet. Den trygge tidstabellen, gutter fra arbeidermiljø men også ungdom fra middelklassen og høyere skikt, vil helst bo hjemme hos foreldre så lenge som mulig for så å flytte til noe som ikke er lokalisert til sentrum (ibid.). Funnene i den refererte studien viser variasjoner i boligpreferanser avhengig av en rekke bakgrunnsfaktorer.

Undersøkelser foretatt i Sverige og Danmark viser at alder ved flytting hjemmefra blant annet har sammenheng med sosiale og kulturelle faktorer. I hjem med velutdannede foreldre og foreldre med god økonomi er det mer vanlig at ungdom etablerer seg sent, både i yrkeslivet, familielivet og i bolig (Christoffersen 1991, Lundberg 1990). En tolkning kan derfor være at ungdom med foreldre med god økonomi selv velger å bo hjemme for å spare penger, et valg de har fordi foreldrene har råd til å ha dem boende hjemme. Spørsmålet i denne undersøkelsen blir hvilke betydning foreldrenes økonomiske situasjon har for ungdommens mulighet og ønsker om å bli boende i foreldrehjemmet.

I dette kapitlet diskuteres hvilke faktorer som påvirker prosessen med å flytte hjemmefra med utgangspunkt i funn fra min undersøkelse. Først viser jeg hvilke tidsplaner de unge har for å flytte og hvilke begrunnelser de gir for dette. Jeg drøfter videre hvordan familieforhold- og bosituasjonen til ungdommene påvirker flytteprosessen. Forhold som påvirker ungdommens ønsker og som drøftes her er deres relasjoner til søsken og foreldre, samlivsbruddene hos foreldre, ungdommens forpliktelser hjemme samt boligstørrelse. Jeg ser også på den plassen som ungdommen har hjemme i forhold til å "ha sitt eget liv". Avslutningsvis i kapitlet viser jeg hvilke strategier ungdommene har for etablering. Hva forventer de av hjelp, hva vil de gjøre selv?

3.2 Når og hvorfor flytter de hjemmefra?

3.2.1 Tidsperspektiv på utflytting og flytteplaner

Ungdom som bor hjemme

Hvilket tidsperspektiv har ungdommen på når de skal eller når de ønsker å flytte hjemmefra? I spørreskjemaundersøkelsen er ungdommen spurt om de hadde planer om å flytte i løpet av det nærmeste året.

Tabell 3.1 Ungdommens flytteplaner blant de som bor hjemme. Prosent

Ønsker å flytte nærmeste året	21
Ønsker å flytte innen et par – tre år	15
Har ingen planer om å flytte	48
Har ikke svart	16
N =	159

Tabellen ovenfor viser at blant de 159 hjemmeboende ungdommene svarte rundt 20 prosent at de ønsker å flytte snart. De fleste oppgir at de ikke har planer om å flytte enda. Ungdommen som har krysset av at de ønsker å flytte snart, ble bedt om å spesifisere årsaker til dette. Årsakene ungdommen oppga er klassifisert og delt inn i seks kategorier. Tabellen nedenfor viser fordelingen på disse kategoriene.

Tabell 3.2 Begrunnelser for å flytte snart. Prosent

Det er for trangt / får ikke lov å bo hjemme	21
Det er for mye mas og bråk / konflikter	12
Skal flytte sammen med kjæreste	9
Skal gå på skole / jobbe et annet sted	9
Uspesifisert, vil ikke bo hjemme lenger	45
Foreldre skal flytte	3
N =	33

Rundt halvparten av de som snart flytter hjemmefra har oppgitt årsaker til dette. Det er først og fremst uspesifiserte ønsker om å flytte hjemmefra som kommer frem. Vi ser også at rundt 20 prosent opplever det som for trangt å bli boende, eller at de ikke er ønsket hjemme lenger. En annen gruppe som skal fremheves er ungdom som opplever bråk og konflikter hjemme.

Hvilke begrunnelser har den andre gruppen for å vente med å flytte, og hvilket tidsperspektiv har disse ungdommene på når de tror de flytter ut? Ønsker de å bli boende hjemme lenge etter at utdanning er ferdig? Ungdommen også ble bedt om å begrunne årsaken til å vente med å flytte hjemmefra. I tabellen nedenfor er årsakene klassifisert i 10 kategorier.

Tabell 3.3 Når ønsker ungdommen å flytte ut. Prosent

Etter ferdig utdanning	17
Ferdig med læretiden	2
Når jeg får meg jobb / penger	15
Et par år etter at utdannelsen er ferdig	4
Etter militæret	2
Når jeg gifter meg	10
Når jeg har fylt 18 – 19 år	10
Når jeg er 20 - 22 år eller eldre	12
Vil ikke flytte	1
Vet ikke / ikke konkrete planer	23
Ikke svart	3
N =	126

Noen oppgir alder for forventet utflytting mens andre oppgir forhold knyttet til utdanning, arbeid eller ekteskap. Årsakene som hyppigst nevnes har med utdanning og lønnet arbeid å gjøre. Det innebærer at økonomi er et viktig argument, og ligger til grunn både for kategoriene ”etter ferdig utdanning” og ”når jeg får meg jobb”.

Vi ser også at 10 prosent svarer at de skal bo hjemme til de gifter seg. Blant denne gruppen finner vi ungdom som har planlagt når inngåelse av ekteskap skal skje, noe som kommer frem i spørreskjemaene ved at de oppgir konkrete år for giftemål. I denne gruppen finner vi særlig ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn, av begge kjønn. I følge statistikk for barn og unge med innvandrerbakgrunn, inngår denne gruppen ekteskap tidligere enn norsk ungdom. Mens 3 prosent av alle 21 åringer var gift i 1999, var dette tilfelle for 16 prosent av ungdom med minoritetsbakgrunn i samme alder (SSB: Barn og unge med innvandrerbakgrunn 2000:13). En årsak til dette er at disse ungdommene ikke lever i samboerskap slik mange ungdom med norsk bakgrunn gjør (ibid.).

Svarene som ungdommene har gitt tyder på at mange ikke har noen klar mening om når de skal flytte hjemmefra. De samme resultatene viser en svensk undersøkelse om ungdom som skal flytte hjemmefra (Löfgren 1990). I følge den svenske undersøkelsen vet ungdommene at de snart skal flytte ut fra foreldrehjemmet, men er mindre bevisst på når, hvor og hvordan. Den svenske undersøkelsen viser at selv om de trives hjemme og ikke har noen hast med å flytte, er imidlertid det å bli boende hjemme utover voksen alder ikke ansett som akseptert. Normen er at man skal klare seg selv i egen bolig (ibid.:123). I undersøkelsen sees årsaker til utflytting blant annet med utgangspunkt i push og pullfaktorer, der det lages distinksjoner mellom hva som man vil flytte fra og hva man flytter til, og hvilke av disse som er dominerende årsak. Det var i første rekke studier og fremtidig arbeid som opptok ungdommens fremtidshorisonter, og for de fleste var tidspunkt for utflytting koblet opp mot disse faktorene (ibid.). Dette samsvarer med resultatene som framkommer av tabellen over.

Ungdom som har flyttet hjemmefra

Hva med den gruppen som har flyttet hjemmefra? I hvilken alder flyttet de fra foreldrehjemmet? Gruppen fordeler seg på følgende år:

Tabell 3.4 Alder på utflytting. Prosent

15 år	11
16 år	11
17 år	41
18 år	24
19 år	7
20 år	3
21 år	3
N =	29

Tabellen viser at den største gruppen flyttet hjemmefra da de var 17 år. Tar vi med de som var yngre enn 17 ser vi at 63 prosent av 29 flyttet hjemmefra før de var 18 år, noe som anses som relativt ungt. Dette resultatet kan virke noe overraskende. Materialet er imidlertid for lite til å kunne si om dette er representativt eller om det er spesiell gruppe som har flyttet tidlig hjemmefra. Resultatene fra Ungboundersøkelsen viser at årsaken til at ungdom flytter hjemmefra i så ung alder har å gjøre med problemer i forhold til foreldrene (Ruud 2000).

Oversiktene viser her at en gruppe ungdommer i mitt materialet flyttet hjemmefra i relativ ung alder. I tabell 3.3. går det frem hva hjemmeboende ungdom oppfatter som normalt tidspunkt for utflytting, og i tabell 3.4. har vi sett hvor gammel ungdom som har flyttet hjemmefra var da de flyttet. Hva var årsaken til ungdommene i denne studien flyttet hjemmefra så tidlig? Ungboundersøkelsen tyder på at den gruppen ungdom som flyttet tidlig hjemmefra er en spesielt utsatt gruppe, der blant annet negative forhold i hjemmet fører til at de føler seg tvunget til å flytte hjemmefra. Men det er også mulig å tenke seg at det er en gruppe blant de som flytter tidlig som velger dette for eksempel på grunn av utdanning. Årsakene til utflytting som ungdommen i mitt materiale oppga, er samlet i fem kategorier:

Tabell 3.5 Årsak til utflytting. Prosent

Trangt hjemme	28
Problemer med foreldrene	11
Mor / far flyttet, måtte finne noe selv	3
På skole et annet sted	21
Orket ikke å bo hjemme lenger	34
Har ikke svart	3
N =	29

Vi ser at den største gruppen begrunner flytting med at de ikke orket å bo hjemme lenger. Årsaken til dette svaret vet vi ikke. Bak disse tallene kan det være forhold i hjemmet som ungdommene opplever som negative, men det kan også være ungdom som tidlig ønsket å prøve seg på egen hånd uten at der var forårsaket av spesielt negative forhold. Vi ser videre at flere svarer at det var trangt hjemme og trekker dette frem som viktigste årsak. Kun en svarer at foreldrene flytter, og derfor må finne seg noe eget.

Begrunnelsene som oppgis er fundert både i praktiske, økonomiske og personlige årsaker til utflyttingen. Disse kategoriene flyter over i hverandre og er ikke lette å skille, fordi alle begrunnelsene for flytting har alle elementer i seg i større eller mindre grad. Jobb eller

skolegang andre steder kan både være praktisk, økonomisk og personlig fundert. Det samme finner vi i kategorien trangboddhet. Personlige årsaker kan være mest fremtredende i relasjonene som ungdommene har til foreldrene. I denne gruppen finner vi også de som inngår ekteskap eller flytter sammen med kjæresten. I det følgende skal vi diskutere nærmer de viktigste faktorene som viser seg å påvirke flytteprosessen.

3.2.2 Familieforhold

For det første skal det fokuseres på familien. På hvilken måte har familieforhold innflytelse på de unges egen etableringsprosess? Det er særlig endrede familiekonstellasjoner med samlivsbrudd og nye familiesammensetninger som det skal fokuseres på her. Gjengifte, ny familie og nye barnekull fører til at mange barn og unge opplever å få flere sett omsorgspersoner, nye "søsken" og ny storfamilie. Vi vet ikke hvordan endringer i familiesituasjonen kan bidra til å påvirke etableringsprosessen for ungdommen ved at de flytter ut av hjemmet tidligere enn ungdom som lever i "tradisjonelle" familieforhold, eller at bosituasjonen endres fra å bo ett sted til å pendle mellom flere hjem.

Av de 159 ungdommene som *bor hjemme* oppgir 45 eller 28 prosent at foreldrene er skilt. Blant dem som har *flyttet hjemmefra* er det 31 prosent som oppgir det samme. I hvilken grad er endringer i familiesituasjonen med på å påvirke ungdommens etablering? Har dette påvirket flyttingen for de som har flyttet?

Tabellene under viser hvem ungdommene bor hos, og om foreldrene har etablert seg med nye familier.

Tabell 3.6 Ungdom av skilte foreldre fordelt etter hvem de bor hos. Prosent

	De som bor hjemme
Bor sammen med mor	82
Bor sammen med far	11
Bor begge steder	7
N =	45

Tabell 3.7 Foreldrenes nye situasjon etter samlivsbrudd. Prosent.

	De som bor hjemme
Ingen foreldre har ny samboer/ektefelle	33
En av foreldrene har ny samboer/ektefelle	33
Begge foreldrene har ny samboer/ektefelle	33
N =	45

Tabellene viser at et stort flertall bor sammen med mor. For 2/3 av ungdommene har en eller begge foreldrene etablert seg i nye forhold. (Tabell 3.7).

På hvilken måte kan dette ha innflytelse på de unges etableringssituasjon? At foreldrene skilles når man selv er i ungdomsårene, og at de eventuelt stifter ny familie kan både ha positive og negative konsekvenser for muligheten videre når ungdommen skal flytte hjemmefra. Foreldrenes samlivsbrudd med påfølgende etablering med ny partner behøver heller ikke ha noen spesiell innvirkning på ungdommens bolig- og flytteevalg.

Før vi ser nærmere på materialet i denne studien, skal det første refereres fra Ungboundersøkelsen. Blant ungdom som var representert i Ungbostudien viste det seg at flere måtte ut på leting etter egen bolig i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd (Ruud 2000). Det de opplevde som stabilt i barndommen ble endret i løpet av ungdomstiden til å bli uforutsigbart og ustabilt. Enkelte oppleve å havne "mellom to stoler" når foreldrene flyttet fra hverandre, fordi både det "mentale" og det fysiske rommet blir for lite i forhold til de "store" barna. Foreldrene ble opptatt med nye barnekull og nye partnere (ibid.) Undersøkelsen viste at ungdom helt ned til 16-17 års alderen følte seg mer eller mindre "tvunget" ut på leting etter egen bolig selv om de unge selv "valgte" å flytte hjemmefra.⁵ Årsaken var at de ikke lenger var ønsket hjemme hos foreldrene. Blant ungdom som fikk botilbud gjennom Ungbo, viste det seg altså at ungdom trengte et eget sted å bo fordi foreldrene flyttet til et annet sted og familien slik den var opprinnelig ble oppløst (Ruud 2000:28).

For å gi et innblikk i de vanskeligstilte ungdommenes situasjon refereres her to historier fra Ungboundersøkelsen. I den første historien flyttet den unge jenta på institusjon da hun var 16 år. Det var store konflikter i hjemme og det var vanskelig for henne å fortsette å bo hos foreldrene. Gjennom Ungbo fikk hun etter hvert tilbud om å bo i en bogruppe med 4 andre, noe hun trivdes veldig bra med. For henne var det viktig med trygghet. Hun satte mest pris på den sikre bosituasjonen, og det å bo sammen med andre som brydde seg om og med henne. I tillegg var det viktig å ha en voksenperson tilknyttet bosituasjonen som hun kunne kontakte når hun trengte det.

I neste historie møter vi en ung jente som ikke fant seg til rette i foreldrenes nye situasjon og som levde noen turbulente år før hun fant seg til rette. Tidlig i tenårene skilte moren og faren lag. Mor og lillesøster flyttet til en annen kant av landet der mor etablerte seg med en ny mann da hun var 13-14 år. Den unge jenta måtte da ta et valg om hvor og med hvem hun ville bo sammen med. Hun valgte å bo sammen med faren i byen for å fortsette skolen, beholde venner etc. Faren hadde imidlertid en problemfylt livssituasjon og ble ikke ansett som skikket til å ta seg av datteren, så etter en tid flyttet hun til morens familie. Men å bo hos moren viste seg å fungere dårlig, blant annet fordi mor hadde små barn å ta seg av. Etter et par vanskelige år valgte hun å komme tilbake til byen for å begynne på videregående. Det hun da trengte var en stabil bosituasjon så hun kunne få ro til skolearbeid og fortsette skolegang og utdanning. Hun var heldig, og ble skaffet en midlertidig kommunal bolig, en liten hybelleilighet i et gammelt nedslitt og saneringstruet hus med do i bakgården. Hun ble lovet et bedre botilbud innen et par måneder. Fordi hun fikk et sted å bo fikk hun også plass på videregående skole – ett år senere enn vanlig. Ved siden av skolen tok hun strøjobber på et hotell for å klare seg økonomisk. I tillegg fikk hun stipend og litt støtte fra moren. Etter mange år uten "rotfeste" fikk hun endelig venner gjennom klassen. Ett av høydepunktene var å bli invitert på søndagsmiddag hjem til klassekameraters foreldre. For henne var ikke dette noen selvfølge å

---

⁵ Et alvorlig problem er at en del ender som bostedsløse og "gatebarn" (Gulbrandsen m.fl. 1992)

oppleve slik det var for vennene. Hun fortalte at vennene misunte henne tilværelsen som aleneboer fordi hun kunne gjøre hva hun ville når hun ville, og der ingen voksne maste. Dette ble betraktet som toppen av lykke for hennes kamerater. Men i følge henne selv skulle hun gitt alt for å bytte med dem, fordi de har et hjem.

Det er viktig å presisere at ungdommene fra Ungboundersøkelsen ikke kan betraktes som representative for ungdom med skilte foreldre generelt, fordi ungdommene kan ha en spesiell familiebakgrunn i tillegg til andre, sammensatte årsaker til at de fikk tilbud om bolig i Ungbo (Ruud 2000).

Hva viser empirien blant ungdom på Sogn videregående skole? Blant ungdommene i mitt materiale finner vi eksempler på at de unge må finne seg andre boligløsninger når foreldrene flytter:

Gunnar er 21 år og bor i en av byens eldre sentrumsbydeler. Foreldrene til Gunnar ble skilt for mange år siden. Faren har han ingen kontakt med lenger, og vet derfor heller ikke hvor han er han. Moren til Gunnar er gift på nytt og bor nå i Spania. Gunnar flyttet hjemmefra da han var 17 år, da moren og småbrødrene hans flyttet til Spania for å bosette seg der. Den første tiden bodde han på folkehøyskole, deretter bodde han hos slektninger forskjellige steder. For et par år siden fikk han tak i en leilighet i Oslo og flyttet for seg selv. Han skaffet boligen selv, men har fått offentlig hjelp til boutgiftene. Han har god plass, med en liten hage. Han synes det å bo for seg selv fører til mye stress, men han savner ikke selskap fra andre. Han blir boende i huset til han er ferdig med skolen. Han drømmer om et eget hus som han selv har vært med på å bygge, fordi det er en av hans drømmer. Han vil i alle fall ikke bo i Oslo, men et rolig og stille sted.

For Gunner var en ny bosituasjon verken frivillig eller forbundet med noe positivt i utgangspunktet. Etter hvert har det gått greit, men det ga han ingen "rolig" eller stabil situasjon. Heller ikke Sara fant seg til rette etter foreldrenes oppbrudd, og ønsket seg bort hjemmefra:

Sara er 23 år fra Oslo og bosatt på østkanten. Begge foreldrene er fra Algerie. Foreldrene til Sara skilte seg for noen år siden. I denne prosessen fulgte det mye uro i hjemmet og Sara orket ikke å bo hjemme lenger. Hun flyttet for seg selv da hun var 18 år. Den første tiden hadde hun ikke fast bolig, men bodde mye hos venner før hun fikk tak i leilighet sammen med noen andre venner som hun flyttet sammen med. Boligen finansieres av studielån. Sara føler at hun må bo sammen med noen, hun vil bo i et tett bofellesskap. Hun liker ikke å være alene. Fordi de andre hun nå deler leilighet med skal flytte for seg selv, skal hun snart flytte inn i et annet kollektiv.

Anette på 18 år ønsker ikke å flytte med moren og hennes mann ut av byen, derfor skal hun bo sammen med kjæresten:

"Jeg flytter snart fordi jeg og kjæresten min skal bo sammen. Mamma og stefaren min skal flytte ut av byen, og jeg har ikke lyst til å flytte med dem. Det er derfor jeg og typen min har bestemt at jeg kan bo hos han. Jeg må jo fortsette å gå på skolen her, og kan jo ikke slutte med det nå." (Anette 18 år)

Disse historiene gir et bilde av at ungdommen kan være sårbare overfor endringer i familiens situasjon. Andre undersøkelser viser at slike endringer også kan føre til en ustabil bosituasjon for de unge. Blant de yngste ungdommene i Ungboundersøkelsen (i 17-års alderen) var det i stor grad konflikter i hjemmet som var årsaken til behov for å flytte hjemmefra (Ruud 2000:33). Under halvparten blant disse ungdommene bodde hjemme da de fikk tilbud om plass i Ungbo. Flertallet hadde allerede flyttet hjemmefra, og bodde tilfeldig hos venner og kjente. Alternative plasser utenom Ungbo var i følge omsorgsarbeidere institusjoner og krisehjem for denne gruppen. Etatene som arbeider med ungdom ser også en merkbar økning av ungdom med problemer i løpet av de siste årene (ibid.). Blant de yngste søkerne til Ungbo oppgir 12 prosent konflikter med foreldre som begrunnelse for ønske om bolig (ibid.:37). Funnene i denne studien viser også at endringer i familiesituasjonen, for eksempel med samlivsbrudd, kan påvirke etableringssituasjonen for ungdom.

3.2.3 Forpliktelser hjemme

Forpliktelser og ansvar hjemme kan være et annen faktor som bidrar til å påvirke flytteprosessen. Ungboundersøkelsen viste at dette hadde betydning for en del ungdom (Ruud 2000). Forpliktelser kan handle om husarbeid, pass av småsøsken, ha omsorgsfunksjon for hjelpetrequende foreldre / besteforeldre, eller hjelpe til i familiebedrift / butikk på fritiden. Spørsmålet her blir om eventuelle forpliktelser hjemme hos familien kan være med på å påvirke prosessen med å flytte hjemmefra blant ungdom i denne studien.

Forpliktelser kan påvirke utflytting på flere måter. Det kan forsinke utflytting i forhold til når ungdom selv ønsker dette, dersom ungdommen opplever at de har tunge forpliktelser hjemme. Da vil forpliktelser bidra til å hindre utflytting. Forpliktelser kan også framskynde flytting dersom de føler at forpliktelsene kan velges bort ved flytting. Da blir forpliktelser en årsak til tidlig flytting. Enkelte undersøkelser har vist at særlig i familier med etnisk minoritetsbakgrunn er omsorg og forpliktelser for familien mer kulturelt institusjonalisert enn i vestlige land. Familiens omsorg for den eldre generasjonen er viktig, der familien selv tar seg av sine eldre slektninger (Ahlberg 1990). Kan vi se denne omsorgstanken også blant ungdommene med etnisk minoritetsbakgrunn i dette materialet?

På spørsmål om å hjelpe til i hjemmet er det så mange som 125 av de 159 som bor hjemme som svarer bekræftende på at de hjelper til. Kun 34 ungdom oppgir at de ikke trenger å gjøre noe. Forpliktelser som ungdommene har er å hjelpe til med rydding, rengjøring, matlaging, pass av småsøsken og å gå ærend. Vi finner ingen som oppgir å ha omsorgsfunksjon for eldre familiemedlemmer. Dette gjelder både norske og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Svarene kan tolkes dit hen at ungdommene i dette materialet har plikter hjemme som går inn under daglig eller ukentlig rutinearbeid. Enkelte oppgir imidlertid å gjøre mer husarbeid hjemme enn andre.

Intervjuene gir et innblikk i hva enkelte hjelper til med:

”Hjemme må jeg hjelpe til med å vaske leiligheten en gang i uka. Og så må jeg av og til handle, også vasker jeg opp innimellom. Jeg får ikke lommepenger for å gjøre noe, jeg har jo jobb selv.” (Karin 18 år).

”Jeg har faste oppgaver hjemme. To ganger i uke er det min tur til å lage middag til familien. Da lager jeg gjerne enkle retter som spagetti eller fiskeboller. Jeg må

også vaske opp, og jeg tar min del av rengjøringen i huset. Jeg vasker og støvsuger oppe på soverom og bad. Også må jeg rydde en del. Fordi jeg tjener penger på jobber i butikken får jeg ikke lommepenger for å hjelpe til hjemme. Av og til synes jeg det blir litt mye på meg, har ikke alltid like lyst. Og så har jeg jo ikke så veldig god tid, da." (Jannicke)

"Ja, vi må dele på alt husarbeid. Jeg rydder, vasker og støvsuger. Det skal helst gjøres hver uke men vi tar det litt etter behov. Også vasker jeg klær og lager mat innimellom når fatteren kommer seint. Jeg får ikke lommepenger fast." (Erik 18 år)

Disse eksemplene viser at ungdom kan ha relativt mye "plikter" hjemme, og som inngår som en del av der daglige husarbeidet. Samtidig er det her lite som tyder på at det å dele på husarbeid, selv om det er omfattende, ikke oppleves som påtvunget av disse ungdommene. Funnene tyder på at ungdommen godtar plikter som en del av felles innsats. En forklaring kan være at de opplever seg som selvstendige og kanskje også likeverdige med sine foreldre. De hjelper ikke bar på foreldrenes premisser, men ser på sitt bidrag som et nødvendig bidrag for et likeverdig fellesskap.

Tidligere plikter hjemme blant de som har flyttet hjemmefra

Blant de som har flyttet hjemmefra stilte vi spørsmål om de hadde plikter hjemme før de flyttet. Av de 29 ungdommene er det 23 som måtte hjelpe til hjemme.

"Da jeg bodde hjemme passet jeg brødrene mine og vasket litt. Det var ikke så ofte, men det hendte når foreldrene mine var borte at jeg måtte være hjemme hos de små. Da ga jeg dem mat og sånn." (Pedro 20 år)

"Jeg hjalp til med å vaske og rydde, men ikke fast. Var ikke så ofte. Men jeg passet jo på de minste, da. De var jo alltid der." (Ajmal 19 år)

"Ja, jeg måtte passe minste søstera mi. Det gikk i grunnen greit, var jo en del hjemme på den tiden likevel." (Yasmin 20 år)

Blant denne gruppen viser sitatene først og fremst at pass av søsken var en del av ungdommens bidrag hjemme, noe som går igjen blant de som har flyttet i den grad de oppgir at de hadde "plikter" hjemme. Vi ser her se en forskjell på de som har flyttet hjemmefra og de som fremdeles bor hjemme. Intervjuene tyder på at de som har flyttet har hatt større omsorgsansvar. Selv om dette alene ikke kan forklares som en årsak til utflytting, kan det å få eller bli pålagt en "foreldrerolle" ha vært en utløsende årsak. Det vil senere komme frem at særlig ungdom med etniske minoritetsbakgrunn flyttet hjemmefra grunnet trange boforhold der de delte rom med andre søsken. Dermed kan pass av søsken sees som en av flere årsaker til utflytting.

3.2.4 Et rom for seg selv

I dette avsnittet skal det settes søkelys på boligforholdene og hvordan ungdommen opplever plassen hjemme. Med boligforhold menes hvordan boligens størrelse står i forhold til størrelsen på husholdet. Ungdommens erfaringer fra boligforholdene hjemme hos familien

antas å ha innvirkning på flytteprosessen. Bosituasjon og boligforhold kan gi indikasjoner på når / i hvilken fase man flytter ut.

Vurdering av boligens størrelse

I spørreskjema er det stilt spørsmål om ungdommens vurdering av om boligen er stor nok for familien eller om de synes det er trangt. I disse svarene er det ungdommens subjektive vurderinger av boligsituasjonen som kommer frem, med fokus på hvordan boligen erfareş.

Tabell 3.8 Ungdommens vurdering av plass i boligen. Prosent.

Boligen oppleves som trang / liten plass	13
Boligen er stor nok / passe	59
Boligen er for stor	7
Ikke svart	21
N =	159

Tabellen over viser at flertallet opplever boligen som passe stor / stor nok. I tillegg er det enkelte som oppgir at boligen er for stor, noe som kan tolkes dit hen at boligen har flere rom enn det som de unge synes familien trenger. Vi ser imidlertid også at 13 prosent mener boligen er trang / for liten.

De aspektene ved bosituasjonen som vi har spurt om er hva slags type bolig de bor i, og om de har / har hatt eget rom eller deler / har delt rom med andre i familien. Nåværende bosituasjon for de som ikke har flyttet hjemmefra kan fortelle noe om hva de er vant til og hvilken betydning det har for hva de ønsker senere. Forrige kapittel viste at rundt halvparten av ungdommene som enda bor hjemme bor i enebolig eller rekkehus, og noe under halvparten i leiligheter.

I følge den svenske kulturgeografen Anders Löfgren er det viktig å ta i betraktning at det har skjedd store forandringer de siste tiårene når det gjelder de hjem som de unge flytter fra (Löfgren 1990:119). De fleste unge i dag vokser opp med egne rom og med relativt høy boligstandard/boligstørrelse sammenlignet med for 20-30 år siden. Boligstandarden i dag er høyere enn noen gang. Trangbodddhet som motiv for å flytte forventes derfor i mer eller mindre grad å ha forsvunnet. I det følgende skal vi gå nærmere inn på hva som kan være årsakene til at boligen oppleves som trang / liten.

Å dele rom med andre

Er det noen blant ungdommene i mitt materiale som deler rom med andre i familien? Til tross for at de fleste ungdom i dag har eget rom, kan vi finne ungdom som deler rom med søsken eller andre i familien. Til sammen 22 ungdom (14 prosent) som bor hjemme oppgir at de må dele rom.

I tabellen nedenfor går det frem at de fleste deler rom med søsken. Vi ser også at enkelte ungdom deler rom med andre i familien eller sover på stua.

Tabell 3.9 Andel som deler rom med andre. Prosent.

	Bor hjemme
Har eget rom	86
Deler rom med en av foreldrene	1
Deler rom med søsken	12
Deler med andre	-
Sover på stua	1
N =	159

Hvordan erfarer ungdommene det å dele rom med andre? Opplevs det som problematisk? Samtaleintervjuene viser seg at flere ungdom mener det går greit å dele rom:

”Ja, jeg deler rom med broren min. Selv vi bor i eget hus sammen med pappa har vi bare to soverom. Det går i grunnen veldig greit, vi er jo ikke så mye hjemme eller inne på rommet samtidig. Jeg liker i grunnen litt selskap. Har ikke lyst til å flytte hjemmefra aleine, jeg tror ikke jeg flytter før jeg får meg kjæreste som jeg kan bo sammen med.” (Erik 20 år)

Silje bor i en tre-roms leilighet på Romsås sammen med en søster og foreldre.

”Jeg har ikke eget rom. Jeg må dele med søstera mi, hun er ett år eldre enn meg. Det blir litt mye krancling, og vi roter jo en del da, begge to. Mamma blir helt gæærn når hun går inn på rommet vårt, det ser ikke alltid like ryddig ut. Det er klart det blir trangt, men jeg er i grunnen vant til det, så det gjør meg i grunnen ikke noe at vi deler rom. Men det skal jo bli deilig med større plass en gang” (Silje 18 år)

Til tross for en generell økning av boligstandard (større boliger i antall kvm pr. hushold) finner vi nå nye grupper som ofte opplever å bo trangt. Særlig familier med etnisk minoritetsbakgrunn nyanserer bildet av høy boligstandard. Enkelte grupper har relativt sett lavere boligstandard målt etter boligstørrelse i forhold til antall husholdsmedlemmer, noe som fremgår av Søholts undersøkelse om etniske minoriteter og strategier på boligmarkedet (Søholt 2001).

Følgende sitater fra intervjuene viser at å dele rom med andre ikke nødvendigvis oppleves som noe negativt blant ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Snarer tvert i mot kan dette tolkes som at det å dele rom er ”normalt” og vanlig, noe som det ikke settes spørsmålstegn ved:

”Jeg deler rom med broren min, det går helt greit. Vi er jo mange så vi må dele på de soverommene vi har.” (Ahmed 19 år)

Ling bor i en tre roms leilighet med familien og opplever at hun har "rom for seg selv" til tross for at hun deler rom med en søster. De er like i alder, og dermed erfares ikke det å dele rom som noe problem:

"Jeg har det fint der jeg bor. Jeg og søsteren min deler rom, det går fint. Vi er gode venner. Leiligheten er stor nok for oss, selv om vi ikke har ett rom hver."
(Ling 19 år)

Fatima bor sammen med to søsken og foreldre i en fire-roms leilighet på Helsfyr:

"Søsteren min og jeg deler rom. Jeg kjenner mange andre som ikke har eget rom, selv om mange har det. Leiligheten er stor nok for oss." (Fatima 19 år)

Kim finner det heller ikke problematisk å dele rom:

"Nei, jeg skal ikke flytte enda selv om jeg deler rom med søsteren min. Jeg har det veldig fint hjemme og jeg trives sammen med familien min." (Kim 20 år)

Terese bor i Gamle Oslo i en fire roms leilighet sammen med foreldre og fire søsken:

"Jeg deler rom med to søsken. Det kan bli litt bråk av og til, men stort sett klarer vi det. Vi har jo en fin leilighet og jeg vil ikke flytte hjemmefra enda. Jeg er glad i søsknene mine. Jeg skal flytte til mitt eget om fire år for da skal jeg gifte meg."
(Terese 19 år)

Til tross for at Terese opplever at det kan være bråkete med de andre, påvirker ikke dette hennes flytteplaner foreløpig.

Maria bor sammen med moren og broren i en tre roms leilighet på Sagene. I hennes situasjon har moren lagt til rette for at Maria skal få ha mest mulig sitt eget rom:

"Mamma og jeg deler soverom, broren min har det andre alene. Det går bra. Jeg bruker rommet mest, mamma bare sover der. Jeg har ingen planer om å flytte, selv om mamma og jeg deler rom. Jeg får ikke lov, og dessuten synes jeg er det unødvendig fordi jeg har det fantastisk slik jeg har det nå. Jeg vil vente til den dagen jeg gifter meg." (Maria 19 år)

Felles for Terese og Maria er at de trives godt hjemme og vil vente til de eventuelt gifter seg.

Sitatene ovenfor kan tolkes dit hen at ungdom opplever boligen som stor nok til tross for at de deler rom med andre familiemedlemmer.

Vi finner imidlertid også de ungdommene som opplever boligen som trang, og som tidligere vist utgjør dette 14 prosent av de som bor hjemme. Opplevelsen av trangboddhet kan føre til at bosituasjonen oppleves som problematisk. Abdi bor på Bøler hos broren sin og hans familie. I hans fortelling ser vi at det å ikke ha noe plass for seg selv i det hele tatt er et problem:

"Jeg har jo ikke eget rom fordi jeg bor hos broren min og familien hans. De bruker soverommene til seg selv. Jeg sover på sofaen i stua. Det blir trangt, jeg vil gjerne

ha noe for meg selv. Jeg kan ikke bo hjemme heller, der er det også liten plass.”
(Abdi 19 år)

Det samme går frem av neste eksempel. Nadja deler rom med to søstere, i en leilighet som hun deler med mor og fem søsken. Også hun opplever det som trangt og ønsker derfor å flytte så snart som mulig:

”Vi må jo dele rom med to av søstrene mine, vi er mange. Mor deler rom med den minste, guttene deler det andre. Det er trangt hjemme hos oss. Jeg vil flytte så snart jeg kan, men har ikke penger” (Nadja 18 år)

Sam bor trangt der han deler rom med søsken:

”Jeg vil gjerne flytte for meg selv så snart som mulig, det er for trangt hjemme. Det er også mye bråk, småbarna lager mye uro. Jeg får ikke fred til å gjøre lekser”
(Sam 19 år)

Vi ser her to typer erfaringer med å dele rom. Den ene handler om gode erfaringer med bosituasjonen, der det å dele rom ikke oppleves som problematisk. En årsak kan være at rommet deles med søsken i omtrent samme alder. Den andre erfaringen viser til en mindre vellykket situasjon der ungdom deler rom med flere søsken eller med småsøsken, der bråk og uro kan føre til følelsen av å aldri få fred. Det handler i de tilfellene om å ikke finne et plass for seg selv, et ”mentalt” rom.

Tidligere bosituasjon for de som har flyttet hjemmefra

Blant de 29 ungdommene som har flyttet hjemmefra oppgir 14 ungdom (48 prosent) at de delte rom før de flyttet altså nesten halvparten. Denne andelen er relativt høyt selv om det ikke er snakk om en stor gruppe. Dette kan indikere at det å bo trangt har vært en medvirkende årsak til at de flyttet.

Tabell 3.10 Antall som delte rom før de flyttet hjemmefra. Prosent

	Har flyttet hjemmefra
Hadde eget rom	52
Delte rom med en av foreldrene	-
Delte rom med søsken	38
Delte med andre	7
Sov på stua	3
N =	29

De følgende eksemplene er hentet fra ungdom med innvandrerbakgrunn. Det var kun en med norsk bakgrunn som hadde delt rom med et søsken i oppveksten.

”Før jeg flyttet hjemmefra sov jeg på en sovesofa i stua. De andre småsøskenene mine og foreldra mine sov på soverommet. De har jo bare ett soverom, også har de stue, kjøkken og bad. Det var jo ikke noe særlig å ikke ha eget rom, det var alltid noen rundt meg hele tida. Jeg hadde ikke noen egne steder til sakene mine og sånn. Nei, det var trangt og lite.” (Pedro 20 år).

”Jeg måtte dele rom med to av brødrene mine, de bråkte og sloss hele tida. Jeg ville ha eget rom men vi hadde ikke plass. Fikk aldri fred og ro til lekser og sånne ting. Så gikk jeg en del ut, orka ikke være inne hele tida.” (Ali 19 år)

Materialet viser også at trangboddhet og det å dele rom ikke alltid trengte å være årsak til flytting:

”Ja, jeg og søstera mi vi delte rom sammen. Men det gikk greit, skulle liksom være sånn. Er vant til det. Det var ikke derfor jeg flytta. Faren min var syk så det var vanskelig å bo hjemme.” (Jo 18 år)

”Jeg delte rom med søstera mi, men det gikk veldig greit for hun er jo bare et år mindre enn meg og vi er gode venninner. Vi bor jo sammen nå også.” (Yasmin 20 år)

”Vi hadde ikke liten plass for foreldra mine har jo stort hus. Men jeg og søsteren min hadde rom sammen fordi vi hadde lyst. Ble liksom mer venninner, selv om vi kran gla fært innimellom. Det var liksom helt greit.” (Aina 25 år)

Ina flyttet også tidlige hjemmefra, som 17-åring, men i motsetning til de andre i undersøkelsen fikk ikke Ina lov til å flytte alene:

”Jeg og søsteren flyttet ut sammen fordi det var for trangt hjemme. Det var mamma og pappa som skaffet leilighet til oss, en to-roms leilighet. Vi trives kjempegodt, og liker å bo sammen. Men senere vil jeg ha noe for meg selv.” (Ina 21 år)

Zeba var 21 år gammel da hun flyttet hjemmefra for å bo sammen med mannen sin. Inntil da hadde det ikke vært aktuelt med egen bolig, hun bodde i et stort hus med foreldrene sine og hadde ikke behov for å flytte før.

Det mentale rom

Intervjumaterialet viser at det å dele rom med andre i familien (eller opplevelse av trangboddhet) ikke i seg selv trenger å være årsak til ønske om å flytte hjemmefra. Materialet viser derimot at relasjonene mellom de som deler rom kan være avgjørende. Å dele rom med søsken i samme alder kan vise likeverd, og forholdet får et preg av vennskap. Dersom man deler rom med yngre søsken blir relasjonene mindre likeverdige og det kan lettere oppstå konflikter. Det er altså den subjektive opplevelsen av bosituasjonen som påvirker flyttingpreferansene, og ikke om de har eget rom eller ikke.

Data fra boligtellinger i Sverige mellom 1975 og 1990 viser at ungdom flytter hjemmefra i høyere grad der det er lav bostandard eller trangt enn der det er høy bostandard (Fransson 1997:35). Tilsvarende antas det at høy boligstandard hjemme tillater ungdommen å være mer selvstendig og mindre avhengig av foreldrene, og at de derfor blir boende hjemme tilsvarende lenger. Det viser seg at ungdom som har viss grad av frihet eller selvbestemmelse bor lenger hjemme enn de som ikke kan gjøre som de vil (ibid.). Funnene i denne studien viser at det å dele rom ikke nødvendigvis oppleves problematisk. Samtaleintervjuene viser at det er de subjektive vurderingene av plassen og relasjonene mellom familiemedlemmer som er avgjørende for om boligen oppleves for trang. Å dele rom med søsken og foreldre er i seg selv ikke avgjørende for å oppleve situasjonen som negativ. Dette er et interessant å se i forhold til undersøkelsen fra Sverige. Der kobles frihet og selvstendighet til størrelse og standard på boligen. I mine funn er opplevelsen av selvstendighet og trivsel koblet opp mot relasjoner til familien, og er mindre synlig i forhold til boligens størrelse.

Andre undersøkelser viser at stabil bosituasjon og en tilfredsstillende bolig kan ha stor betydning i forhold til livssituasjonen ellers. Ustabil bosituasjon kan bidra til å vanskeliggjøre muligheter for skolegang fordi man ikke får ro og stabilitet i hverdagen. Ustabil bosituasjon kan her relateres til det å ikke ha sitt egen plass, eller få ro til å konsentrere seg om skolen. Studien fra Ungbo viser hvor avgjørende en stabil bosituasjon kan være for enkelte ungdom. Først etter å ha fått et tilfredsstillende botilbud med eget rom og med kontrakt over flere år, får de ro på seg til å fortsette skolegang eller få seg en jobb (Ruud 2000).

Samtidig som graden av trangboddhet ikke alene kan sees i sammenheng med boligens størrelse, er det viktig å understreke at ungdom har behov for å kunne være alene i boligen, ha et "rom" for seg selv. Når det blir for mange rundt en, blir dette behovet vanskelig å tilfredsstille. Dette påpekes også i en dansk undersøkelse (Dalsjö 1998:33). I mange kulturer har det å være alene og overlatt til seg selv i en periode vært del av overgangsrituale fra barn til voksen (ibid.), noe som understreker betydningen av nettopp dette behovet.

3.2.5 Konflikter hjemme

Som tidligere referert viser det seg at konflikter hjemme kan være årsak til at ungdom flytter hjemmefra i tidlig alder. Hvordan påvirker eventuelle konflikter hjemme ungdommens flytteprosess?

Tove bor sammen med mor, stefar og to småsøsken i et rekkehus på Bekkelaget. Selv om Tove har eget rom er hun nå på vei ut. Hun føler at bråk fra småsøsken mer eller mindre "tvinger" henne til å flytte hjemmefra:

"Det blir deilig med litt stille og ro! Jeg er lei av småunger som løper rundt hele tida. Dessuten må jeg kanskje flytte pga ny skole også. Men jeg har foreløpig ikke nok til å betale min egen bolig." (Tove 19 år)

Bjørn bor i en stor enebolig på Vinderen sammen med broren og foreldrene. Bjørn oppgir ingen andre årsaker til å flytte enn at han har lyst og er lei av bo hjemme. Han har plass og det er ingen som "dytter" han ut. For Bjørn er tanken om et eget sted i fred det han for tiden drømmer om:

”Det skal bli deilig å flytte for seg selv. Jeg har ikke lyst til å bo hjemme lenger, det er mye mas om alt mulig.” (Bjørn 20 år).

En konfliktfylt hjemmesituasjon kan være mer enn å være lei av bråk. Enkelte har det så problemfylt at de ikke har noe valg:

Jannicke på 19 år forteller at hun ikke for lov til å bo hjemme lenger. Familien bor i et romslig rekkehus og Jannicke har eget rom:

”De vil ikke at jeg skal bo hjemme lenger, jeg får ikke lov. Det har vært litt krangling og sånn. Nå må jeg spare så mye jeg kan for å få råd til å flytte.”
(Jannicke 19 år)

For Anna går det ikke bra å bo hjemme lenger. Hun bor hos fosterforeldre, og det har etter hvert blitt konfliktfylt. De har stort hus og mye plass og Anna har et lite anneks for seg selv. Men hun trives ikke:

”Jeg vil flytte ut så fort som mulig, og jeg vil helst bo for meg selv”. (Anna 20 år).
Hun regner med å få hjelp av Ungbo med det første.

Konflikter hjemme blant ungdom som har flyttet hjemmefra

Hva med gruppe som har flyttet hjemmefra? Vi så tidligere i kapitlet at konflikter og bråk hjemme ble oppgitt som årsak til at mange flyttet hjemmefra. I følgende eksempler får vi et nærmere innblikk i flytteårsakene:

Lisbeth flyttet hjemmefra da hun var 17 år. Hun følte seg ”tilsidesatt” da moren ble alene med henne og lillebroren:

”Jeg hadde problemer med moren min. Til slutt orket jeg ikke å bo hjemme lenger. Hun gjorde det slutt med samboeren sin, og etter det var det bare lillebroren min hun var opptatt av. Han hadde hun fått med samboeren som det skar seg med. Nei, det var bare bråk en stund. Jeg flyttet til kjæresten min, vi overtok en gammel leilighet som moren til kjæresten min hadde hatt. Vi har det kjempekoselig og rolig.” (Lisbeth 19 år)

Trine flyttet hjemmefra da hun var 18 år. Da hadde hun bodd hjemme med en baby i et år:

”Jeg måtte flytte hjemmefra da jeg var 18 år. Jeg fikk et barn da jeg var 17, og den første tiden bodde jeg hjemme hos mamma. Men jeg kunne jo ikke bo der med ungen. Jeg var heldig og fikk leilighet gjennom en som Petter (mannen til mamma) jobbet sammen med i Oslo. Så vi flyttet ned hit.” (Trine 22 år)

Knut flyttet hjemmefra da han var 17 år på grunn av foreldrenes samlivsbrudd:

”Jeg orket ikke å bo hjemme lenger. Det var bare mas og mas hele tida, og det ble ikke så greit etter at pappa fløtta ut. Foreldra mine er skilt, og jeg bodde hjemme hos mamma. Jeg fikk heldigvis lov til å flytte, og begge foreldra mine hjalp meg. Jeg bor i en liten leilighet og trives bra” (Knut 18 år).

Pedro fikk sin egen hybel da han var 18 år, fordi det ikke var plass hjemme. Det var en venn av faren hans som skaffet hybel:

”Det var veldig trangt hjemme og jeg sov på stua. Familien var rundt meg hele tida. Det var koselig men også slitsomt. Fikk aldri fred.” (Pedro 20 år)

Ali flyttet hjemmefra da han var 17 år fordi det ble for trangt hjemme, som vi har vært inne på tidligere. Et eget rom betyr mye for Ali:

”Jeg kunne ikke bo hjemme lenger fordi det var for få rom. Vi er en stor familie med mange barn. Jeg delte rom med to av brødrene mine, og fikk aldri fred. Jeg flyttet sammen med andre slektninger i en større leilighet, der har jeg mitt eget rom for første gang. Jeg får nå gjort lekser i ro og fred, og det er rom til meg.” (Ali 19 år)

Jo måtte flytte hjemmefra allerede som 16 åring:

”Faren min ble syk. Da måtte jeg flytte fordi det var så mye som skjedde hjemme. Jeg fikk aldri ro til å gjøre lekser, jeg kunne aldri ta med noen hjem. Først så bodde jeg hos onkelen min, men så flyttet jeg til noen andre slektninger. Jeg trives ikke her jeg bor, og håper at jeg snart skal få mitt eget. Jeg har ikke noe av mitt eget her.” (Jo 18 år)

Sara var 18 år da hun bestemte seg for å flytte da foreldrene skilte lag:

”Jeg orket ikke å bo hjemme lenger, det ble for vanskelig. Mamma og pappa skilte seg etter mange år med krangling og bråk. Jeg ble lei meg, måtte ut. Jeg fikk først lov til å bo hos en venninne, men måtte fort flytte videre. Har bodd litt hos venner og kjente. Nå bor jeg i en leilighet sammen med gode venner. Men de skal flytte videre om en stund, så da vil jeg finne et kollektiv. Jeg må bo sammen med noen, kan ikke bo alene.” (Sara 23 år)

Til tross for at konflikter hjemme kan slå ut ved at man flytter tidlig hjemmefra, betyr ikke dette at ungdommen ”bryter” med foreldrehjemmet. De fleste vil ha tilknytning til foreldrehjemmet langt inn i ”voksenlivet”. Andre undersøkelser viser at ungdom som flytter hjemmefra savner hjemstedet / hjemmet, og at de ofte anser foreldrehjemmet som det egentlige hjemmet, selv etter flere år ute av redet (Ainley 1991:108).

En studie fra England viser at barn som har flyttet hjemmefra ofte flytter tilbake til foreldrene den første perioden, som regel avhengig av arbeidsmarked og utdannelsesforhold. Ikke uventet er studenter den største gruppen, etterfulgt av enslige arbeidsledige. Tilbakeflyttingen er ofte påvirket av husleiepriser og arbeidsinntekt. Det viser seg også at menn flytter hjem oftere enn kvinner (Ermisch & Di Salvo 1995:21). Resultatene av studien underbygger den ustabile livssituasjonen ungdom i etableringsfasen er i. Vil det kunne påpekes lignende forhold også i denne undersøkelsen? I svarene fra ungdommene som har flyttet hjemmefra er det ikke noe som tyder på at de flytter hjem igjen. Ingen forteller om til- og fraflytting fra foreldrenes hjem. Svarene kan imidlertid ikke tolkes dit hen at dette ikke skjer. For det første bor de for seg selv ved tidspunkt for intervjuundersøkelsen, for det andre fanges det ikke opp om de etter en stund må flytte tilbake for en periode.

3.2.6 Oppsummering

Til tross for en relativt høy boligstandard finner vi ungdom som opplever å ha for liten plass hjemme. Dette handler ikke bare om fysisk plass, men om følelsen av å ikke ha "rom" nok for seg selv, og følelsen av ufrihet ved at det stadig var andre rundt en. Det samme trekkes frem av Löfgren i hans studie av svensk ungdom i etableringsfasen (Löfgren 1990:122).

Tidligere er det referert til undersøkelser som viser at ungdom bor hjemme lenger dersom boligen er stor nok og foreldrene har god økonomi (Christoffersen 1991, Lundberg 1990). Til en viss grad kan det se ut som om dette er tilfelle også blant ungdommene i denne undersøkelsen. Det er imidlertid viktig å presisere at den subjektive opplevelsen av bosituasjonen ser ut til å være minst like avgjørende som den reelle plassen som familien har til disposisjon. Hittil har vi imidlertid ikke vært inne på familiens økonomiske situasjon. Men trangboddhet kan til en viss grad tyde på at familien ikke har god nok økonomi til å kjøpe en større bolig, som en av flere forklaringer på bosituasjonen. Samtidig kan dette være et bevisst valg der andre ting prioriteres foran boligen, og der familien / foreldrene ikke ser sin egen bosituasjon som problematisk til tross for at barna deler rom. Bosituasjonen kan følgelig bare til en viss grad si noe om familiens økonomi.

Funnene viser at flytteønskene kan klassifiseres i to hovedkategorier. I det ene er det er pull-faktorer som er utslagsgivende. Med pullfaktorer menes det som lokker ungdommen til å flytte. Eksempler på dette er de som skal flytte sammen med kjæreste eller venner, og de som vil gå på skole et annet sted. Ungdom har ideer og ønsker for det nye han eller hun skal flytte til. Det kan også være tanken om en nytt sted. Den andre typen er push-faktorer. Med pushfaktorer menes her det som bidrar til å skyve ungdom ut av hjemmet. Dette kan vi til en viss grad se i foreldrenes samlivsbrudd, trangboddhet, uro og bråk hjemme samt plikter hjemme.

Vi kan også se funnene i lys av graden av frivillighet, slik Löfgren deler opp i sin undersøkelse fra Sverige om ungdom som flytter hjemmefra (Löfgren 1990:126). Det første er opplevelse av det som er nødvendig, og som i denne studien omfatter de som skal flytte til studier, de som må flytte på grunn av uholdbar familiesituasjon og trangboddhet. Det andre er ønske om økt frihet, og som her omfatter de som har lyst til å flytte for seg selv for å prøve seg på egen hånd. Det tredje er de som ønsker å skifte miljø og helst flytte til et annet sted (dette kommer vi tilbake til). Det fjerde punktet er et forventet livsmønster. Her finner vi de som skal flytte sammen med kjæresete eller gifte seg.

En tredje distinksjon er å kategorisere ungdommene etter flyttemotiver blant de som har flyttet hjemmefra, slik det er gjort i en engelsk studie om ungdom og boligetablering (Ainley 1991:109ff). Det anvendes fem kategorier for ungdom som flytter hjemmefra:

1. De som flytter sammen med noen / inngår ekteskap. Dette viser seg å være hovedgrunnen til flytting i den engelske undersøkelsen. I denne studien viser det seg at ingen har oppgitt dette som årsak til å flytte hjemmefra.
2. De som kalles "flyktninger", og som må flytte grunnet press hjemmefra. I denne kategorien finner vi oppløste hjem, bråk hjemme eller alkoholikerhjem. Blant mine ungdom var problemer hjemme en vesentlig årsak til flytting hjemmefra. "Flyktningene" kan sees i sammenheng med push-mekanismene og opplevelsen av nødvendig flytting.

3. Den tredje gruppen kalles i den engelske studien for "pilegrimer". I dette legges mer enn bare å flytte hjemmefra av praktiske grunner. Her kan årsakene være ønske om frihet, uavhengighet, erfaring. Denne gruppen preges ofte av at de flytter hjem igjen for en eller flere perioder. "Pilegrimer" finner vi i mindre grad i denne studien fordi andre push-faktorer har vært mer fremtredene blant ungdommene som har flyttet hjemmefra.
4. Den fjerde gruppen kalles "migranter". "Migrantene" er de som må flytte ut på grunn av jobb eller utdanning. Disse finner vi blant ungdommer i denne studien.
5. I denne siste kategorien finner vi enslige mødre, studenter og lærlinger, en gruppe vi også i liten grad ser her.

Ungdommene i min undersøkelse som har flyttet kan kategoriseres som "flyktninger". Til en viss grad ser vi også blant de andre ungdommene at det er push-mekanismer og opplevelsen av lite frivillighet som dominerer årsakene til ønsker om å flytte hjemmefra.

3.3 "Det haster ikke med å flytte"

Det er tidligere i rapporten stilt spørsmål ved ungdommens selvstendighet og uavhengigheten til foreldrene. Som vi tidligere har vist vil de fleste ungdommene blant de hjemmeboende bli boende hjemme en stund til.

På samme måte som ungdommene oppgir begrunnelser for å flytte i nærmeste fremtid, skal vi se på begrunnelser for å vente med å flytte. Først presenteres svarene fra spørreundersøkelsen:

Tabell 3.11 *Begrunnelser for å bli boende hjemme. Prosent*

Er for ung	8
Har ikke penger / bor gratis hjemme	24
Har det bra hjemme	47
Blir for ensomt	1
Må bli ferdig med utdannelsen	9
Ingen spesiell grunn	9
Ikke svart	2
N =	126

Oversikten viser at rundt halvparten av ungdommene mener de har det bra hjemme og ser ingen grunn til å flytte hjemmefra med det første. Det er særlig økonomi som trekkes inn som en viktig årsak til å bli boende hjemme. I tillegg er det enkelte som anser seg for unge til å flytte. Å gjøre ferdig utdannelsen er også et argument som kommer frem. Som oftest er det flere og sammensatte årsaker til at ungdom venter med å flytte hjemmefra. Derfor oppgir ungdommene et sett av årsaker for å vente med å flytte. Blant annet oppgis økonomi og dårlig råd sammen med at de har det bra hjemme.

Å oppgi konkrete årsaker til å vente med å flytte kan bare delvis forklare hvorfor ungdom velger å bli boende hjemme en stund til. Det handler også om en modningsprosess, der det tar tid å venne seg til tanken om å flytte hjemmefra. Sitatene fra intervjuene kan sees i et slikt lys:

Ola begrunner sitt valg med økonomi:

”Jeg har ingen planer om å flytte hjemmefra enda, selv om det blir herlig å flytte en dag. Jeg kunne jo godt tenke meg det. Men det er så mye styr å flytte. Det er forresten dyrt å leie eller kjøpe noe nå. Jeg flytter vel kanskje ut om et par – tre år. Da er jeg ferdig med skolen og militæret” (Ola 18 år)

Andre frykter ensomhet og det å bli alene. For ungdom som skal flytte hjemmefra for første gang kan overgangen fra å bo sammen med familien til å bo alene bli stor. Det å ha noen rundt seg til daglig har blitt en vane, og oppleves også som trygt og godt:

”Nei, jeg tror ikke jeg vil flytte enda. Det er ikke så viktig for meg med mitt eget. Jeg tror rett og slett det vil bli for ensomt, jeg vil liksom ha folk rundt meg. Jeg venter til jeg har fått meg kjæreste og kan flytte sammen med henne. Det kan skje om ikke så lenge, men det kan også ta år! Må jo finne henne først, da.” (Erik 20 år)

”Jeg er for ung, synes jeg. Forresten lever jeg jo mye billigere her hjemme enn hvis jeg bor for meg selv. Jeg vil jo ikke ha råd til å flytte nå, og jeg vil leve noen år til på mors og fars lommebok. Det trur jeg de synes er greit også. Har ikke hørt noe annet.” (Geir 18 år)

”Har det jo veldig fint hjemme, da. Og forresten har jeg ikke råd. Men om et par år har jeg begynt som trykker og da vil jeg tjene nok penger. Da kan det hende jeg flytter ut. Jeg får se.” (Hans 18 år)

Lene mener hun er altfor ung til å ta ansvar for seg selv:

”Jeg er for ung til å flytte enda, og er ikke klar for å ta ansvar nå. Jeg har heller ikke penger, forresten. Men jeg vil spare penger på å bo hjemme, og vil heller bruke pengene på å reise enn på eget sted å bo nå. Så får vi se senere.” (Lene 18 år)

Prosessen med å flytte hjemmefra er som oftest noe de unge ikke er alene om å bestemme, men skjer gjerne i samråd med foreldrene. For enkelte er det greit å overlate avgjørelser og argumenter til mor og far:

”Jeg får ikke lov til å flytte hjemmefra før jeg er ferdig med utdannelsen min. Mor vil at jeg skal slippe studielån og vil derfor ha meg boende hjemme så lenge som mulig. Det er jo greit. Mor og jeg er god venner så det går sikkert bra.” (Karin 18 år)

Sitatene over handler i stor grad om ungdommens forventninger og ønsker for selvstendighet og uavhengighet, samtidig som de fremdeles ikke er klare for å ta skrittet fullt ut. Det sentrale her er at de ikke ser ut til å oppleve at de er tvunget til å bo sammen med foreldrene. De har til en viss grad muligheten til å velge, selv om økonomi kan være et hinder.

Å flytte – en modningsprosess

Vi har tidligere sett at det å flytte hjemmefra kan kategoriseres i pull- og pushmekanismer som påvirker flytteprosessen. I dette avsnittet har vi satt fokus på de som vil vente med å flytte. Et viktig flyttemotiv som ikke er diskutert tidligere er frigjøringsprosessen fra foreldrehjemmet, men som ikke trenger å gi seg utslag i å flytte tidlig. Trangen til å frigjøre seg fra foreldrene og å klare seg på egen hånd slår ulikt ut blant de unge, slik vi har sett her. Noen vil ut tidlig, andre vil vente så lenge som mulig. Det handler om individuelle og subjektive preferanser.

Den svenske studien "Att flytta hemifrån" viser at det er praktiske og bekvemme motivet som det å slippe å ta ansvar for eget hjem sammen med at man sparer penger, som er årsaken til at ungdom velger å bli boende hjemme lengst mulig (Lögfren 1990:121). En annen fordel som Löfgren påpeker er at ved å bo hjemme hos foreldrene kan man velge å ha selskap eller ha noen rundt seg. Trygghet var altså et viktig argument for å bli boende en stund til (ibid.). Også ungdommene i min undersøkelse ga uttrykk for at de ønsket å ha noen rundt seg. En annen forklaring kan være at relasjonene mellom foreldre og barn er gode, og at "generasjonskonflikter" er så lite tilstede at de unge "holder ut å bo hjemme en stund til", slik det formuleres i en dansk studie om ungdom (Dalsjö 1998:28).

Ønsket om ikke å flytte hjemmefra for å bo alene kan også sees ut fra et fortsatt behov for og ønske om omsorg fra foreldrene. Behov for omsorg omfatter både å ha noen rundt seg, og det at andre ordner det praktiske i hverdagen. Blant ungdommen i Ungboundersøkelsen viste det seg at behov for voksenkontakt var viktig, til tross for at et fåtall ungdom svarte konkret på at de hadde et slikt behov. Særlig blant de yngste beboerne var det viktig å vite at de hadde voksenpersoner som kunne kontaktes ved behov. Det å bo i bogrupper kompenserte til en viss grad for behovet for voksenkontakt. For en del av de yngste ungdommene var denne boformen avgjørende for bo- og livssituasjonen ellers (Ruud 2000:79).

3.4 Strategi for etablering

Vi har hittil sett på årsaker til ungdommens ønsker om å flytte og til at ungdommen har flyttet fra foreldrehjemmet. I det følgende skal vi se på hvilke forventninger ungdommen har til eventuell hjelp, eller om de regner med å klare seg selv. Hvordan går de frem?

3.4.1 Hvordan skaffe bolig

Hvordan skal ungdommene skaffe seg bolig når de skal etablere seg på egen hånd? Får ungdommen hjelp av foreldre eller andre til å skaffe bolig? Spørsmål om dette ble stilt i spørreskjemaet.

I følgende oversikt vises i hvilken grad ungdommene forventer å få hjelp av familie og venner (det sosiale nettverket) eller om de ser for seg at de må ut på boligjakt selv, for eksempel ved å lese annonser (de formelle kanalene).

Tabell 3.12 Hvordan bolig skal skaffes. Prosent

	Bor hjemme	Har flyttet
Hjelp av familien	36	45
Hjelp av venner	3	28
Forventer ingen hjelp, må ordne selv	2	3
Gjennom annonser	6	17
Gjennom medlemskap i boligbyggelag	0,5	3
Gjennom det offentlige hjelpeapparatet	3	3
Vil prøve alle muligheter	5	
Har ikke tenkt på det	11	
Trenger penger	14	
Har ikke svart	17	
N =	159	29

Blant de som fremdeles bor hjemme ser vi at den største gruppen forventer hjelp av familie eller venner. Ungdommene som håper på hjelp fra det offentlige nevner Ungbo i svarene som et konkret tiltak. Tabellen viser at en del ikke har tenkt på hvordan de skal få tak i bolig eller har ikke svart i det hele tatt.

I samtaleintervjuene utdyper ungdommene hva de forventer av hjelp og hvilke holdninger de har til å motta hjelp i etableringsfasen.. Samtaleintervjuene viser at de som forventer hjelp fra det offentlige begrunner dette med en problematisk livssituasjon.

Anna er blant dem som regner med å måtte klare seg selv, og å måtte både skaffe bolig ved egen hjelp og finansiere den selv. Imidlertid kan Anna også forvente hjelp fra det offentlige fordi hun har en problematisk situasjon hjemme:

”Nei, jeg får nok ikke noe hjelp hjemmefra. Men jeg regner med at jeg får hjelp av venner. Dessuten vet jeg at barnevernet kan hjelpe meg. Kanskje jeg får tilbud fra Ungbo, det hadde vært fint. Da kan jeg bo sammen med andre ungdom.” (Anna 20 år)

Nadja kan heller ikke regne med hjelp hjemmefra. Med stor barneflokk og med moren som eneforsørger er det vanskelig.

”Jeg tror at sosialen vil hjelpe meg å finne en leilighet som jeg kan dele med en venninne. Men det blir sikkert ikke lett” (Nadja 18 år)

Andre forteller om familie som vil hjelpe dem slik Ahmed forteller om:

”Jeg vil få hjelp av familien min til å skaffe leilighet, det blir ikke noe problem. De har venner som de kan ringe til og så dukker det opp noe. Det er mange som hjelper hverandre med å få tak i en leilighet. Nei det er jeg ikke bekymra for.” (Ahmed 19 år)

Også Mustafa regner med hjelp fra familien til å skaffe leilighet når den tid kommer.

”Jeg har ikke hørt at det har vært noe problem for de andre jeg kjenner. Det går greit.” (Mustafa 18 år)

Terese vet at hun vil få hjelp:

”Ja, mamma og pappa hjelper meg med å få tak i leilighet, det har de sagt. Jeg tror på det og trenger ikke bekymre meg.” (Terese 19 år)

Det samme forteller Maria om:

”Jeg vil få hjelp til å finne et sted å bo når jeg skal flytte hjemmefra. Det vet jeg.” (Maria 19 år)

De som har flyttet hjemmefra

Hvordan er dette i forhold til de som har flyttet hjemmefra? Blant disse ungdommene oppgis det i stor grad at de *fikk tak i bolig ved hjelp av familie eller venner*, altså de uformelle kanalene.

Knut forteller:

”Jeg fikk hjelp av foreldrene mine til å skaffe leilighet, de hjalp meg med det. Jeg trengte ikke å styre med det selv” (Knut 18 år)

For Jo var det onkelen som skaffet han et sted å bo, etter flere midlertidige opphold hos venner og slektninger:

”Onkelen min hjalp meg, jeg trengte et sted å bo. Han var snill som skaffet meg et rom her. Vi er andre her også, jeg deler med slektninger” (Jo 18 år)

Ina og søsteren ble skaffet leilighet av foreldrene da de flyttet hjemmefra. De bor sammen. For foreldrene er det en sikkerhet at døtrene deler leilighet, de passer på hverandre. Yasmin forteller også at hun fikk leilighet av foreldrene sine da hun flyttet, det ble for trangt hjemme.

Disse sitatene gir oss et innblikk i både de forventninger ungdommen har til å få hjelp til å skaffe bolig, og at enkelte faktisk har fått denne hjelpen. Vi ser at det er både familienettverk, venner og det offentlige som ungdommen oppfatter som viktige kanaler. Funnene viser at det å skaffe bolig på egen hånd ikke er lett. Noen ungdom forventer hjelp til anskaffelse av bolig fordi familien har muligheter for å hjelpe. Andre forventer ingen hjelp fordi de vet at familien ikke ha anledning til dette. Dette viser at forventningene som ungdommene har er tilpasset familiesituasjonen.

3.4.2 Strategi for finansiering

Her skal vi ta opp hvilke strategier ungdommene har for å finansiere boligen sin. I undersøkelsen har vi vært ute etter å få frem ungdommens tanker om fremtidig bosituasjon. Dette omfatter også hva de tenker og vet om finansiering og bokostnader. Har ungdom som er

i ferd med å flytte gjort seg opp noen tanker om hva det koster og hvordan de skal klare seg økonomisk? Har de selv løsninger på eller planer for hvordan boligen skal finansieres? I hvilken grad er ungdom opptatt av dette spørsmålet?

I tabellen nedenfor vises hvilke forventninger / hvilke strategier hjemmeboende ungdom har for finansiering av bolig. Tabellen er delt mellom norske og etnisk minoritetsbakgrunn for å eventuelt å fange opp variasjoner mellom de to gruppene. Andre undersøkelser viser at hjelp til å skaffe og finansiere bolig er vanlig blant enkelte etniske minoritetsgrupper. Særlig omfatter det pakistanske familier, der eldste sønn ofte er den som får mest hjelp. Det er eldste sønn som også har ansvaret for foreldrene når de blir eldre. Søholts undersøkelse om strategier på boligmarkedet viser at familiens hjelp er viktig i forhold til å skaffe seg bolig blant etniske minoriteter. Det uformelle nettverket betyr mye (Søholt 2001:49). Viser mine funn her forskjeller mellom ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn og norske?

Tabell 3.13 Strategi for finansiering delt etter etnisk bakgrunn. Prosent

	Ungdom med etnisk norsk bakgrunn	Ungdom med innvandrerbakgrunn	I alt
Får økonomisk hjelp fra familien	23	22	23
Stipender og lån	6	13	8
Har egne penger	17	11	15
Fra det offentlige	-	2	0,5
Vil jobbe og spare	25	11	21
Vet ikke / har ikke tenkt på det	11	13	12
Ikke svart	19	28	21
N =	113	46	159

Vi ser at 23 prosent av ungdommen forventer økonomisk hjelp fra foreldrene. En like stor andel av norske som av ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn forventer økonomisk hjelp fra foreldrene. En nesten like stor gruppe oppgir at de selv skal finansiere boligen ved å jobbe. Den tredje kategorien er de som vil ta opp lån for å finansiere boligen. Den siste gruppen er de som sparer penger for å klare seg videre. Vi ser også en gruppe som ikke vet eller ikke har svart på dette spørsmålet. Det kan tyde på at ikke alle er bevisst hvordan de skal klare seg den dagen de skal skaffe bolig / flytte hjemmefra.

Det hevdes at ungdom i dag er mer kulturelt uavhengige av voksne sammenlignet med tidligere generasjoner, men at de er mer økonomisk avhengig i dag blant annet på grunn av lengre utdanning og følgelig lengre etableringsfase (Ziehe 1992). Spesielt kan dette gjelde boligetablering. Spørsmålet er om ungdom mer eller mindre er avhengig av foreldres økonomi

og "goodwill" når det gjelder å skaffe et sted å bo, og om det er slik at foreldre med god økonomi lettere gir barna økonomisk støtte enn de som har mindre.

Er det slik at foreldrene yter økonomisk hjelp når barna skal flytte hjemmefra? Dette kan omfatte hel eller delvis finansiering av boligen eller støtte til løpende boligutgifter. Tema om foreldres økonomiske støtte har vært oppe i media i forbindelse med de unges vanskelige situasjon på boligmarkedet, der det blant annet er satt søkelys på hvordan og i hvilken grad foreldre hjelper barna. Det kom frem at mange foreldre støtter barna økonomisk så langt de kan, dette til tross for at de ikke nødvendigvis selv har mye penger. ⁶ I en av reportasjene ble en far intervjuet. Han hadde tatt opp lån for å kjøpe leilighet til sønnen sin. Sønnen delte leiligheten med venner, og betalte tilbake farens gjeld gjennom leieinntektene. I følge faren var dette den eneste muligheten for sønnen til å komme seg inn på boligmarkedet. Å selv sette seg i gjeld for å hjelpe barna var i følge bankene ikke uvanlig.

I min undersøkelse er det ungdommens vurdering av mulighet til å få økonomisk hjelp som kommer frem her. Noen vet at de får hjelp den dagen de ønsker å flytte, slik som følgende eksempler viser:

"Jeg har en del penger selv som jeg har spart, men jeg vet også at jeg får hjelp. Både mor og far eier leilighet i byen, så det blir ikke noe problem" (Ola 18 år)

"Jeg vil helt sikkert få litt penger når jeg skal skaffe meg eget sted på bo. Det har vi snakket om. Men jeg vet ikke hvor mye det blir, men litt hjelp blir det." (Bjørn 20 år)

Anette har ingen penger selv, og vet at familien vil hjelpe henne med egen bolig:

"Jeg har jo ikke noe selv, så jeg regner med at de vil hjelpe meg. De har god råd. Men vi har ikke snakket om det hjemme, men jeg regner med at de gir meg litt så jeg klarer meg i begynnelsen" (Anette 18 år)

"Jeg har arvet en del penger som jeg skal bruke på bolig. I tillegg vil jeg få hjelp av foreldrene mine." (Hilde 20 år)

Ahmed vet at han vil få hjelp til å finansiere boligen:

"Ja, foreldrene mine vil hjelpe meg, det vet jeg. Jeg vil klare meg bra videre. Vi i familien er vant til å hjelpe hverandre så det skal gå fint." (Ahmed 19 år)

Disse sitatene viser sterke forventninger om økonomisk støtte. Noen tror de får penger, andre vet at de vil få det.

Den andre gruppen i materialet regner med å måtte klare seg selv, slik som Geir sier:

"Jeg regner med å måtte klare meg selv, det blir jo ikke lett da" (Geir 18 år).

Foreldrene til Geir har imidlertid god inntekt og solid økonomi. Hva som faktisk skjer den dagen Geir flytter hjemmefra vet han ikke sikkert.

---

⁶ Debatten gikk i *Aftenposten* høsten 1999.

De som har flyttet hjemmefra

Hvordan har de som har flyttet hjemmefra klart seg økonomisk? Fikk de hjelp fra andre?

Tabell 3.14 Økonomisk hjelp ved flytting for ungdom som har flyttet. Antall

Fikk økonomisk hjelp av foreldre	7
Fikk økonomisk hjelp av søsken	2
Lån i bank / lånekassen	2
Sosialkontoret	5
Stipend	1
Ikke hjelp	8
Ikke svart	4
N =	29

Tabellen viser at flere har fått økonomisk hjelp av foreldrene til å etablere seg. Blant de 29 ungdommene som har flyttet hjemmefra er det 9 som oppgir at de har fått økonomisk hjelp til boligen, altså rundt 1/3. Ved å gå nærmere inn på disse besvarelsene finner vi at 3 av de 9 har innvandrerbakgrunn. Heller ikke denne oversikten viser at ungdom med innvandrerbakgrunn skiller seg ut, og vi kan følgelig ikke finne noe som tyder på at denne gruppen i dette materialet får mer økonomisk hjelp fra familien enn gruppen som helhet.

Tabellen viser imidlertid at det er flere som ikke fikk økonomisk hjelp, og som måtte klare seg selv. Det er også 5 som fikk hjelp fra sosialkontoret. Oversikten indikerer her et skille mellom de som har klart seg bra og fått hjelp, og de som har hatt en "tøffere" start i etableringsfasen. Dette skal vi komme tilbake til.

Samtaleintervjuene viser at flere ungdom med innvandrerbakgrunn forteller om hjelp. Yasmin ble skaffet leilighet av foreldrene og får penger av broren sin til husleie. Dermed har ikke Yasmin problemer med boutgiftene fordi familien har sørget for henne.

Jan fikk hjelp av brødrene sine til å betale sin del av en to-roms leilighet som han deler med en venn. I tillegg finansierte han boligen med litt lån fra lånekassa.

For de som ikke har foreldre eller annen familie til å hjelpe seg kan det offentlige være en hjelp. Ajmal får penger fra sosialkontoret til å dekke husleie. Det samme får Lisbeth:

"Barnevernet skaffet leilighet, og sosialkontoret finansierer husleia. De betaler 2200 kr i måneden. Jeg klarer meg bra, jeg har det veldig godt nå." (Lisbeth 19 år)

Trine er alenemor og får støtte gjennom trygdekontoret til husleia fordi hun er alene med et barn.

"Jeg trives veldig bra, og klarer fint å betale 2000 kr i husleie" (Trine 22 år)

Spørsmålet om foreldres økonomiske hjelp til barna er tatt opp av Lars Gulbrandsen og Åsmund Langsether (Gulbrandsen og Langsether 1999). I en undersøkelse basert på Gallupundersøkelser som ble foretatt i årene 1990, 1993 og 1997, er det spurt om holdninger til foreldres økonomiske ansvar overfor barn i etableringsfasen. I 1993 mente over 40 prosent av de spurte at foreldrene skal hjelpe barna med utdanning og bolig så sant de har mulighet til det. Det var ingen forskjell i svarene på gruppen ungdom som selv var i etableringsfasen, foreldre som hadde barn i etableringsfasen og den øvrige del av befolkningen. Svarene viser imidlertid at det er en viss sammenheng mellom foreldrenes utdanning, status og økonomi og vilje til å hjelpe over et lengre tidsrom og ikke kun som en engangsforeteelse. Det viser seg også at det er sammenheng mellom foreldres vilje til å hjelpe og de som selv har arvet / mottatt pengegaver (ibid.).

De refererte funnene fra de ulike årene viser videre at foreldre i stor grad gir økonomisk støtte til barna i etableringsfasen. Økonomisk støtte kan her både bety at barna får bo gratis hjemme mens de tar høyere utdanning, de får betalt utdannelsen av foreldrene og de får hjelp i forbindelse med å etablere seg i egen bolig. Vi ser altså at det skilles mellom en indirekte og en mer direkte form for økonomisk hjelp. Indirekte støtte omfatter her det å få bo hjemme gratis, og delvis også betalt utdanning.

Når det gjelder hjelp til å finansiere egen bolig er dette en mer omfattende og mer direkte økonomisk hjelp, enten det omfatter engangsstøtte eller hjelp over tid. Materialet fra de tre årene viser tendens til at hjelpen fra foreldrene øker utover 1990-årene sammenlignet med for eksempel på 1980-tallet. Dette kan ha en sammenheng med høyere boligpriser og et vanskeligere boligmarked generelt, og med dyrere lånemuligheter både for etablering og utdanning. Undersøkelsen viser også at det er en viss sammenheng mellom foreldrenes inntekt og utdanning og hjelp til barna. De med en god økonomi yter mer økonomisk hjelp til barna enn andre (ibid.). Selv om mye tyder på at det er en sammenheng mellom foreldrenes økonomi og økonomisk hjelp til barna, viser disse undersøkelsene at foreldre som ikke har god økonomi setter seg i gjeld for å hjelpe barna slik det ble antydnet ovenfor. Andre undersøkelser viser snarere det motsatte, nemlig at ungdom som bor i hjem med gode boforhold og med god økonomi flytter hjemmefra senere enn andre (Bergenstråhle 1997).

Dersom det er tilfelle at foreldre med god økonomi hjelper barna mer enn andre foreldrene kan en tolkning være at ungdom med foreldre med god økonomi flyttet tidligere ut av foreldrehjemmet enn andre nettopp fordi mange fikk finansieringsstøtte til bolig. I mitt materialet er det lite som tyder på det. De som bor for seg selv flyttet hjemmefra relativt unge. For denne gruppen i min undersøkelse var det push-mekanismer og ikke pull-mekanismer som lå bak. Materialet er imidlertid for lite og ungdommene for unge til å kunne teste hypotesen om at barn med rike foreldre flytter tidligere hjemmefra.

Lønnet jobb ved siden av skolen

For å få et innblikk i ungdommens egen økonomi har vi kartlagt om de har jobb ved siden av skolen og hvor mye de tjener.

Tabell 3.15 Andel ungdom som har arbeid ved siden av skolen. Prosent

	Bor hjemme	Flyttet hjemmefra
Arbeid ved siden av skolen	52	48
Har ikke arbeid	48	52
N=	159	29

Tabellen viser at over halvparten av de som bor hjemme har lønnet arbeid ved siden av skolen, mens knapt halvparten oppgir å ha lønnet arbeid av de som bor for seg selv. Det kan virke overraskende at det ikke er flere som bor for seg selv som har lønnet arbeid, tatt i betraktning at de har egne økonomiske forpliktelser.

Kan vi se noen forskjeller i typen arbeid som de to gruppene har? I tabellen nedenfor har vi satt opp noen hovedkategorier: butikk, bensinstasjon, restaurant/gatekjøkken, telefonselger, rengjøring. I kategorien annet skjuler det seg jobb innen BA-bransjen, data- og kontorjobb, flyttebyrå. Uspesifisert er de som bare har svart ja.

Tabell 3.16 Typen arbeid. Prosent

Typen arbeid	Bor hjemme	Flyttet hjemmefra	I alt
Butikk / Bensinstasjon	43	22	41
Restaurant / gatekjøkken	15	22	16
Telefonsalg / Salg / Bud	14	22	15
Rengjøring	5	-	4
Annet	12	22	13
Uspesifisert	9	11	10
N =	83	9	92

Det er først og fremst butikkjobber og jobb på bensinstasjon som i tillegg til gatekjøkken viser seg å være mest utbredt for ungdom som vil tjene penger på fritiden. Oversikten viser ingen forskjeller mellom de to gruppene.

Ved å se på lønn finner vi nyanser som kan indikere at ungdom som har flyttet hjemmefra tjener mer enn de andre, og som kan bety at de jobber mer på fritiden. Antallet som har oppgitt lønn er imidlertid få for begge gruppene, og kan derfor ikke trekkes slutninger av.⁷

⁷ Bare 25 prosent av ungdommene i undersøkelsen har svart. 7 ungdom i gruppen som bor hjemme oppgir timelønn, men de har ikke angitt hvor mye dette utgjør i måneden. Enkelte oppgir at lønnen kan variere avhengig av hvor mye de jobber og har derfor ikke oppgitt tall. Andre svarer at de ikke vil oppgi inntekt.

Tabell 3.17 Oversikt over ungdommens inntekter. Prosent

Månedsinntekt	Bor hjemme	Flyttet hjemmefra	I alt
Under 1000 kr	4	-	4
1000 – 1999 kr	18	-	16
2000 – 2999 kr	18	-	16
3000 – 3999 kr	36	20	34
4000 – 4999 kr	11	-	10
5000 – 5999 kr	-	40	4
6000 – 6999 kr	9	-	8
8000 kr	2	40	6
20 000 kr	2	-	2
N =	45	5	50

Vi ser at den største gruppen tjener mellom 3000 og 4000 kr i måneden. Det er imidlertid flere som tjener under 3000 kr dersom vi ser denne gruppen under ett. Enkelte oppgir imidlertid at de får opptil 8000 kr måneden. En har lønn tilsvarende en heltidsansatt. Det dreier seg om vakter på et avisrykkeri.

Ved å se nærmere på hva informantene fortalte i samtaleintervjuene viser det seg at både omfang og type arbeid er noe ulikt hos de to gruppene ungdom. Blant de som bor hjemme bærer jobben preg av å være sporadisk ved at de kan jobbe når de selv har tid eller lyst. Blant de som har flyttet kan jobben se ut til å være mer omfattende og forpliktende. Sitatene fra de som har flyttet hjemmefra bekrefter dette:

”Jeg har egentlig to jobber ved siden av skolen. Av og til jobber jeg på et lager, og to dager i uka pluss lørdag jobber jeg i en skobutikk. Jeg tjener ca 5000 kr i måneden.” (Elise 27 år)

”Ja, jeg jobber ved siden av. Jeg jobber i et firma der jeg kjører trøkk, så er jeg vaskehjelp i et byrå av og til, og så er jeg vikar i barnehage. Det å jobbe med unger er veldig all right, de er sånn rett på sak, liksom.” (Gunnar 21 år)

”Jeg jobber på kjøkkenet i en restaurant et par kvelder i uka. Det er slitsomt for det blir av og til sent. Men jeg tjener bra og trenger cash.” (Pedro) Han tjener 3000 kr måneden.

”Har jobb på gatekjøkken ved siden av skolen. Det er OK, tjener litt så jeg kan betale husleia”. (Jo 18 år) Jo får mellom 3000 og 4000 kr måneden.

Blant de som bor hjemme ser vi at jobbene er mer "fritidsorientert" ved at de jobber når det passer dem og de trenger penger. Jobbene kan se ut til å være mindre forpliktende og med løsere avtaler med arbeidsgiver:

”Ja, jeg jobber i posten og i en avis for å tjene litt ekstra. Det er viktig å tjene seg opp litt penger når jeg en gang skal flytte hjemmefra.” (Ola).

”Jeg får litt lomme penger hjemme, men trenger litt ekstra cash vet du, så jeg jobber på et serveringssted i helgene.” (Geir 18 år)

”Jeg tar litt ekstravakter i et flyttebyrå av og til, men har ikke noe fast. Det blir ikke så mye penger av det, men litt ekstra blir det.” (Arne 18 år)

”Jeg jobber i en matvarebutikk to ettermiddager i uka og hver lørdag formiddag.”
(Hans 18 år) Hans forteller at han tjener ca 4000 kr måneden.

Også Mustafa og Irina forteller at de jobber i butikk, i hver sin store butikkjede. Mustafa tjener mellom 3000 og 4000 kr i måneden, Irina får ca 3000 kr for sin jobb. Andre som oppgir at de jobber i butikker er Jannicke og Tove, i henholdsvis bakerbutikk og blomsterforretning. Jannicke tjener 2500 kr Tove får ca 1000 kr måneden. Maria forteller at hun jobber i kiosk og tjener rundt 3000 kr i måneden.

Gatekjøkken er også en populær arbeidsplass for skole-elever. Ahmed forteller at han tjener opp til 8000 kr måneden for å jobbe på gatekjøkken.

Rengjøring er ikke så attraktivt blant ungdom, men både Bjørn og Sam forteller at de vasker enkelte ettermiddager etter skoletid:

”Jeg synes det er greit, sånn foreløpig til jeg finner meg en ordentlig jobb. Jeg tjener rundt 3500 kr i måneden” (Sam 19 år)

Bjørn forteller at han får rundt 2500 kr måneden for de ettermiddagene han vasker. Han vasker på et kontorbygg i sentrum, men bare av og til som vikar for en annen.

Lommepenger

Hva med lommepenger? Vi vet at det er vanlig blant ungdom å få lommepenger eller ukelønn hjemme. Hvor omfattende er det blant ungdom i denne studien, og hvor mye får de i lommepenger?

På spørsmål om ungdommen mottar lommepenger fra foreldrene viser fordelingen følgende:

Tabell 3.18 Oversikt over lommepenger for de som bor hjemme. Prosent

Beløp i mnd	Jenter	Gutter	I alt
Under 200 kr	-	1	0,5
200 – 600 kr	4	13	9
600 – 1000 kr	13	20	17
1000 – 2000 kr	7	6	6
Over 2000 kr	1,5	-	0,5
Ikke fast beløp	46	15	28
Ikke lommepenger	19	27	23
Ikke svart	8	11	10
Vet ikke	1,5	7	4
N =	70	89	159

Tabellen viser for det første at rundt 1/4 av ungdommene ikke mottar lommepenger hjemme. For det andre ser vi at mange ikke får fast beløp. Tabellen viser også forskjeller mellom

guttene og jentene. Det er nesten halvparten av jentene som oppgir at de ikke får fast beløp i måneden, men at de likevel mottar lommepenger. Flere av svarene i spørreskjema viser at de får penger etter behov, enten det er til klær eller til å gå ut med venner. Videre viser oversikten at det er flere gutter enn jenter som ikke får lommepenger. Når det gjelder beløpet som oppgis ser det ut til at det er vanlig å motta mellom 600 kr og 1000 kr i måneden.

Ved å se på lønnet arbeid sammen med svarene om lommepenger, viser det seg at mangel på lommepenger ikke er avgjørende for om ungdommen tar lønnet arbeid eller ikke. En del av ungdommene som ikke mottar lommepenger har heller ikke lønnet arbeid.

Hva brukes pengene til?

Hvordan brukes pengene og i hvilken grad tenker de "fremtidig" ved å spare til de skal flytte hjemmefra? I undersøkelsen har vi ikke gått inn på ungdommens pengeforbruk, utover det de forteller at de bruker penger til klær, fest og gå på byen. Det er kun enkelte som forteller at de vil spare så mye de kan får ha som grunnlag når skal flyttet hjemmefra.

Et annet spørsmål er om ungdommen som bor hjemme må betale for seg. Blant de 159 ungdommene er det kun 2 som oppgir at de betaler hjemme. Begge har innvandrerbakgrunn, og den ene bor hjemme hos broren og hans familie:

”Jeg må betale for maten, jeg får jo bo hos broren min og hans familie. Jeg betaler 1500 kr hver måned” (Abdi 19 år).

Han har imidlertid ingen inntekt, og det er uvisst hvor han får pengene fra til å betale for seg. Ingen av foreldrene er i arbeid. Sam betaler også for seg hjemme:

”Jeg betaler 1500 kr hjemme hver måned.” (Sam 19 år)

Han tjener 3500 kr på jobber ved siden av skolen, og må bidra til husholdet fordi han har jobb ved siden av. Foreldrene har ikke særlig god råd, moren jobber deltid i en kantine og faren vasker på et sykehus.

Ungdommens betalingsevne

Hvilke tanker gjør de unge seg om fremtidige utgifter som for eksempel til bolig? De fleste oppgir at det er dyrt med egen bolig og vet at det kan bli vanskelig. Likevel lar de seg ikke "skremme" av at det kan bli tøft og tanken på fremtidig bosituasjon med utgiftene som måtte komme.

Ikke alle som ble spurt har gjort seg opp noen formening om hva de tror de kan klare av boutgifter når de flytter hjemmefra. Kun 1/3 oppgir omtrent hvor mye de regner med de kan klare. Tallene varierer mellom 2000 og 5000 kr i måneden. Enkelte svarer at de kan klare opp til 8000 kr.

I spørreskjema er det stilt spørsmål om ungdommene kjenner til offentlige tilskuddsordninger for ungdom. Her svarer det store flertallet nei (77 av de som svarte). Blant de som kjenner til noe, har 11 kjennskap til Ungbo, 16 trekker frem stipend og låneordninger i Lånekassen, 2 trekker frem OBOS / USBL, og kun 1 nevner Husbankens låneordninger. Disse svarene

bekrefter det som har kommet frem i andre undersøkelser om ungdom og boligetablering der funnene viser at støtteordninger for ungdom er lite kjent blant målgruppen (Øistensen 1998).

I undersøkelsen om Ungbo ble det spurt om hvordan ungdommene ville finansiere en fremtidig bolig. Under 30 prosent av beboerne i Ungbo som ville låne penger i banken og 13 prosent som ville søke lån i kommunen. Langt færre ønsket å søke kommunalt boligtilskudd. Når det gjaldt å benytte familie og venner for å få hjelp til boligfinansiering var dette ikke aktuelt. Få ville ta opp lån eller garantere for lån hos foreldrene og ingen ville låne av slekt og venner. En liten andel svarte at de vil skaffe penger gjennom sosialkontoret (8 prosent). En relativt stor andel (25 prosent) svarte at de ikke visste hvordan de skulle finansiere en fremtidig bolig. For øvrig var det arbeidsinntekt beboerne satset på, ofte kombinert med stipender og studielån (Ruud 2000:58).

Forventninger til å klare seg økonomisk

Tallene som kom frem ovenfor forteller ikke noe om hvordan de tror de vil klare seg økonomisk. Derfor stilte vi også spørsmål om *hvilke forventninger* de har til å klare seg økonomisk, og om det vil bli greit eller vanskelig å klare seg den første tiden. Rundt 1/3 (55) av ungdommene mener det vil bli vanskelig å klare seg de første årene. Rundt 1/5 (32) er positive og tror det vil gå greit. De resterende 45 prosent oppgir vet ikke eller svarer at det kommer an på hva slags jobb de får. Svarene her kan tolkes som om ungdommene ikke er bevisst dette tema enda. Til tross for at en del mener det blir vanskelig, har de unge stort sett positive forventninger til det å klare seg selv.

Et trekk som viser seg tydeligere de siste årene er den økende forskjellen mellom de ungdommene som klarer seg bra og de som kan karakteriseres som vanskeligstilte (Gulbrandsen m.fl. 1992). I en undersøkelse fra 1992 vises det til at antallet ungdom som mottok sosialhjelp økte fra 3,6 prosent i 1980 til 10 prosent i 1990. Videre vises det at halvparten av de unge hjemmeværende ønsket å bo for seg selv, men at økonomien hindret dem i å realisere sine ønsker (Gulbrandsen m.fl. 1992:7). Samtidig påvises det at flertallet etablerer seg i bra boliger og at en del ungdom mottar arv/gaver fra familien for å finansiere boligen (ibid.). Det antydes dermed store forskjeller mellom ungdomsgruppene, en tendens som viser seg å ha blitt mer markert de siste årene slik det ble vist i Ungboundersøkelsen (Ruud 2000).

I litteraturen som finnes om ungdom er det i følge sosiologen Magdalena Czaplicka vanlig å koble økonomisk frihet eller uavhengighet blant ungdom til selvstendighet generelt (Czaplicka 1993:112). Det er da graden av å være selvforsørgende som er viktig, og ungdom som ikke tjener penger eller har økonomiske strategier videre viser heller ikke "modenhet". Betyr funnene i min undersøkelse at de unge er lite selvstendige i forhold til spørsmål om å ta i mot økonomisk hjelp fra familien? Czaplicka mener at graden av økonomisk forsørging er et galt utgangspunkt for å vurdere selvstendighet fordi det ikke sier noe om selvstendighet generelt. Ungdom i skolesituasjon har små sjanser til å bygge seg opp en beredskap for å håndtere økonomisk selvstendighet. Hun stiller spørsmål ved hvordan majoriteten av ungdom da likevel viser seg å klare økonomiske forpliktelser når de flytter for seg selv (ibid.).

3.4.3 Å dele bolig

En kjent strategi for å redusere boutgifter de første årene er å dele bolig med venner og kjente. Hvilke tanker har de gjort seg om sin egen bosituasjon den første tiden? Ønsker de å dele bolig / boutgifter med andre eller vil de helst bo for seg selv?

Tabell 3.19 *Preferanser på å bo sammen med andre. Prosent*

Vil bo alene	13
Vil dele med venner	46
Vil flytte sammen med kjæreste / ektefelle	9
Vil bo sammen med bror / søster	1
Vet ikke	8
Har ikke svart	22
N =	159

Oversikten viser at flertallet av de som har svart ønsker å bo sammen med venner den første tiden. Begrunnelsene som oppgis er først og fremst økonomisk fundert ved at det blir billigere å bo sammen med andre.

Blant de som ønsker å bo alene er det nettopp frihet fra mas og det å innordne seg andre som lokker. I gruppen som vil flytte sammen med ektefelle eller søsken finner vi i stor grad ungdom med minoritetsbakgrunn.

Det kan også være andre årsaker enn slektskap eller familierelasjoner til at ungdom vil bo sammen med noen. De ønsker ikke å bo alene, de vil ha mennesker rundt seg. Det å ikke ville være alene er tatt opp tidligere i studien:

”Jeg synes det er bra å dele leilighet med venner. Det er både sosialt og billigere. Liker ikke å være alene, vil gjerne ha noen rundt meg.” (Bjørn 20 år)

”Jeg deler gjerne leilighet med søsteren min for å dele på utgiftene. Vi går bra sammen og er gode venner. Vi kommer ikke til å ha så god råd i begynnelsen, så da er det fint å kunne dele.” (Silje 18 år)

”Jeg vil veldig gjerne bo sammen med venner. Det er mye tryggere og koseligere å bo sammen med venner, jeg tør ikke å bo alene enda. Jeg må ha noen rundt meg.” (Jannicke 19 år)

Hva med de som har flyttet hjemmefra? Bor de alene eller sammen med noen?

Tabell 3.20 *Bosituasjon for de som har flyttet hjemmefra. Antall*

Bor alene	7
Bor sammen med venner	4
Bor sammen med søsken / annen familie	10
Bor sammen med kjæreste	3
Bor sammen med ektefelle	3
Ikke svart	2
I alt	29

I denne oversikten vises det andre fordelinger enn det vi fant blant ungdom som fremdeles bor hjemme, nemlig at den største gruppen bor sammen med søsken eller annen nær familie. Her finner vi i mindre grad ungdom som deler bolig med venner. Som vi har sett tidligere, deler for eksempel både Ali (opprinnelige fra Somalia) og Ina (opprinnelig fra Tyrkia) leilighet med slektninger, henholdsvis med flere slektninger og søsteren.

Å dele bolig med venner er eksempel på økonomisk tilpasning i forhold til et stramt boligmarked. Det er imidlertid viktig å nyansere dette bildet slik jeg har vært inne på tidligere. For det første finner vi at det blant enkelte etniske minoritetsgrupper i vårt samfunn gjelder strenge normer, der ekteskap er den eneste akseptable form for samboerskap mellom ulike kjønn. Å dele bolig med søsken kan se ut til å være særlig aktuelt for ungdom med innvandrerbakgrunn, og spesielt blant jenter. På den måten unngår man å bryte med gjeldende normer. I tillegg til et økonomisk og praktisk aspekt ved dette er også omsorg og det å "passe" på hverandre viktig. For jenter med islamsk bakgrunn kan det anses som usømmelig å bo alene uten å være gift, og løsningen med at søsken deler bolig blir en form for sikkerhet og trygghet i forhold til en muslimsk tradisjon.

For det andre ser vi at det å dele bolig også kan være fundert ut fra et det sosiale. Det viser seg at det å bo alene kan være en vanskelig overgang når man er vant til å ha familie rundt seg, og ikke alle ønsker det slik det er vist i denne studien. I følge den tidligere refererte danske studien om ungdom, er muligheten til sosial kontakt svært viktig (Dalsjö 1998). Særlig gjelder dette de yngste ungdommene i alderen 15 – 19 år. Disse preferansene avtar i gruppen mellom 20 og 24 år (ibid.:44). Når man flytter hjemmefra for første gang må vi anta at de færreste flytter i egen bolig alene, blant annet fordi det er et spørsmål om økonomi. Boligkarrieren begynner i det små for de fleste. Forskjellige typer studentboliger er eksempler på hvordan det er lagt opp til fellesskap mellom beboerne, samtidig som man har sin private sone. Mange som flytter hjemmefra for første gang flytter til studentboliger eller hybelhus i tilknytning til utdanning i storbyene.

3.4.4 Oppsummering

Hvilke strategier har ungdommen med tanke på boligetablering og det å flytte hjemmefra? Når det gjelder å skaffe bolig forventer ungdommene i stor grad hjelp fra familie og venner. Funnene viser også at et stort flertall av de som har flyttet hjemmefra fikk hjelp til å skaffe bolig.

Rundt ¼ av ungdommene forventer også økonomisk hjelp fra foreldrene til å etablere seg i egen bolig. Materialet viser imidlertid også at omtrent like mange regner med å måtte klare å finansiere bolig selv ved å spare og jobbe. Ungdommene er i liten grad opptatt av å legge seg opp kapital til bolig gjennom betalte jobber i fritiden. Pengene som tjenes på ekstrajobber dekker først og fremst behovet for "lommepenger". For gruppen som har flyttet hjemmefra går pengene til å dekke boutgifter med mer.

Å dele bolig med venner og familie (søsken) er en strategi som mange kan tenke seg for å dele på boutgiftene. Samtidig viser det seg at det sosiale, det å bo sammen med andre, er et like viktig motiv for ønske om å dele bolig.

Til tross for ungdommens kunnskap om høye boutgifter og et vanskelig boligmarked, viser svarene at de alt i alt er optimistiske når det gjelder fremtidig boligsituasjon.

Studien viser altså at en del ungdom forventer etableringshjelp enten fra foreldre eller fra det offentlige, og som omfatter både å skaffe bolig og penger. Disse holdningene kan tolkes på to måter. Det kan både være et reelt behov der de ikke ser andre muligheter enn å få hjelp fordi det er en trangt boligmarked og høye priser. Den andre tolkningen kan være at de faktisk mener at andre må hjelpe dem, at de forventer at foreldre eller det offentlige stiller opp. Vi ser imidlertid at det er også dem som svarer at de selv vil spare og jobbe for å skaffe seg bolig, og som vil klare seg selv.

Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn

Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn utgjør i denne studien 30 prosent av ungdommene som bor hjemme og 50 prosent av de som har flyttet hjemmefra. Funnene viser det å flytte hjemmefra for denne gruppen til en viss grad er påvirket av andre forhold enn det mange ungdom med norsk bakgrunn erfarer. For det første kan funnene her tyde på at de flytter hjemmefra tidligere enn ungdomsgruppen som helhet. Funn i denne undersøkelsen kan tyde på at dette blant annet har sammenheng med boforholdene hjemme. Ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn bor i større grad trangere enn det vi finner blant ungdom med norsk bakgrunn, ofte med mange husholdsmedlemmer som deler en liten bolig. Derfor finner vi at trangboddhet til en viss grad er årsak til å flytte hjemmefra blant denne gruppen.⁸

For det andre kan funnene tyde på at enkelte jenter fra muslimske miljøet ikke kan flytte hjemmefra alene fordi det å bo alene bryter med normer for etablering. Hun bør enten vent til hun gifter seg eller kan, slik som vi har sett eksempler på, flytte sammen med søsken.

For det tredje viser det seg også å være forskjeller i hvordan man skaffer og finansierer boliger til unge innvandrere som skal flytte for seg selv. For noen ungdom spiller familien en betydelig rolle når det gjelder å skaffe bolig ved å kjøpe eller finansiere bolig til barna. For eksempel blant pakistanske innvandrerfamilier er det ikke uvanlig at foreldre skaffer og finansierer boliger til barna særlig i forbindelse med ekteskap, noe som blant annet kan relateres til familiens ære, og en holdning om å klare seg selv (Lien 1986, Øistensen 1998, Søholt 2001).

---

⁸ Flere ungdom med innvandrerbakgrunn forteller om dette i Ungdommaterialet.

Kapittel 4: Ungdommens preferanser. Hvor og hvordan vil ungdom bo?

4.1 Innledning

Dette kapitlet tar opp hvor og hvordan ungdommene ønsker å bo. Dette sees i lys av hvor de nå bor, eventuelt hvor foreldrene bor, og hva slags bolig de er vokst opp med.

Ungdommens sosiale og kulturelle avstand til det lokale blir ofte understreket i ungdomsforskningen. Undersøkelser viser at byen og bylivet står sentralt i ungdoms liv, som et ledd i frigjøringsprosessen (Werner 1988, Werner 1991, Löfgren 1990, Dalsjö 1998). Behovet for å iscenesette seg selv, knyttes først og fremst til byen og bylivet (ibid.). Det er derfor et ideal å knytte seg til en urban livsform (Werner 1991).

Samtidig som ungdommens "rom" hevdes å være byen og det urbane, er det å gjøre stedet eller "rommet til sitt eget" (fra space til place) en kjent innfallsvinkel til å forstå stedstilknytning (Simonsen 1993). Gjennom bruk, minner og erfaringer legges mening i stedet, uavhengig av om dette er urbane rom eller ikke. Dette kan omfatte både urbane rom, men også hjemstedet, bygården, blokka eller huset man bor i. Man knytter seg til steder og plasser som får betydning for trivsel og stabilitet. Ungdom hevdes imidlertid å ikke være stedsbundne på samme måte som andre i en senere livsfase. De knytter seg i mindre grad til spesielle steder, og som skyldes at ungdom er i en letefase på jakt etter nye erfaringer (Werner 1988). Andre hevder at ungdommen på mange måter er tradisjonsbundne og at deres visjoner om fremtiden og deres strategier på mange måter preges av egne erfaringer og lokal forankring (Waara 1996:69). Ungdom er særlig tradisjonsbundet når det gjelder hvor og hvordan de ønsker å bo sammenlignet andre arenaer (Waara 1996). Hvordan kommer disse aspektene frem i mine funn her? Vil vi finne at ungdom ønsker noe annet eller har de tilknytning til stedet de er vant til?

4.2 Preferanser på bosted

4.2.1 Hvor ungdommen vil bo

Hvor kunne de hjemmeboende ungdommene tenke seg å bo når de flytter hjemmefra? Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i ungdom som i stor grad har vokst opp og bor i Oslo og omegn. Materialet består også av ungdom som har bakgrunn fra andre land, og spørsmålet er om deres bakgrunn har noe å si for videre preferanser.

Nedenfor presenteres en oversikt som viser om ungdommene ønsker å bo i Oslo eller om de ønsker å bo i en annen by / et annet land.

Tabell 4.1 Bostedspreferanser etter hvert. Prosent

I Oslo	69
I nærheten av Oslo	3
I en annen by	4
I et annet land	7
Usikker	8
Ikke svart	8
N =	159

Vi ser at 69 prosent fortsatt ønsker å bo i Oslo, og 72 prosent i Oslo eller i Oslo omegn. Flere aspekter ved bostedspreferansene skal tas opp her. For det første skal det stilles spørsmål om hvor i Oslo de ønsker å bo. Sentrumsbydelene de senere årene har blitt attraktive som boligområder, noe som de refererte statistikkene i kapittel 2 viste.

For det andre skal vi se på i hvilken grad ungdom ønsker å bo i nærheten av der de bor nå, om de ønsker samme type området eller om de ønsker noe helt annet. På den ene siden ligger det i ungdomstiden at ungdom gjerne ønsker å bryte ut eller velge noe helt annet enn foreldrene, i alle fall i en periode. På den andre siden vil vaner og trygghet til kjente omgivelser spille en viktig rolle.

Tabell 4.2 Hvor ønsker ungdommen å bosette seg? Prosent

Ønsket bosted	Bor slik nå / ønsker likt	Bor ikke slik nå / ønsker endring	I alt
Sentrum av Oslo / Majorstua	15	83	34
Nærheten av sentrum	16	8	14
Drabantby / randsonen av Oslo	38	-	27
Villaområder / landlige omgivelser	26	3	21
Annen by	2	-	1
Annet land	4	-	3
N =	93	36	129

Tabellen viser at det er 129 av 159 som oppgir ønske om bosted. For det første ser vi at 93 av de 129 (72 prosent) ønsker å bosette seg i samme type området som de er vokst opp i. Dette kan tolkes dit hen at ungdommene til en viss grad er bundet av eller påvirket av det de kjenner fra før, og i mindre grad er ute etter å søke noe nytt.

For det andre viser tabellen at 44 (34 prosent) ønsker å bosette seg i sentrum. Denne gruppen skiller seg fra de andre ved at de har valgt annerledes enn det de er vant til, de ønsker noe annet. Disse tallene bekrefter det vi vet om sentrum som attraktive boområder for ungdom.

Ved å gå nærmere inn på hvor disse ungdommene er bosatt viser materialet at 17 av de 30 som bodde andre steder er bosatt i Oslo vest eller villaområdene på Nordstrand / Bekkelaget. De oppgir særlig preferanser på Majorstua / Frogner eller Grünerløkka.

Det er vanskelig å si noe om hvorvidt det er en sammenheng mellom ønsker om å flytte til de mest attraktive sentrumsbydelene og oppvekststed. Likevel kan det antydes en sammenheng med foreldrenes økonomiske posisjon, der ungdommen ser muligheten i å realisere sine planer gjennom økonomisk støtte. En annen sammenheng kan være at sentrum som bosted betraktes som attraktivt med sitt pulserende liv, spesielt de utvalgte områdene, og som står i kontrast til et stille og rolig (kanskje for rolig?) villastrøk.

Nesten 50 prosent ønsker å bo i randsonen av Oslo eller i villaområdene. Ungdommene som ønsker dette har vokst opp i samme type områder, og angir følgelig samme preferanser som de er kjent med. Kun 4 er ikke bosatt i slike områder. De bor i sentrum og har minoritetsbakgrunn. Disse ungdommene bor i små leiligheter sammen med familien. Små boliger, trafikk og støy samt "tette" bomiljøer oppgis som begrunnelser for å etablere seg utenfor bykjernen. Disse funnene samsvarer med det som er diskutert i forrige kapittel.

Hvor bor de som har flyttet hjemmefra?

For gruppen ungdom som har flyttet hjemmefra ble det stilt spørsmål om hvor de kunne tenke seg å bo når de etablerte seg videre. Svarene er gruppert etter om de ønsker å bo i sentrum av byen, utenfor sentrum, nær naturen eller i en annen by / annet land.

Tabell 4.3 Fremtidige bostedspreferanser for de som har flyttet hjemmefra. Prosent

I sentrum	28
Utenfor sentrum	55
En annen by	17
Vet ikke	7
N =	29

Også i denne gruppen viser svarene at de fleste ønsker å bosette seg utenfor sentrum og / eller nær naturen.

Oversiktene som er vist over fremtidige bostedspreferanser tyder på at flertallet av ungdommen i denne undersøkelsen ønsker å bo utenfor bykjernen, i boligområdene i byens randsoner nær naturen.

Begrunnelser for bostedspreferanser

Følgende eksempler fra intervjuene viser preferanser på bosted og begrunnelser for ønskene. Det viser seg at mange ungdom ønsker å etablere seg i sitt vante miljø.

"Jeg vil aller helst forstette å bo sånn jeg gjør nå, litt utenfor byen nær marka. Det er av og til deilig å kunne bare komme seg ut i skogen uten å måtte planlegge det skikkelig, og uten å være avhengig av bil eller buss. Men det koster jo selvsagt. Men det er også viktig for meg at det ligger langs banen eller en buss, for jeg vil

komme meg fort ned til sentrum. Det er viktig. Men jeg orker ikke å bo nede i der, med mye trafikk og eksos. Det må være rolig” (Ola 18 år)

”Jeg vil bo utenfor bykjernen fordi jeg vil slippe trafikkstøy. Jeg orker ikke all den eksosen. Aller helst vil jeg bo i nærheten av der jeg bor nå. Liker meg godt på Tonsenhagen og Årvoll. Der er jeg kjent og har også mange venner. Det som fint er at det er mye grøntområder, og det er kort vei til skogen. Også er det kort vei med buss til byen, det er viktig. Jeg orker ikke bo midt i skauen heller, det må være lett å kunne dra ut.” (Karin 18 år)

Irina bor med foreldrene sine på Hølsfyr, og vil gjerne bo i utkanten av byen. Aller helst vil hun til Bygdøy:

”Der er det så fint, særlig om sommeren. Det er grønt, natur og så er det ved sjøen. Men det er jo ikke sikkert jeg vil kunne flytte dit noen gang.” (Irina 19 år)

I disse sitatene er det foruten det kjente miljøet, også nærheten til naturen som fremheves. Støy, trafikk og forurensning velges bort. Samtidig er det viktig med kort avstand til offentlig kommunikasjon. Det er også de som ønsker seg til sentrum, og som vil leve mer ”urbant”. Hilde bor i stor enebolig på Vinderen og kan tenke seg å flytte til byen:

”Hvis jeg kan velge vil jeg bo i sentrum fordi det er sentralt. Da slipper man å bruke mye tid på å reise til og fra jobb, og så har man alt av butikker og utesteder. Aller helst vil jeg bo på Frogner, Majorstua eller Grünerløkka, men det er jo ikke akkurat billig da. Men de strøkene er veldig koselige. Også er det sentralt og ikke langt hjemmefra.” (Hilde 20 år)

Silje bor i en drabantby sammen med foreldrene sine, men er lei av stedet:

”Jeg vil gjerne til byen, for det er mer sentralt. Særlig synes jeg Frogner er fint. Det er kort vei til alt.” (Silje 18 år)

Tove liker Grünerløkka, og synes ikke det er viktig å bo i samme rekkehusområde som hun har vokst opp i:

”Det er en veldig fin bydel. Jeg er kjent der, og jeg liker steder som er sentrale samtidig som det er grøntområder i nærheten.” (Tove 18 år)

Tendensene som her viser at de fleste vil bo utenfor bykjernen finner vi også blant ungdommen i evalueringen av Ungbo. På spørretidspunktet bodde de i kommunale leiligheter. Svarene viser der at rundt 60 prosent av ungdommene ønsket å bo utenfor eller i nærheten av sentrum, ikke i sentrum. Det var også viktig med nærheten til naturen for noen (Ruud 2000:47). Både mine funn her og i Ungboevalueringen gir derfor et korrektiv til det inntrykket vi ofte har av ungdom, nemlig at de fleste vil bo sentralt i byen og være en del av det urbane livet.

Andre undersøkelser viser til at ungdom i stor grad er stedbundne og velger å bosette seg i nærheten av hjemstedet (Waara 1996:71). Dette gjelder særlig når de unge skal etablere seg mer permanent, etter å ha bodd andre steder en stund i sammenheng med utdanning. I følge den refererte undersøkelsen er det imidlertid viktig å skille mellom de som bor i byer og de

som er vokst opp på landet. Landsbyungdom forlater hjemstedet for å flytte til byene for en periode, mens byungdom ofte bare bytter kvartal eller bydel (ibid.). Å flytte innen byen sees på som et mindre kulturelt og sosialt oppbrudd enn å flytte fra landsbygda til byen. Byungdommen bor fremdeles i kjent miljø når de flytter for første gang, mens ungdom fra landsbygda flytter til noe mer "fremmed" for en periode. Den siste gruppen viser seg imidlertid i stor grad å flytte tilbake til hjemstedet før eller senere (ibid.:126).

Stedstilknytning omfatter mer enn bare å føle tilhørighet til et geografisk sted. Det må også sees i sammenheng med familietilknytning og sosiale relasjoner. I det følgende skal vi se nærmere på hvilken betydning avstand til foreldrene har for de unge.

4.2.2 Å bo i nærheten av foreldrene

Ønsker ungdommene å bo i nærheten av foreldrene eller vil de langt fra foreldrehjemmet? Det kan stilles spørsmål om det er slik at ungdom ønsker å flytte langt fra foreldrene og miljøet de har vokst opp i, eller om de vil bosette seg i nærheten av et "kjent" miljø. Ungdomstiden er preget av sosial og kulturell frigjøring. Spørsmålet er om uavhengighet og frigjøring fra foreldrene kan sees i sammenheng med fysisk avstand til foreldrehjemmet. For noen vil en bolig i nærheten av foreldrehjemmet være ønskelig, for andre er det viktig å komme bort fra det kjente for å prøve noe nytt.

For å få et mer utfyllende bilde av bostedspreferanser og i hvilken grad ungdommene ønsker å bo slik de er vant til, har vi i spørreskjema spurt direkte om ungdommene ønsker å etablere seg i nærheten av foreldrene. Spørsmålet er laget på bakgrunn av kunnskap som kom frem i evalueringen av Ungbotiltaket (Ruud 2000). Blant ungdommene i Ungbo viste det seg at flere unge som bodde for seg selv savnet å bo i nærheten av voksne omsorgspersoner som de kunne ha jevnlig kontakt med og som viste omsorg. Flere av ungdommene i Ungbo var relativt unge og hadde i denne fasen dårlig kontakt med foreldrene. Finner vi ønsket om å bo i nærheten av kjente voksne også i denne studien?

Svarene kan fortelle noe om hvilken tilknytning de unge har til sine foreldre. Det kan også si noe om de eventuelt føler omsorgsansvar eller forpliktelser overfor familien.

Tabell 4.4 Preferanser på boavstand til foreldrene. Prosent

Ønsker å bo nær foreldre	34
Ønsker ikke å bo nær foreldre	34
Har ingen preferanser på det	32
N =	130

Det var 130 som svarte på spørsmålet om de ønsker å bo i nærheten av foreldre eller andre voksenpersoner. Svarene fordeler seg likt på de som ønsker og de som ikke ønsker å bo nær foreldrene sine. De resterende svarer at dette er noe de ikke har en bestemt mening om eller det er ikke viktig for dem.

Kan vi se forskjeller i materialet avhengig av hvilken bakgrunn ungdommene har? Er det slik at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad ønsker å bo i nærheten av foreldrene enn etnisk norsk ungdom?

Tabell 45 Preferanser på boavstand til foreldrene delt etter etnisk bakgrunn. Prosent

	Med minoritetsbakgrunn	Etnisk norske	I alt
Ønsker å bo i nærheten	51	28	34
Ønsker ikke å bo i nærheten	26	38	34
Er likegyldige	23	34	32
N =	35	95	130

Denne oversikten viser at over halvparten av ungdom med innvandrerbakgrunn ønsker å bo i nærheten av foreldrene sine, mens tilsvarende fordeling er 28 prosent blant de norske. Omvendt viser den største gruppen blant de norske at de ikke ønsker å bo i nærheten av foreldrene sine. Sammenligning mellom de to gruppene er imidlertid vanskelig å foreta fordi utvalget er lite og ikke representativt.

Finner vi forskjeller mellom ungdommene som bor hjemme og de som har flyttet hjemmefra? Hvilke preferanser har de utflyttede ungdommene når det gjelder å bo i nærheten av foreldrene / der de vokste opp?

Tabell 4.6 Preferanser på boavstand til foreldrene blant de som har flyttet hjemmefra. Prosent

Ønsker å bo i nærheten	45
Ønsker ikke å bo i nærheten	45
Er likegyldige	10
N =	27

Tabellen over viser at like mange ønsker å bo nær foreldrene som langt fra foreldrene blant de som har flyttet hjemmefra.

Begrunnelser for ønsket om å bo i nærheten av foreldrene

I intervjuene ser vi hvordan ungdommene forholder seg til dette spørsmålet. Ina er 21 år med tyrkisk bakgrunn:

”Ja, jeg vil aller helst bo i nærheten av foreldrene mine. De har hjulpet meg og jeg er glad i dem” (Ina 21 år)

Aina på 25 år fra Irak sier det samme:

”Det er klart at jeg vil ha dem i nærheten. Det er mye koseligere. Vi har samhold og vi tar vare på hverandre” (Aina 25 år)

Ajmal på 19 år bor nå i nærheten av moren sin, det ønsker han også for fremtiden. For Ajmal er det viktig med voksenkontakt, noe han savner der han bor. Det er ingen som har daglig oppfølging. Dersom Ajmal hadde hatt noe valg hadde han fortsatt bodd hjemme hos moren, men på grunn av plassmangel måtte han finne seg noe eget. Han ønsker videreføring av voksenkontakt over i tilværelse der han må klare seg selv.

For Erik er det ikke veldig viktig å bo i nærheten av far eller mor, men han ønsker å ha kontakt med voksne når han flytter for seg selv. Særlig har Erik god kontakt med besteforeldrene sine og kunne gjerne tenke seg å bo i nærheten av dem.

Hilde forteller at hun mer eller mindre er avhengig av å bo i nærheten av foreldrene sine:

”Jeg sliter med depresjoner og er veldig avhengig av hjelp fra mamma og pappa. De må bo i nærheten av meg, så jeg føler meg trygg” (Hilde 20 år)

Ling begrunner sitt valg med å ha omsorgsansvar, og ønsket om å ville gi noe tilbake:

”Jeg vil bo i nærheten av foreldrene mine fordi dem har tatt vare på meg og passet på meg helt siden jeg var født. Derfor vil jeg ta vare på dem og betale det gode tilbake.” (Ling 19 år)

Maria forteller at hun er sterkt knyttet til moren sin og det er derfor viktig for henne å bo i nærheten av moren:

”Jeg vil bo i nærheten av mamma fordi det er den eneste personen som hjelper meg hvis jeg trenger hjelp” (Maria 19 år)

Andre begrunnelsene som ungdommen bruker for å ønske nærhet til foreldre eller andre voksenpersoner er blant annet: at *”det gir trygghet å bo i nærheten av mor og far”*, *”det er greit å bo i nærheten av mor og far hvis man trenger hjelp til noe”*, *”jeg er glad i mor og far”*, *”da kan jeg besøke dem ofte”*, *”foreldrene mine har tatt vare på meg, da vil jeg gi dem noe tilbake”*.

Disse sitatene dekker i stor grad de begrunnelsene som ungdommen gir for å ønske nærhet til familien, og det viser at omsorg og trygghet er viktige faktorer. Det er spesielt ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn som er synlige i disse sitatene. Begrunnelsene kan kategoriseres i to grupper. Den ene gruppen er de som selv har behov for omsorg fra foreldrene og som ikke føler seg helt trygge uten å ha noen kjente i nærheten. Dette vises i stor grad blant ungdommene med norsk bakgrunn. Den andre gruppen er de som selv vil vise omsorg for sine familie. Her viser sitatene at gjenytelse og takknemlighet til foreldrene er viktig. Det siste er særlig synlig blant ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.

Begrunnelser for ønsker om ikke å bo i nærheten av foreldrene

Hvilke begrunnelser brukes for ikke å bo i nærheten av foreldre?

Sara som er 23 år, med bakgrunn fra Algerie, har hatt det vanskelig hjemme. Nå bor hun for seg selv sammen med venner:

”Nei, jeg hater det stedet der foreldrene min bor. Jeg vil helst bo så langt unna som mulig”.

Jannicke vil bo så langt unna foreldrene som mulig, og ønsker ikke kontakt med foreldrene sine:

”Når de kaster meg ut, og jeg ikke får lov til å bo hjemme lenger har ikke jeg lyst til å ha noe kontakt med dem. Nei, jeg vil bo langt unna. Men jeg vil gjerne bo sammen med venner. Det er mye koseligere og tryggere å bo sammen med venner” (Jannicke 19 år)

Andre svarer: *”jeg skal få erfaring og må lære å klare meg alene”*, *”jeg trenger ingen som skal passe på meg hele tiden”*, *”jeg er voksen nok til å klare meg selv”*, *”nei, jeg vil langt vekk”*. Blant ungdommene som svarer nei er det kun en som viser til et konfliktfylt forhold og av den grunn ønsker seg langt unna.

I disse svarene kan det også skilles ut to kategorier. Den ene er ungdom som har hatt det vanskelig hjemme og som ønsker seg så langt bort som mulig. Den andre kategorien er de som gjennom å flytte bort fra foreldrene vil markere selvstendighet og at de ønsker å klare seg selv uten hjelp fra familien.

4.2.3 Ønske om nærhet eller avstand – utslag av ulike verdensbilder?

Omsorg for familien er særlig viktig i deler av den islamske kulturen, i følge religionsforskeren Nora Ahlberg (Ahlberg 1990). I den vestlige verden er det først og fremst fokus på individet, som en følge av den vestlige moderniseringsprosessen som har foregått. I de muslimske land fokuseres det i større grad på fellesskapet, og det er særlig familien som står i sentrum (ibid). Dette kan vi se blant annet ved boformen, der de eldre og ugifte søsken bor hos sønnens familie og der de lever i et bofellesskap. Denne praksisen kan sees som erstatning for offentlige velferdsordninger, og det å bo sammen i flere generasjoner er en sikkerhet for familien. De islamske verdiene påvirker også holdninger og verdier i dagliglivet for de som bosetter seg i andre deler av verden (Ahlberg 1990). Selv om de økonomiske motivene ikke lenger er tilstede, er de emosjonelle aspektene viktig. De emosjonelle aspektene kan bidra til å forklare hvorfor ungdom med innvandrerungdom ønsker å bo i nærheten av familien, slik som funnene i undersøkelsen viser. Ser vi på vårt eget samfunn og våre egne tradisjoner i Norge skal vi ikke gå lenger enn to til tre generasjoner tilbake før vi finner det samme fenomenet med å ta vare på de eldre i familien. Institusjonaliserte ordninger som kårkontrakter der de eldre blir boende på gården etter at barna har overtatt er eksempler på det, ordninger som også eksisterer i dag. Imidlertid har utviklingen av velferdsstaten etter Annen verdenskrig lagt til rette for at de eldre ikke er avhengig av familiens pleie og omsorg.

Forskjellen mellom et individbasert samfunn og et samfunn basert på fellesskap diskuteres også av den svenske etnologen Annick Sjögren, med utgangspunkt i *personbegrepet*. Menneskers syn på seg selv i relasjon til verden omkring utgjør kjernen i personbegrepet. Verdensbildet som skapes ut fra personbegrepet styrer i sin tur viktige valg som gjør. Personbegrepet kan reflektere to motsatte ideologier, den ene med individet som utgangspunkt den andre med gruppen som utgangspunkt. Ideologi defineres her som et idé – og verdisystem som utvikler nære forbindelser mellom tanker og handling i et bestemt sosialt

miljø.⁹ De to ideologiene, individsentrert og gruppesentrert, betrakter mennesker og dets relasjoner til omverden ut fra to motsatte perspektiver (Sjögren 1998:28). Et samfunn som baseres på et syn der individet utgjør den høyeste verdi relateres til individualisme som ideologi. Det motsatte er et samfunn som baseres på at den høyeste verdi ligger i samfunnet som helhet, og som kalles holisme. I den moderne verden står individet i fokus. Mellommenneskelige relasjoner får sekundær betydning. Moral skiller seg fra handling. Det motsatte er en gruppesentrert ideologi der det viktige er mellommenneskelige relasjoner. Individet innordner seg den sosiale enheten. Moralen kommer utenfra, og det er handlinger og ikke intensjoner som bestemmer hva som er rett eller galt.

Hensikten med å presentere de to ulike ideologiene basert på individet vs. fellesskapet er å vise hvordan disse forskjellene kan føre til ulike og motsatte valg blant etnisk norsk ungdom og ungdom med minoritetsbakgrunn. Dette vises for eksempel gjennom boligmonster og livsstil. For ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn, er det først og fremst gruppen og familien som står sterkt. Familiebånd og forpliktelser preger valg videre, noe som vises blant annet i ønsket om å bo i nærheten av familien, eller i ønske om å bo sammen med søsken.

I følge ungdomsforskeren Tormod Øia betraktes barn og unge blant familier med innvandrerbakgrunn mer som en ressurs enn en ressursforbruker sett i forhold til norske barn (Øia 1993:30). Verdier knyttes først og fremst til ansvar og plikter, samtidig som prestasjoner og dyktighet blir høyt verdsatt. Hos enkelte ungdom med innvandrerbakgrunn vil tilhørighet til familie og miljøet rundt foreldrehjemmet være av stor betydning, og valgene med å bryte ut av eller ta avstand fra familien / barndomshjemmet vil være mindre reelle. Ungdommene vil dermed representere et annet verdensbilde og en annen livsstil avhengig av verdier.

4.3 Hvordan ønsker ungdommen å bo?

Hvordan ønsker ungdommen å bo? Før jeg går nærmere inn på hvilken type bolig de unge helst ønsker, skal det her refereres til to undersøkelser som tar opp ungdommens preferanser på boligstandard generelt. I Lund i Sverige ble det i 1997 gjennomført en spørreundersøkelse om studentenes boligpreferanser (Sandberg og Svensson 1997). Funnene viser at avstand til skole / arbeidsplass og størrelsen på boligen var de mest markante begrunnelsene for å søke ny bolig. Et stort flertall, ikke uventet, ønsket seg leilighet framfor hybel eller hybelleilighet dersom de kunne velge. Interessant er det imidlertid at en større andel av menn enn kvinner kunne tenke seg hybel, og at også aldersgruppene svarer forskjellig. De fleste eldste studentene ønsker leilighet, mens flere av de yngste ønsket hybel eller hybelleilighet. Materialet viser også at rundt halvparten av respondentene kunne tenke seg å flytte på en måneds varsel. Når det gjelder boligstandard viser svarene at eget dusj/wc og fryser bør inngå i boligene, mens møbler og innlagt kabel-TV ble tillagt svært lite vekt (ibid.). Dette kan tolkes i retning av at ungdommen selv vil skape sitt eget hjem med personlig eiendeler. Tatt i betraktning av at boligene er midlertidige og at studenter har dårlig råd, skulle en kanskje forvente at de ville legge mer vekt på at hyblene/boligene også var møblert.

En undersøkelse om levekår og forbruk blant studenter i Norge har kartlagt hvordan studenter bor. Svarene viser at 8 prosent av studentene bor hjemme hos foreldre eller steforeldre, 16 prosent i studentboliger mens 76 prosent bor i annen hybel eller leilighet (Gulløy m.fl. 1998).

---

⁹ Definisjonen på ideologi er hentet fra Louis Dumont 1986, gjengitt i Sjögren.

Den største andelen studenter er leieboere uten innskudd (41 prosent) og 20 prosent leier studentboliger. Vi finner også 17 prosent selveiere. Kvinnelige studenter eier oftere enn menn boligen sin selv. Undersøkelsen viser ikke om dette kan ha sammenheng også med alder. Opplysningene om boligstandard viser at 37 prosent bor trangt (hybel eller ett rom), mens 10 prosent bor svært romslig. Det er først og fremst enslige som bor i små boliger. Par uten barn, de med barn og særlig enslige forsørgere viser seg i meget liten grad å bo trangt. Forskjeller kommer også her frem avhengig av kjønn. Menn bor i større grad på hybler/ett rom enn kvinner. Det vises også at studenter med innvandrerbakgrunn bor trangere enn norske. Resultatene tegner et bilde av unge menn på hybel mens flere kvinner er mer etablerte i egne boliger, og det konkluderes med at studenter har en dårligere bostandard enn andre deler av befolkningen (ibid.). Å bo trangt betyr ikke nødvendigvis å bo dårlig i denne sammenheng. Det påpekes tvert i mot at en liten hybel for mange kan sees som en forbedring av boligstandard (ibid.).

Begge undersøkelsene som er referert ovenfor fokuserer på boligstandard og boligtype. De fleste eldre studentboliger består av hybler i et fellesskap med delt kjøkken og bad. I den ene undersøkelsen går det frem at de yngste foretrekker hybler. Dette kan forklares med at hybler er billigere enn leiligheter, men kan også tolkes dithen at mange ønsker fellesskap med andre den første tiden. I Ungbo viser det seg at mange av de yngste ungdommene ønsker å bo i bofellesskap, og som begrunnes med at de ønsker nærhet, trygghet og få nye venner, slik vi har sett tidligere i studien (Ruud 2000). Dette kan tyde på at noen ungdommer har behov for en mykere overgang fra omsorg fra foreldre/andre voksenpersoner til en selvstendig tilværelse alene i en bolig. Eksempler fra intervjuene viser det samme:

Mahmod 19 år er opprinnelige fra et asiatisk land, men har bodd i Norge sammen med familien i 7 år. Han har midlertidig jobb, med en nøktern inntekt han kan klare å leve av. Mahmod bor for tiden hjemme hos foreldre og fire søsken, i en liten 2 roms leilighet. Nå er tiden moden for å flytte hjemmefra: det har blitt for liten plass og han kan til en viss grad klare seg selv økonomisk. Mahmod ønsker å flytte til en bolig der han får oppfølging og tett kontakt med andre.

De refererte undersøkelsene viste enkelte sider ved ønsket boligstandard blant ungdom. Det er spesielt viktig å fremheve at fellesskap er en overordnet preferanse i forhold til boligstørrelse for de unge. Gjelder dette også for mine funn? Jeg har i det følgende fokusert på typen boliger ungdommen ønsker seg videre.

4.3.1 Preferanser på boligtype

I de foregående avsnittene er det vist hva ungdommene ønsker når de skal flytte hjemmefra, men svarene er ikke spesifisert i forhold til tid. Ungdomstiden sammenlignet med voksenlivet senere, kjennetegnes i følge Ziehe ved at ungdommen har et annet forhold til tid og at de ikke er så opptatt av å skille mellom nåtid og fremtid. Forholdet mellom plikt, arbeid og det å leve livet er flytende, og er i mindre grad relatert til fremtiden enn voksnes forhold til tid. Livet er det som leves nå (Ziehe 1992:79). Spørsmålene som skal stilles til undersøkelsen vil derfor hovedsakelig handle om det som er nært i tid, enten de nettopp har flyttet hjemmefra eller de snart skal flytte. Boligpreferanser senere i livet vil i mindre grad fokuseres på.

Det er ikke alltid lett å skille mellom ønsker knyttet til ungdomstiden og det man ønsker som mer "etablert", noe som avhenger av ulike sosiale tidtabeller. Man vektlegger preferanser

avhengig av hvor i ungdomssyklusen man befinner seg, enten man er enslig, jobbsøkende og skal flytte for første gang, eller man har bodd hjemmefra flere år og er etablert i jobb (Löfgren 1993: 176). Den svenske sosiologen Peter Waara fant i sin undersøkelse om ungdom og etablering at ungdommen var reflekterte i forhold til fremtiden og hvilke behov som var vesentlig i forhold til ulike livsfaser. Etableringsprosessen skjer ikke alltid etter en lineær tidssyklus der de ulike etableringsfasene skjer i "riktig" rekkefølge. Det skjer heller ikke nødvendigvis samtidig ved at man både flytter hjemmefra, får jobb og stifter familie. Tidspunkt for flytting kan for eksempel skje før man har begynt videre utdanning og før man har fast jobb. Flytting hjemmefra kan også skje etter at man er etablert i parforhold og eventuelt fått barn (Waara 1996:81). Tidsfaktoren kan altså ha betydning for hvor og hvordan man ønsker å bo, og må tas med som en indikator i studien.

Når det gjelder spørsmål om hva slag bolig de unge ønsker å etablere seg i, har vi i spørreskjemaene spurt etter hva de ønsker med det første og hva de ønsker senere. Svarene er sett i forhold til hvordan de bor nå. På den måten fremkommer samsvar mellom det de er vant til / har vokst opp med og typen bolig de ønsker å flytte til / etablere seg i senere.

Tabell 4.7 Ønsket boligtype i nær fremtid sett sammen med nåværende boligtype. Prosent

	Bor i enebolig	Bor i rekkehus	Bor i leilighet	I alt
Ønsker enebolig	24	17	15	18
Ønsker hybel	-	13	11	8
Ønsker leilighet	68	50	54	58
Ønsker rekkehus	-	8	11	7
Vet ikke	3	13	7	7
Annen beskrivelse	5	-	2	3
N =	38	24	54	116

I tabellen over er det 116 av 159 som både oppgir preferanser på ønsket boligtype og som oppgir nåværende bolig. Fordelingen viser at de fleste ønsker leilighet som første valg. Dette gjelder både for de som bor i enebolig, rekkehus og leilighet. Videre finner vi at nesten 1/5 ønsker enebolig som første bolig. I denne gruppen bor de fleste i enebolig fra før. Hva ønsker ungdommene etter hvert?

Tabell 4.8 Boligpreferanser senere sett sammen med nåværende boligtype. Prosent

	Bor i enebolig	Bor i rekkehus	Bor i leilighet	I alt
Ønsker enebolig	64	43	46	51
Ønsker leilighet	25	26	34	29
Ønsker rekkehus	-	17	12	9
Vet ikke	6	13	6	7
Annen beskrivelse	6	-	2	3
N =	36	23	50	109

I denne tabellen er det 109 av 159 som både oppgir preferanser på senere boligtype og nåværende. Her svarer over halvparten at de ønsker enebolig senere. I denne gruppen er det stor overvekt som bor i eneboliger, men vi finner også mange blant de som nå bor i leiligheter eller rekkehus. Vi ser også at rundt 1/3 av de som bor i leilighet fremdeles ønsker dette senere. Fordelingen i tabellen viser til en viss grad samsvar mellom nåværende bolig og hva de ønsker etter hvert, men med klare preferanser på en bedre eller "høyere" bostandard etter hvert i form av enebolig.

I en omfattende ungdomsundersøkelse i Horsens kommune i Danmark der nesten 3000 ungdom var med i undersøkelsen, ble det blant annet spurt om boligønsker med fokus på hvordan de kunne tenke seg å bo dersom de kunne velge fritt (Boligen nr 11 2000). Det viste seg at 43 prosent av de unge svarte at de helst ønsket å bo i enebolig, mens 37 prosent hadde leilighet som første valg. Kun 7 prosent ønsket å bosette seg i ungdomsbolig, færre enn de som ønsket å leie private hybler. Sett i forhold til aldersgruppe var det 48 prosent av de mellom 18 og 26 som ønsket enebolig. Tilsvarende tall for ungdom mellom 14 og 17 år var 32 prosent. Det var liten forskjell mellom gutter og jenter, men en tendens viser at flere jenter foretrekker en eller annen form for bofellesskap. Undersøkelsen viser også at relativt mange unge som har flyttet hjemmefra bor i egne hus, 18 prosent (ibid.). Undersøkelsen fra Danmark viser interessante funn. Fordi mitt tallmateriale er lite, er det ikke mulig å sammenligne funnene. Men svarene i min undersøkelse avdekker hva disse ungdommene ønsker.

Preferanser blant ungdom som har flyttet hjemmefra

Blant gruppen ungdom som har flyttet hjemmefra er det spurt om hvilken boligtype de flyttet fra, hva slags bolig de bor i nå og hva slags bolig de kunne tenke seg å bo i senere.

Tabell 4.9 Tidligere, nåværende og fremtidig ønsket boligtype blant de som har flyttet hjemmefra. Prosent

Boligtype	Boligtype hos foreldrene	Boligtype nå	Ønsket boligtype senere
Enebolig	41	7	66
Rekkehus	7	7	7
Leilighet	45	69	20
Hybel	-	7	-
Ikke svart	7	3	7
N =	29	29	29

Det går frem av oversikten at flertallet som har flyttet hjemmefra nå bor i leilighet, men at de fleste ønsker seg enebolig etter hvert. Til tross for et lite tallmaterialet, gir tallene det samme bildet som i tabellene som er vist tidligere, og vi ser at enebolig er førstevalg for de fleste ungdommene i dette materialet. Ser vi på bakgrunn viser tallene at gruppen fordeler seg jevnt mellom leilighet og enebolig / rekkehus.

Er "drømmen" om enebolig noe som karakteriserer særlig de norske ungdommene eller finner vi også denne preferansen blant ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn?

Tabell 4.10 Boligpreferanser i nær fremtid delt etter etnisk bakgrunn. Prosent

	Ungdom med innvandrerbakgrunn	Etnisk norske ungdom	I alt
Ønsker enebolig	30	14	18
Ønsker hybel	-	10	7
Ønsker leilighet	40	63	58
Ønsker rekkehus	20	2	6
Annen beskrivelse	3	3	3
Vet ikke	7	7	6
N =	30	90	120

Blant de som har svart på spørsmålet om boligpreferanser er det relativt sett flere ungdom med innvandrerbakgrunn som ønsker enebolig som første bolig, sammenlignet med de med norsk bakgrunn og sett i forhold til gruppen som helhet. Det samme gjelder ønsket om rekkehus.

Tabell 4.11 Boligpreferanser senere delt etter etnisk bakgrunn. Prosent

	Ungdom med minoritetsbakgrunn	Etnisk norske ungdom	I alt
Ønsker enebolig	47	54	52
Ønsker leilighet	23	30	28
Ønsker rekkehus	20	5	9
Annen beskrivelse	3	4	4
Vet ikke	7	7	7
N =	30	83	113

På spørsmålet om senere boligpreferanser oppgir et flertall av de med norsk bakgrunn enebolig som "endelig" mål. Ønske om rekkehus er imidlertid fremdeles størst representert blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Leilighet som ønsket bolig senere oppgis som mindre aktuelt for begge gruppene.

Vi ser en større variasjon i boligpreferansene blant de med norsk bakgrunn, der færre ønsker enebolig i begynnelsen men flere ønsker dette etter hvert. Det er vanskelig å tolke tallene som viser at flere ungdom med innvandrerbakgrunn ønsker enebolig eller rekkehus når de flytter hjemmefra. Det kan virke som "urealistiske" mål på bakgrunn av den kunnskapen vi har om hvor vanskelig det er for ungdom å etablere seg. Om preferansene skyldes mangel på kunnskap om boligmarkedet, eller om det faktisk handler om mål som kan realiseres fordi ungdommene har nettverk som kan bidra til at ønskene kan realiseres vet vi ikke noe om. Enkelte aspekter ved dette ble tatt opp i forrige kapittel, der vi så at enkelte grupper med minoritetsbakgrunn faktisk har et nettverk som kan bistå i etableringsfasen.

Hvordan begrunnes preferansene?

Hva er grunnen til at de fleste ønsker å bo i enebolig? Hva ligger til grunn for preferansene videre?

Blant gruppen som ønsker å bo i enebolig senere begrunnes dette med følgende i besvarelsene: "Jeg er vokst opp i en sånn bolig. Da kan jeg bestemme alt i boligen". "Jeg er vokst opp slik og trenger stor plass". "Fordi det er min drøm å bo sånn". "Jeg vil ha stor plass". "Jeg liker å ha stor plass og min egen hage". "Liker å ha god plass". "Jeg vil bo atskilt fra naboene". "Jeg vil at ingen skal klage når barna mine leker".

Pedro vil gjerne bo i eget hus når han etablerer seg. Begrunnelsen hans er:

"Jeg vil ikke at noen skal klage på barna mine som leker. Jeg vil ikke at naboene skal ringe på å fortelle at barna må være stille fordi det er reglene her. Mine barn skal få leke som de vil" (Pedro 20 år)

Selv har Pedro bodd sammen med foreldre og småsøsken i en liten leilighet. I følge Pedro er det alltid en eller annen som klager over at de hører småbarna. Med Pedros erfaring med klager fra naboer på barns lek er det lett å tolke hans ønsker om noe eget der han og familien hans kan leve uforstyrret.

Også Aina vil gjerne bo i enebolig. Men i motsetning til Pedro er hun vokst opp med stor plass, familien har hatt eget hus siden de kom til Norge fra Irak:

”Jeg ønsker meg stor plass. Det blir fort trangt i leiligheter. Dessuten vil jeg bo langt utenfor byen, på landet. Det er stille og rolig.” (Aina 25 år)

Både Elise og Gunnar, som alle har flyttet hjemmefra, forteller om det samme. De er alle vokst opp i egne hus med god plass, og kan ikke tenke seg noe annet når de har etablert seg. For Elise er det hagen som er viktigst:

”Jeg elsker hager og blomster. Jeg liker å stelle i hagen hjemme, og gjorde det alltid da jeg bodde hjemme. Det skal også være stille og rolig.” (Elise 27 år)

Gunnar drømmer om et hus han har vært med på å tegne:

”Jeg vil selv være med på den prosessen, og vil gjerne være med på å bygge det. Det er liksom noe eget ved det du har vært med på å skape selv. Da får man det også mer som man vil ha det. Men huset skal i hvert fall ikke ligge i Oslo, det skal ligge på et rolig sted.” (Gunnar 21 år)

Ola bor fortsatt hjemme, i enebolig på Grefsen. Hans mål er en gang å flytte inn i et eget hus, men det skal ligge tett opp mot skogen og marka:

”Det er viktig for meg at huset ligger i nærheten av naturen. Jeg er vokst opp sånn og kan ikke tenke meg noe annet etter hvert”. (Ola 18 år)

I sitatene ovenfor er det først og fremst plassen som trekkes frem som argument for å ønske enebolig. I tillegg oppgis ønske om å stelle i egen have, samt det å skape noe selv gjennom å kunne være med på å forme sin egen bolig. Et annet argument er å slippe å ha andre naboer tett inn på seg, og kunne leve uforstyrret av andre og ikke selv måtte ta hensyn.

I materialet finnet vi imidlertid også ungdom som ønsker tetthet til andre, og som ikke tror de vil trives med en enebolig uten å ha naboer tett inn på. Blant gruppen som ønsker å bosette seg i leilighet svarer enkelte at de liker leiligheter. Videre svares det : *”jeg har bodd sånn før, liker det ikke stort men koselig og lite”*. *”Det er mer sosialt, liker det mye bedre enn å bo i hus”*. *”Jeg vil bo i et fellesskap.”*

Ut fra svarene kan vi se at ungdommens erfaringer spiller en betydelig rolle. Videre ser vi at enkelte ikke vil bo tett inn på naboer, mens andre setter mer pris på å ha noen rundt seg.

Disse begrunnelsene bruker Ina som ønsker å bo i leilighet:

”Jeg liker godt leiligheter, og det å ha andre mennesker rundt meg. Det må være litt liv og røre, og det er godt å høre folk andre steder. Jeg tror det vil bli for ensomt å bo uten naboer tett innpå. Jeg har jo også alltid bodd i leilighet.” (Ina 21 år)

Også Anette har disse preferansene:

”Jeg har ingen drømmer om eget hus. Jeg bor i en fin leilighet nå og trives med det. Jeg vil jo bo i sentrum, og da blir det vanskelig med eget hus.” (Anette 18 år)

Svarene som kommer frem i materialet er ikke oppsiktsvekkende. Svarene viser snarere en tendens som kan sees i andre undersøkelser. Blant ungdom i Ungbo var det flere som oppga at de ønsket seg et hus utenfor byen i landlige omgivelser (Ruud 2000:56). I en kvalitativ undersøkelse foretatt i Sverige på slutten av 1980-årene viser også funnene at ungdommen helst ønsket egne villaer. Der kom det imidlertid frem at mange ønsker å dele hus med venner, eller bo i nærheten av dem. Preferanser på boligens standard og størrelse ble koblet opp mot det sosiale aspektet med avstand til venner (Werner 1988). Funn som viser at ungdom er relativt tradisjonelle i sine valg kan også sees i en annen undersøkelse i Sverige foretatt 10 år senere. Der viser det seg at de fleste ungdom ønsker eget hus etter hvert, ikke minst med tanke på grøntområder og familieliv (Bergenstråhle 1997:48). Dette begrunnes i stor grad med hva de unge er vokst opp med. I Waaras studie om ungdom og etablering fremheves også hvordan ungdommens boligvalg først og fremst påvirkes av deres erfaringer. I hans studie er boligpreferansene hos ungdommen knyttet til eneboliger på hjemstedet, og som gjenspeiler typen boliger som finnes der ungdommene har vokst opp (Waara 1996:126).

4.3.2 Er ønskene realistiske?

I det foregående er det satt søkelys på hvilke ønsker ungdommene har for hvor og hvordan de vil bo. Det har kommet frem at ungdommen i denne studien ønsker det samme som de er vant til, med unntak av enkelte som gjerne vil flytte fra villastrøk inn til de attraktive sentrumsområdene av byen. Funnene viser også at de har ambisjoner om å etablere seg i eneboliger og attraktive boligområder i nærheten av natur og friområder.

Diskrepansen mellom hva man ønsker og hva som faktisk er realistiske preferanser er viktig å ta med når svarene skal tolkes. Ønsker og preferanser her ikke er ensbetydende med hva som anses som realistiske ønsker. Hvilke tanker har de gjort seg om hva som er realistisk i forhold til hva de ønsker? Vi stilte dette spørsmålet i spørrelisten. Dette er først og fremst avhengig av økonomi og boligmarked, men også avhengig av hvilken type hjelp ungdommen eventuelt mottar fra familien.

I følgende oversikt får vi et innblikk i hva ungdommene selv anser som realistisk. Her har vi satt opp kategorier for de som mener at deres ønsker er realistiske og de som mener at det kan bli vanskelig å realisere planene. Gir materialet inntrykk av at ungdommene har en plan for fremtiden som de kommer til å følge, ”strategisk boligetablering”, eller tar de det som det kommer?

Tabell 4.12 Er ønskene realistiske? Prosent

Planene / ønskene er realistiske	31
Planene / ønskene er urealistiske	13
Vet ikke	13
Ikke svart	43
N =	159

Oversikten viser at de fleste som svarer mener planene og ønskene er realistiske. En mindre gruppe er mer nøkterne og mener det kan bli vanskelig. Blant gruppen som her ikke har svart finner vi en del som har misforstått spørsmålet / svart på noe annet.

Blant de optimistiske finner vi kommentarer som: "alt går hvis man setter seg inn i det", "alt er realistisk bare man jobber for det", "jeg tror jeg vil klare meg bra", "jeg skal spare penger til leilighet så får jeg det jeg vil ha".

I den andre gruppen finner vi kommentarer som: "det koster for mye å bo i byen", "jeg flytter nok på hybel i stedet for i en leilighet", "nei, det går nok ikke i det hele tatt".

Til tross for at ønskene om enebolig er fremtredene i svarene, er ikke det ensbetydende med at ungdom ikke kunne tenke seg å bo i mindre boliger i første omgang, som for eksempel disse sitatene viser:

"Det virker realistisk for meg å først kunne få tak i en leilighet" (Lene 18 år).

"Jeg gidder ikke å drømme om noe overfint og stort, ønskene mine er realistiske" (Silje 18 år)

"Først vil jeg ha en leilighet, men på sikt ønsker jeg meg mitt eget hus sammen med kjæresten min. Vi kommer til å få et fint hus, bil, garasje og unger." (Hans 18 år)

4.3.3 Eksempler på boligprosjekter

Svarene som ungdommene oppgir i de foregående avsnittene kan være interessante å se i forhold til hva som for tiden prosjekteres av boliger som er beregnet for ungdom. Hvordan tenker utbyggere fremtidens ungdomsboliger? Er planene som ungdommen i mitt utvalg oppgir realistiske i forhold til hva som finnes / prosjekteres?

I det følgende skal jeg sette søkelyset på hvilke type boligprosjekter som planlegges / iverksatt for unge på boligmarkedet i dag. Jeg tar utgangspunkt i enkelte eksempler fra Norge, Sverige og Danmark, og utvalget er hentet fra omtale i media, presentasjon i nyhetsbrev og medlemsblader.

Boligprosjektet i Ølen kommune i Hordaland

Ølen kommune satte i gang en arkitektkonkurranse i 2000 der oppdraget var å tegne boliger for ungdom i etableringsfasen. Målgruppen var førstegangsetablerende i alderen 20 – 35 år. Kommunen disponerer en tomt som er øremerket til boliger for unge.

Utkastet som vant konkurransen tar utgangspunkt i et "enebolig"-konsept, med 7 enheter som er lenket sammen med terrasser / felles uterom. Boligene utgjør ca 50 kvm, fordelt over tre nivåer / halvetasjer, og inneholder to soverom med skyvedører, stue med åpen kjøkkenløsning samt bad og balkong i første etasje. I underetasjen er det carport og to boder. Hver enhet har private uteområder, og arealet i hver ende av rekken er avsatt til felles utearealet. Prisen for en bolig er beregnet til 450 000 kr (Husbankbladet 2, 2001).

En del av arealene har åpen himling, som gir muligheter for å utnytte rommene i høyden med for eksempel hems. Utformingene av boligen er ellers tilrettelagt for interne, fleksible løsninger avhengig av beboernes behov. Vinnerutkastet fikk pris blant annet for nytenking innen planløsning og konstruksjoner, utradisjonelle løsninger, at de har preg av eneboliger samt at det ble lagt til rette for godt sosialt miljø.

De små "eneboligene" har høstet stor interesse blant ungdom som er på jakt etter bolig. Det er interessant å merke seg at planleggerne satser på et enebolig-konsept for unge fremfor å bygge leiligheter / flere boliger i et bygg. Selv om dette boligprosjektet ligger i en kommune der boligblokker er et fremmed element, og der byggeskikken først og fremst er basert på små hus og eneboliger, kunne leilighetsløsninger vært et alternativ som sannsynligvis hadde gitt flere boliger på tomten.

Eneboligkonseptet er interessant å se i forhold til preferansene som ungdommene i denne undersøkelsen har, og som også kom frem i en tidligere referert undersøkelse fra Horsens i Danmark der nesten halvparten av ungdom i alderen mellom 18 og 26 år helst vil bo i hus framfor leiligheter og ungdomsboliger (Boligen 11:2000).

Ungdomsboliger på Tjøme

På Tjøme i Tønsberg kommune ble det i regi av NBBL og BBL Boligsenter i Tønsberg bygget 12 boliger til ungdom i 1999. Boligene er på 3 rom og kjøkken, og utgjør 65 kvm. Boligene er øremerket for unge under 30 år i etableringsfasen, og er tilpasset barnefamilier. Det er lagt opp til en begrensning i botiden på fem år. Hver enhet er på to etasjer, med to leiligheter i hver etasje (BO 1-2000).

Prosjektet skiller seg ut ved billige bokostnader og en interessant økonomisk modell. Husleien utgjør ca 3600 kr, derav 1000 kr som går til "tvungen sparing". Når beboerne skal flytte får de med seg en betydelig kapital til neste boligkjøp. Husbanken har gitt tilskudd til prosjektet.

Boligprosjekt på Gjøvik

På Gjøvik er det prosjektert 50 boliger øremerket unge i etableringsfasen, fordelt på 20 boliger på fire rom, 15 boliger på tre rom og 15 toroms leiligheter. Boligene skal bygges i skrånende terreng, på tvers av terrenget og utgjør to typer lange, smale hus. Husene har god avstand og alle har utsikt. I alle boligene er det en åpen stue-kjøkken løsning og store bad. Innskuddet varierer fra 70 000 til 170 000 kr, og med husleie på mellom 3300 kr og 4700 kr (Aftenposten 24.06.00).

Boligprosjektet "Bostart"

Ferdighusfirmaet Block Watne har utviklet prosjektet "Bostart", et ferdig konsept for å kunne bygge rimelige boliger for ungdom med lav egenkapital. Husbanken har vært pådriver for prosjektet, og finansierer boligene med inntil 90 prosent (Byggeindustrien 5-2000). Dersom kommunen i tillegg gir etableringslån til enkelte blir kravet til egenkapital liten.

Prosjektet "Bostart" omfatter flere typer to- og treromsleiligheter både for flatt og skrånende terreng. Alle enhetene er planlagt med pipe for alternative varmekilder. Boligløsningene gir god romfølelse ved mange vinkler og der badet er plassert skråstilt midt i boligen. De fleste løsninger kan kobles i en og to etasjer, og passer godt i trivelige tunløsninger. Løsningene er

dessuten arealeffektive ved at alle rør- og tekniske installasjoner er samlet på ett sted (ibid.). Dette konseptet tar også utgangspunkt i småhus-bebyggelse, med få enheter i hver hus.

Småhuskonsept – vanskelig å gjennomføre i de største byene?

Det er interessant å legge merke til at eksemplene ovenfor tar utgangspunkt i en småhus-tankegang, enten som Ølen-prosjektet med små eneboliger, eller med få leiligheter fordelt på to etasjes hus. Et viktig problem som er heftet til bygging av små hus med få boliger i hver enhet, er at det er dårlig utnyttelse av tomtene. I pressede kommuner med få tilgjengelige tomter og med skyhøye tomtepriser, er det ikke mulig å bygge få enheter med mindre tomtene gir bort gratis, fordi bygge – og bokostnadene vil bli skyhøye. Følgelig vil det være mer eller mindre umulig å gjennomføre lignende prosjekter for eksempel i Oslo. Lignende boligprosjekter som de i Ølen, Tønsberg og på Gjøvik egner seg derfor best i små kommuner med ”god plass”.

Eksempel fra Klofta

En mer plassbesparende løsning er utarbeidet i et boligprosjekt utenfor Oslo. På *Klofta* utenfor Oslo har Selvaag Gruppen bygget en treetasjes boligblokk i tre med ett- og to-roms leiligheter øremerket blant annet ungdom og reetablerende etter samlivsbrudd. Blokkene inneholder 30 leiligheter. Det er planlagt tre nye tilsvarende prosjekter på Bjørndal på Søndre Nordstrand samt på Ormerud på grensen mot oppegård. Leilighetene er på mellom 30 og 45 kvm, og det er lagt vekt på kompakte løsninger for å utnytte plassen maksimalt (Byggeindustrien 3:2001).

Ungdomsboliger i Sverige

I følge en artikkel i Leieboerforeningens blad ”Hus og hjem” fra 1998 er stikkordet i svensk ungdomsboligpolitikk ”bra og billige boliger”, der kollektive boligtilbud imøtekommer kravet til rimelige boligløsninger (Hus og hjem 2/3:1998). Bakgrunnen for kollektive boligtilbud er verdier som samarbeid, toleranse og fellesskap som knyttes til kollektive løsninger, noe som særlig er aktuelt for unge.

Utgangspunktet for denne tankegangen er det store antallet ledige leiligheter utenfor de største byene, noe som skyldes blant annet tidligere storsilt boligbygging. En del områder har blitt fraflyttet og har dermed et stort overskudd boliger. Løsninger som foreslås er å leie ut boligene til flere studenter, i bogrupper. Løsningen krever minimal bygging / ombygging og vil derfor bli rimelige.

Imidlertid viser det seg vanskelig for ungdom å etablere seg særlig i de store byene, både fordi prisene er høye og fordi det er stor arbeidsledighet blant svenske ungdommer. Husleieprisene på over 5000 kr – og opptil 14 000 kr, i for eksempel indre by i Stockholm, medfører at de færreste i etableringsfasen har råd til å etablere seg. I følge en undersøkelse bor ca 25 prosent av unge mellom 20 til 23 år hjemme hos foreldrene mot sin vilje, såkalte ”mambos”. Disse hadde flyttet hjemmefra dersom de hadde hatt råd (BO 7-1998).

Ideen om å frigjøre familieligheter til ungdomskollektiver kan også overføres til byene.

Eksempler på ungdomsboliger i Danmark

Ikke alle steder viser det seg å være mangel på boliger til unge. I Vejle i Danmark ble det foretatt en demografisk undersøkelse som viste at det i de kommende år blir en akutt mangel på unge. Som følge av dette vil markedet måtte tilpasse seg ungdommens krav i forhold til boligmarkedet og til boligene, og ikke omvendt. En intervjuundersøkelse med ungdom i det samme området viser at de stiller større krav til boligene nå enn tidligere (Boligen 10-1998). Endringene i ungdommens preferanser forklares ved konjunktursvingninger. I 1980-årene var ungdom under stort press, og dårlige konjunkturer splittet ungdom i vinnere (de som hadde mye fra før og fikk hjelp) og tapere (de som fikk problemer med å skaffe bolig). Etter hvert har årskullene minket og boligmarkedet er ikke så tøft, ungdom har dessuten vokst opp i eierboliger med god plass, og er derfor i posisjon til å kreve gode boliger selv. Svarene i undersøkelsen viser at de vil bo i byene, med funksjonsblanding og nær alle tilbud. Rene boligområder er mindre attraktive. Det er imidlertid interessant å merke seg at disse ungdommene gjerne ønsker å dele fellesrom med andre ungdom, og det skal være tilrettelagt for tett samvær i en familielignende gruppe (ibid.). Å ikke være alene viser seg å være viktig.

Særlig i Danmark er det å ta i bruk tidligere industrilokaler til ungdomsboliger blitt mer og mer populært. Å anvende nedlagte fabrikker og bygninger som tidligere har vært brukt til næringsvirksomhet viser seg å være godt egnet for utbygging av boliger for ungdom. For eksempel i Århus er det tilrettelagt for 80 boliger i en nedlagt sjokoladefabrikk (Boligen 3 1998). I Odense er et gammelt glassverk blitt til 84 ungdomsboliger (Boligen 12 2000). Boligene er bygget i to plan, samt med hems og som gir fleksible løsninger. Hver ungdomsbolig har også en liten terrasse og forhage. Terrassene ligger ut mot en sti som fører til fellesareal (ibid.).

Også her i landet er tanken om å anvende nedlagte fabrikkbygninger til ungdomsboliger i ferd med å realiseres. I et gammelt industriområde i Moss, Møllebyen, er de planlagt rundt 40 ungdomsboliger (BO 3-1998).

4.3.4 Oppsummering

Gjennomgangen har vist eksempler på både tilrettelegging for enslige og familier med egne boliger, og tilpasning til bokollektiver.

Sett i forhold til de unges boligpreferanser i denne studien er det interessant å se på hvordan enkelte boligprosjekter øremerket for ungdom her i landet tar utgangspunkt i små hus. Dette er ikke særlig oppsiktsvekkende med tanke på lokal byggeskikk og tilgjengelige tomter i små kommuner. Likevel vekker dette nysgjerrighet overfor "Bostart"-prosjektet til Block Watne, som er et konsept som ikke er knyttet til et bestemt sted, men som skal selges til hele landet.

4.4 Oppsummering

Ønsker om fellesskap?

Innledningsvis i dette kapittel ble det referert til undersøkelser om studenterts boligpreferanser, der funnene i større grad knyttes til ønsker om fellesskap enn høy boligstandard. Til en viss grad viser funnene i denne studien at ungdommene ønsker høy boligstandard fremfor

fellesskap i form av bokollektiv eller andre fellesløsninger. Samtidig har vi sett at særlig ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn ønsker mer fellesskap enn ungdom med norsk bakgrunn.

Funnene i disse undersøkelsene er imidlertid ikke helt sammenlignbare med hverandre. For det første er de refererte undersøkelsene studier av studenters boligpreferanser, der det blant annet er satt fokus på ulike typer studentboliger. Dette omfatter i stor grad hybler i fellesskap eller små leiligheter i blokker bygget for studenter. I min studie er ikke problematikken rundt ulike studentboliger eller hybelløsninger tatt opp fordi denne gruppen ungdom i stor grad vil gå ut på arbeidsmarkedet etter endt skolegang. Denne gruppen ungdom kan dermed forventes å ha en kortere etableringsfase enn studenter som tar lang utdanning, fordi de går tidligere ut i lønnet arbeid. spørsmålet om hybelløsninger eller boliger for studenter har derfor ikke vært aktuelt å ta opp.

For det andre viser både de refererte undersøkelsene og min studie at ungdommens forventninger og erfaringer er viktige distinksjoner i en diskusjon om boligpreferanser. Erfaringsbakgrunn viser tydelig hvorfor de unge velger og ønsker som de gjør, blant annet vist gjennom minoritetsungdommers ønsker om å bo i nærheten av familie, eller gjennom ungdommens oppvekststed som preger valg videre.

Svarene kan tolkes på forskjellig måte. Ser vi på hvordan ungdommene bodde tidligere kan vi finne noen svar. Valgene er ofte relatert til hva de unge er vant til og fortrolig med. Når man er vant til å bo i et hus i et rolig strøk er det ikke overraskende at mange fortsatt ønsker det. I følge en undersøkelse om boligetablering blant ungdom i Norge ønsket mer enn halvparten av ungdom mellom 20 og 24 år enebolig (i 1995). Andelen var imidlertid enda høyere 7 år tidligere, 73 prosent. Endringen i andel som ønsker enebolig forklares med at flere ungdom bodde i leiligheter i 1995 enn tidligere, og derfor hadde andelen av preferanser på eneboliger gått ned (Øistensen 1998:38). I den refererte undersøkelsen kobles vaner med boligpreferanser. En annen forklaring kan være endrede holdninger på boligetablering som synliggjøres, eller at et strammere boligmarked påvirker preferansene til å bli mer "realistiske" i forhold til hva som kan forventes.

Stedstillknytning

Tilknytning til stedet de har bodd på viser seg å være en ikke ubetydelig faktor for hvor og hvordan ungdommene ønsker å bo senere. Et sted gis mening gjennom bruk, vaner og minner.

I teorier om rom og rommets betydning anvendes place som betegnelsen på sted, til forskjell fra den romlige begrepet space som anvendes for å beskrive rom som ikke er gitt mening eller betydning (en romlig dimensjon uten innhold). Personlige opplevelser, erfaringer og forventninger som ungdommene har gir rommet meningsinnhold. Det er følgelig ikke uventet at tilknytning til stedet er med å forme preferansene senere. Dette bekreftes av funnene som viser at ungdom med gode minner ikke føler behov for å flytte langt unna, mens det motsatte er tilfelle for dem som har hatt en vanskelig situasjon.

Stedstillknytning kan også sees i sammenheng med ønske om å bo i nærheten av foreldrene, noe som særlig gjelder ungdom med minoritetsbakgrunn.

Livsstil og egne valg

Funnene kan ikke bare kobles opp mot hva ungdommene er vant til. Vi finner også at noen ønsker noe annet enn det de er vokst opp med, enten det er å flytte fra sentrum til en enebolig nær naturen, eller det er å flytte fra et hus i et rolig villastrøk til en leilighet i et mer urbant miljø i sentrum. Dette kan sees i lys av ungdommens drømmer og tanker om fremtiden. Noen er realistiske i sine valg, andre ser det mer som ønsker for hvordan fremtiden skal bli. Ønsker om noe annet kan også sees i lys av livsstil og egne valg som bryter med det er vant til. En viktig del av det å bli voksen er å finne sin egen stil, sin egen smak og ha sine egen preferanser uavhengig av andre. Ofte er dette ensbetydende med å bryte med foreldrenes livsstil, smak og verdier. For enkelte er oppvekst og foreldrehjemmet så knyttet til vonde minner at de vil forandre og bryte med det de har bak seg, og gjøre ting annerledes. For andre kan det være en opposisjon mot en "voksen" og konform livsstil. For andre igjen kan det bare være ønske om noe annet eller annerledes som lokker til å ønske noe nytt. Som vi ser i disse funnene er det imidlertid lite som tyder på at mange ønsker å bryte med det de kjenner til når det gjelder hvor og hvordan de vil bo. De kan karakteriseres som tradisjonelle på en moderne måte.

Livsstil er imidlertid noe man endrer kontinuerlig. Endring av livsstil er særlig aktuelt i tidlig ungdomsfase. I ungdomsfasen prøver man ut ulike holdninger og væremåter i sin søken etter hvem man vil identifiseres med senere. I følge etnologen Karla Werner kan det skilles ut tre nyanser eller tre ulike måter å forholde seg til miljøet på, med utgangspunkt i hvordan og hvor ungdom velger å bosette seg og hvilken livsstil eller levesett de ønsker å ha: *det å ta avstand, det å utvide og det å bekrefte* (Werner 1988:16). Disse tre distinksjonene relateres til hvordan ungdommene har bodd tidligere i forhold til hva de ønsker / hva de har valgt. Å ta avstand innebærer at ungdommen velger noe helt annet enn foreldrenes levesett, bosted eller boform. De er i opposisjon til en eldre generasjon, og vil lengst mulig "utsette" det å bli "voksen" og etablert med familie, permanent bolig eller lignende. Bylivet står ofte som et ønske og et mål. Det kan også være problematiske omstendigheter i oppvekst som fører til et ønske om noe annet. Å utvide handler om å opprettholde en livsstil og et levesett som de er vant til etter hvert, men i tillegg søke nye arenaer for en periode. Man søker brytninger mot det velkjente. Det kan være snakk om et kulturelt mellomrom, eller et rom mellom to kulturers ideal: en voksenkulturs tilpasningsideal og et for ungdommens frihetsideal (ibid.:15). Å bekrefte viser tilbake til en livsstil man er vant til og føler seg kjent med, og der behovet for noe annerledes er mindre tilstede.

Disse tre distinksjonene går i hverandre og viser nettopp at livsstil er en dynamisk dimensjon. Ungdom kan inneha alle tre "livsstiler", samtidig som de vektlegger en av dem. Relatert til mine funn finner vi i stor grad nettopp denne blandingen hos ungdommen, fordi de både vil noe nytt samtidig som de i stor grad velger tradisjonelt.

Kapittel 5: Å flytte for seg selv – en betingelse for selvstendighet?

5.1 Innledning

I de foregående kapitlene har fokus vært rettet mot ungdommens preferanser i forhold til det å flytte hjemmefra for første gang. Vi har sett på hva som påvirker prosessen ut fra bosituasjon og familierelasjoner, samt preferanser på hvor og hvordan de vil bo, og hva som påvirker preferansene. I dette kapitlet skal det settes søkelys på betydningen av det å flytte hjemmefra. På hvilken måte kan det å flytte hjemmefra sies å være viktig for de unge, som en del av det å bli selvstendige? Som vist tidligere i rapporten kan en ny bosituasjon være av stor betydning for enkelte ungdom ved at de får stabilitet og ro i livssituasjonen ellers. Det gjelder både de som har opplevd foreldres samlivsbrudd og må finne annet sted å bo, og de som ikke har hatt nok mental eller fysisk plass hjemme til å kunne være i fred.

Med utgangspunkt i funnene skal det her diskuteres for det første i hvilken grad ungdommens egne valg er avgjørende for følelsen av selvstendighet. For det andre skal det diskuteres i hvilken grad boligpreferansene er styrt av ønsker om å identifisere seg med en spesiell livsstil som relateres til ungdom spesielt, eller om erfaringsbakgrunn og tradisjoner er dominerende for boligpreferansene.

5.2 Ungdom som kulturelt fristilte?

Tidligere har vi trukket frem Thomas Ziehe som ser ungdomskulturen som en kulturell frisetting. I følge Ziehe kjennetegnes ungdom av et sårbart selvbilde, og av at de bryter med det tradisjonelle (Ziehe 1992). Ziehes utgangspunkt er individualiseringprosessen. Han trekker opp fire tilnærminger til dette. For det første har ungdom en institusjonalisert forventning, en forpliktelse til å være seg selv. I det andre siktes det til en selv-sosialisering, med utgangspunkt i individets selvinnsett. Det tredje er individualisering som symbolsk kategori, som skjerpes gjennom smak, skikker og lignende. I dette ligger det et ønske å skille seg ut eller se seg selv i forhold til andre. I det siste menes individualisering som et ønske om å kunne realisere seg selv, men innen kjente rammer (ibid.:90).

Overført til funnene i denne studien ser vi at ungdommen innehar disse egenskapene. De institusjonaliserte forventningene finner vi for eksempel i å ha plikter hjemme eller ønske om å bo i nærheten av foreldrene. I denne kategorien kommer også deres preferanser inn, som blant annet resultat av sosialisering og erfaringsbakgrunn. Den andre kategorien handler om å ha kunnskap om egen situasjon og som også styrer valgene de gjør. Et eksempel her er strategier for flytteprosessen og graden av realisme i ønskene som ungdommen har. Sist men ikke minst er det å realisere seg selv viktig, enten det er å flytte langt unna foreldrene, bo i nærheten av dem, velge slik de har valgt eller å velge noe helt annet. Graden av å være kulturelt frisatte handler ikke om å måtte velge annerledes enn andre, men å velge etter eget ønske. Kulturell frisetting handler om at de unge ikke bare er passive mottakere, men iscenesetter sine egne liv og skaper sine egne normsystemer, tegn, symboler og identitet.

Det er viktig å nyansere teoriene om selvstendighet og uavhengighet. Funnene viser også variasjoner og som viser at ikke er en homogen gruppe. Samtidig som identitetsprosessen i

dag ofte baseres på egne handlinger og erfaringer, er det viktig å påpeke at dette ikke kan sees løst fra bakgrunn, sosialisering og kulturell tilhørighet. Modernitetsteoretikerne snakker om det moderne samfunn som noe allment, og det er grunn til å stille spørsmål om hvilke form for modernitet de tar utgangspunkt i. I samfunn der ungdom med innvandrerbakgrunn har sine røtter, er det snarere snakk om tradisjonelle samfunn der normer og regler tradert gjennom generasjoner står langt sterkere enn i det "moderne" eller vestlige samfunnet. I følge Tormod Øia kan det for ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn være vanskelig å forvalte en ungdomsidentitet. En egen ungdomsidentitet oppleves et stykke på vei som fremmed for denne gruppen sammenlignet med norsk ungdom, fordi mange ikke får den positive bekreftelsen fra jevnaldrende eller "moderne" voksne. Kulturell frisetting blir derfor lett til en generasjonskonflikt der de unge har lettere for å definere seg negativt i forhold til hva de ikke er, enn å formulere et trygt og positivt alternativ (Øia 1993:26).

Vi kan i følge ungdomsforskere også se en økende marginalisering av deler av ungdomsgruppen. Samtidig som vi antagelig aldri har hatt så mange vellykkede, velutdannede og ansvarsfulle ungdom som nå (de tar lang utdanning, de strever hardt for å få jobb etc) er det likevel grupper av ungdom som faller utenfor det etablerte mønster, og som dermed møter sterkere tendens til utstøting. Denne marginalisering skyldes både endrede familieforhold, utviklingen på arbeidsmarkedet og skolens rolle (ibid.). Tendensen i vårt samfunn er privatisering omkring kjernefamilien, samtidig som vi er mer avhengig av det sosiale hjelpeapparatet. Dersom man ikke går inn i et slikt mønster er det lett å falle utenfor. Det er mange norske barn som opplever det annerledes. Ikke alle som flytter ut av foreldrehjemmet selv har ønsket om dette. Det begrunnes i at foreldrehjemmet splittes opp og husholdssammensetningen endres slik at det ikke blir mulig for "de store barna" å bo hjemme lenger. Skilsmisse og dramatiske brudd i ungdomstiden påvirker valg av bolig og livsstil i ungdomsårene. Men marginalisering er også relevant i forhold til ungdom med annen kulturell eller etnisk bakgrunn. Dette trenger ikke være relatert til negative forhold som dårlig økonomi, problemfylt familiesituasjon eller andre forhold. Det kan like gjerne dreie seg om et annet syn og andre verdier som denne gruppen ungdom har (ibid.).

Refleksjonene rundt marginalisering er bare til en viss grad aktuelle for denne studien. Likevel er det grunn til å påpeke forskjellene som vi finner i dette materialet, nemlig i forhold til bosituasjonen. Det er en klar tendens som viser at trangboddhet påvirker ungdommens flyttepreferanser slik at de flytter ut relativt unge i forhold til ungdomsgruppen sett under ett. Dette gjelder særlig for ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Som tidligere vist er det imidlertid ikke antall kvm og personer som alene avgjør om boligen blir for liten. Det handler like mye om relasjonene til andre man bor sammen med. Det er også mye som tyder på at ungdom med innvandrerbakgrunn innehar andre verdier enn etnisk norske ungdom. Blant annet kommer dette frem i forhold til ønsket avstand eller nærhet til foreldrehjemmet.

Et spørsmålet er om ungdom er fristilt nok til å bryte med foreldrenes tradisjoner, slik Ziehe mener er karakteristisk for denne gruppen. Et annet spørsmål er om dette er viktig for dem. Funnene i denne undersøkelsen kan tyde på at det å være kulturelt fristilt også betyr å kunne velge i tråd med tradisjoner. Kultur betegner de erfaringer, kunnskap og de vurderinger som mennesker deler og som de gjenskaper og forandrer gjennom sosial handling. Kulturen produseres og reproduseres, brukes og forandres i forhold til gitte samfunnsstrukturer (Ehn og Löfgren 1982:69). Å kunne velge tradisjonelt og slik man er vant viser seg å være vanlig både blant ungdom med norsk bakgrunn og blant ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.

Ungdom bærer i seg både samfunnets historie samtidig som de selv er med på å skape eget liv ved hjelp av impulser. Ungdom kjennetegnes gjennom en blanding av flere identiteter. Sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen anvender begrepet kreolsk identitet, et begrep som er ment å beskrive ungdom med innvandrerbakgrunn som har vokst opp i Norge (hylland Eriksen 2000:20). Jeg mener kreolsk identitet er et dekkende begrep for ungdom generelt. Identitet er en prosess som preges både av røtter og impuls. Med røtter menes kultur og historiske verdier vi ikke kan velge bort. Impuls angir kultur som noe dynamisk og fremtidsrettet (ibid.). Ungdomstiden preges mest av impulser. Ungdom preges også mer av felles identitet eller gruppeidentitet enn av individuell identitet. Det snakkes om en egen ungdomskultur oppløst fra voksenkulturen gjennom musikk, klær og moter, og som er global. Ungdom innehar den postmoderne kulturforståelsen der alt er oppløst, fragmentert og satt inn i nye sammenhenger. Samtidig vil jeg argumentere for at vi også finner kontinuitet i tradisjoner / kulturen (noe jeg kommer tilbake til i neste kapittel).

5.2.1 Forholdet mellom tvang og frivillighet

Selvstendigjøring kan også sees som en relativ prosess, som et forhold mellom tvang og valgfrihet. Ungdommen selv kan for eksempel føle at de må flytte ut for å realisere seg selv og bli selvstendige, mens de likevel har et tilbud om å bo hjemme i flere år. Dette trenger ikke være avhengig av familiens økonomi eller plass. Andre har i realiteten ikke noe valg fordi det ikke er plass eller mulighet for å bo hjemme. Mellom disse ytterpunktene er det mange variasjoner og forhold som påvirker det å flytte for seg selv.

Ungdommens etableringssituasjon kjennetegnes både av de materielle og økonomiske muligheter de har til å etablere seg, og av de emosjonelle tilknytningene de har til foreldrehjem og hjemsted. I boligforskningen som omhandler boligetablering blant ungdom er det først og fremst fokusert på den første delen, på de økonomiske og materielle forutsetningene for etableringsprosessen (se kapittel 1). På den ene siden har vi sett at livssituasjonen endres til det bedre for ungdom som har bodd under vanskelig forhold tidligere, for eksempel ved at de har fått sitt eget rom for første gang. På den annen side kan savnet etter familie, trygghet og omsorg bli så stort at det demper gleden ved å flytte for seg selv. Om flyttingen er frivillig eller om ungdommen mer eller mindre er tvunget til å flytte for seg selv er et viktig moment her. Å ha muligheten til mer eller mindre å kunne velge sin egen situasjon gir større sannsynlighet for å lykkes videre enn når man føler seg tvunget til en situasjon. Dette gjelder også når valg man selv tar ikke viser seg å være de riktige.

I en engelsk undersøkelse om flytting hjemmefra blant ungdom diskuteres både fordeler og ulemper ved etableringsprosessen (Ainley 1991). Etableringsprosessen kan på den ene siden sees som en fordel for å bli mer selvstendig og få mer frihet. Å kunne gjøre hva man vil når man vil ble høyt prioritert blant de ungdommene som var med i den engelske undersøkelsen. Dette kan bety at de tar ansvar for seg selv. På den annen side kan ansvar og det å ta avgjørelser på egen hånd også være vanskelig. For første gang er det flere som må takle dagliglivets situasjoner alene og gjøre ting de aldri har gjort: vaske, lage mat, ha ansvar for egen økonomi etc. Et annet aspekt er det at mange som hadde hjemlengsel. Ainley anslår at andelen av ungdom som lengter hjem er rundt 60 prosent (ibi.:109). Et tredje punkt som tas opp er hvordan de unge som flytter hjemmefra endrer sin materielle situasjon til det verre sammenlignet med forholdene de hadde hjemme hos foreldrene. Dette diskuteres opp mot den friheten og de immaterielle aspektene som flyttingen er for mange. Frihet og det å bo for seg selv veier opp mot god materiell standard (ibid.:108).

Blant ungdom som er presentert i dette materialet har vi sett flere som har gitt uttrykk for hvor mye en ny bosituasjon har betydd for dem. De har fått eget rom og "mental" plass for første gang, og som blant annet har gitt dem mulighet til arbeidsro (Pedro, Ali). Det er ikke de materielle forholdene hjemme som har vært mest synlige, men følelsen av plass. En jente som måtte flytte hjemmefra på grunn av konflikter hjemme, forteller at hun endelig har kommet vekk fra det som ødelegger henne (Lisbeth). En annen trekker frem at hun for første gang erfarer ting i hverdagen som hun tidligere tok for gitt. Hun sier også at hun har blitt mer ansvarlig (Zeba). Det samme forteller Elise. Erfaringen med å bo hjemmefra har gjort henne mer bevisst på penger.

Andre typer erfaringer handler om å møte problemer i en ny situasjon. Ajmal trenger hjelp fra sosialkontoret for å klare utgiftene, samtidig som han er på boligjakt. Han opplever at hjelpeapparatet ikke fungerer slik han ønsker "Det er vanskelig å bo for seg selv. De folka som jobber på sosialkontoret er så dumme, og vil ikke høre på når jeg trenger hybel". Han ønsker å bytte hybel fordi han opplever at de han bor ved siden av ikke er snille. Selv ønsker han å bo i nærheten av noen voksne som kan hjelpe han. En annen gutt med innvandrerbakgrunn ønsker også mer hjelp fra voksne. Jo trives ikke der han bor, og ønsker mer kontakt med voksne.

Det å flytte for seg selv betyr følgelig ikke bare å få en ønsket og etterlengtet frihet til å kunne klare seg selv, men kan også bety problemer og en vanskelig situasjon. Graden av å kunne velge selv viser seg her å være viktig.

5.3 Ungdom og livsstil. Går ungdom sine egne veier?

Som vi tidligere har vært inne på er livsstil et sentralt begrep som er viktig å knytte til ungdom. Hva kan karakteriseres som særegent i ungdommens kultur og livsstil? Den tyske pedagogen Thomas Ziehe kobler livsstil med den kontinuerlige moderniseringsprosessen som er i vårt samfunn, og hevder at normer og verdier skifter så fort at individet har mistet de normative retningslinjene som fantes tidligere. Konsekvensen av dette blir at individet i større grad enn tidligere selv må reflektere over sin egen situasjon, sine egne mål og andre eksistensielle spørsmål. Selvstendigjøring og økt refleksivitet betyr at individet i større grad må sette sammen sin egen biografi, uavhengig av tradisjoner (Giddens 1990:21, Heggen 1996:212).

I denne studien er ungdommens livsstil knyttet til bolig og det å flytte hjemmefra. I følge en modell for boligvalg vil vår bakgrunn påvirke både ressurser og preferanser ved valg av bolig og valget av hvor man vil bo (Siksiö 1991:58). Bakgrunn omfatter både livsstil, kjønn og erfaringer. Med ressurser inngår de materielle ressursene, den kunnskapen vi har og de sosiale ressursene. Preferanser henspiller her på økonomiske preferanser, valg av bolig eller bosted og hverdagsliv. Livsstil har her en sentral plass. Valget vil til en viss grad være avhengig av hvilket forhold de unge har til foreldre eller miljøet de er vokst opp i, og hvor sterke normer som styrer miljøet.

Livsstil er viktig å se avhengig av kulturell og sosial identitet, men kan også anvendes for å skille mellom forskjellige kulturelle og sosiale karakteristika i et samfunn eller hos en gruppe. Eksempler på dette kan være ungdommens bakgrunn, hvor de vil bo, hvordan de skaffer seg bolig og lignende. Dersom vi finner at bestemte mønstre i individers valg går igjen, vil dette

også kunne avspeile mer helhetlige trekk, dvs. bakenforliggende føringer eller strukturer (Bergwitz 1994:17). Til en viss grad kan det være mulig å velge i forhold til livsplaner, og hva man ønsker. Likevel velger man innen visse strukturelle gitte rammer. Forhold som klassesilhørighet, kjønn og etnisk bakgrunn har innflytelse på individets muligheter til å realisere sine planer (Johansson og Miegel 1992:88). Distinksjonen mellom kulturell og sosial identitet som Johansson og Miegel gjør, er særlig ”synlig” i forhold til ungdom med innvandrerbakgrunn. Den kulturelle identiteten og verdiene har ofte en dyp forankring i egen opprinnelige kultur mens en sosial identitet kan skifte.

Ungdommens livsstil er formet av identitet og individuelle valg og preferanser på hva men ønsker å være. Identiteten er delvis basert på erfaringer og delvis på en sosial identitet (status) for hvordan man ønsker å være. Erfaringene og det man bærer i seg er følgelig en sentral del av identitet. Ungdommens livsstil i mitt utvalg har kommet frem gjennom deres preferanser og ønsker, og som har vært lite preget av valg som har gått på tvers av vaner og det de kjenner fra før. Dette gjelder både ungdom med etnisk norsk bakgrunn og ungdom med minoritetsbakgrunn.

Kapittel 6: Eget hjem for første gang – avsluttende kommentarer

I denne undersøkelsen er det presentert ulike aspekter ved det å flytte hjemmefra for første gang med fokus på hva som bidrar til å påvirke prosessen, og hva ungdom selv ønsker. Undersøkelsen er basert på spørsmål besvart av elever mellom 18 og 25 år på Sogn Videregående skole i Oslo, samt på intervjuer med ungdom fra samme skole. Til sammen er i underkant av 200 ungdom med i undersøkelsen. Materialet omfatter både ungdom som fremdeles bor hjemme og ungdom som har flyttet hjemmefra, men med hovedvekt på den første gruppen.

Studien handler om boligetablering blant ungdom, men er først og fremst knyttet til den første fasen der etablering på egen hånd er i ferd med å skje, eller bare er på planleggingsstadiet. Etableringsprosessen tar lang tid, og kan for noen gå over mange år. Jeg har sett på hva de unge selv ønsker og hvilke bakgrunnsfaktorer som er med på å forme muligheter og preferanser. De fleste har kun erfaring med å bo hjemme hos foreldre, og det er disse erfaringene som bidrar til å forme videre preferanser.

I denne type undersøkelse som tar for seg de yngste ungdommene og deres forhold til det å flytte hjemmefra, skjer det en bevisstgjøringsprosess som kan være en ny erfaring i seg selv. Det er antakelig mange som ikke har tenkt over dette annet enn at ”de skal flytte hjemmefra en gang før eller siden”, før de ble konfrontert med dette i spørreundersøkelsen. I en slik prosess blir man stilt spørsmål som man ikke har tenkt gjennom tidligere. For noen er tema viktig og aktuelt, for andre er det ”for tidlig”. Vi ser både de som har et reflektert syn på problematikken, og de som knapt har tenkt over det. Svarene som har kommet inn kan tolkes i dette lyset.

Funnene i undersøkelsen viser at det er mange tilfeldigheter som avgjør hvordan man får sin første start på en ”boligkarriere” alene. Det kan være foreldre som hjelper med å skaffe bolig, det kan være trangboddhet som ”tvinger” en ut hjemmefra, eller foreldrene flytter og man må bli igjen for å fortsette utdannelsen. I denne undersøkelsen finner vi alle kategorier. Studien viser også at det å ha plass er et relativt fenomen. Det er flere ulike måter å se rom på, både som mentalt rom og fysisk rom. Vi har her sett at det ikke bare er den fysiske plassen som teller, men at det også er viktig med gode relasjoner.

Spørsmålet er om ungdommene i denne studien viser å ha urealistiske preferanser, fordi det å bo i enebolig eller rekkehus i byens randsoner er et mål for mange etter hvert. For en del av ungdommene kan vi anta at preferansene ikke er urealistiske fordi de kan vente seg en eller annen form for hjelp fra foreldre / besteforeldre enten i form av økonomisk støtte, arv eller gave. Enkelte har også foreldre som eier flere boliger. For andre kan preferansene og ønskene bli vanskeligere å oppnå. I grove trekk kan materialet deles i to grupper, der vi ser forskjeller mellom de ungdommene som har det greit og som kan forventes å klare seg lettere i etableringsfasen, og de ungdommene som sannsynligvis vil måtte streve med å klare seg, og som har behov for hjelp fra det offentlige. En økende avstand mellom ungdommene som har det vanskelig og de som vil klare seg bra påpekes også blant annet av ansatte i Ungbo (Ruud 2000).

Spørsmålet om urealistiske preferanser kan også sees i lys av utvalget, av gruppen ungdom som studien tar utgangspunkt i. Ungdommene kommer fra en skole med yrkesrettet

utdannelse, og noen har følgelig forventninger om å gå inn i lønnet arbeid etter endt skolegang allerede i 19-20 års alderen. Dette er flere år tidligere enn for de som tar teoretisk utdannelse.

Funnene viser videre at flere av ungdommene ønsker å bosette seg i nærheten av foreldrene sine. Dette er interessante funn fordi det gir økt kunnskap om hva slags boligtilbud ungdom trenger utover det som finnes i dag, og som kan ha relevans både i planlegging av boligområder og i offentlig boligpolitikk. Det kan for eksempel være snakk om å tilrettelegge mer for fleksible boligløsninger i eksisterende boligområder, der de unge har muligheten til å flytte hjemmefra, men likevel bo i nærheten. En mer blandet boligstruktur i eksisterende bomiljøer vil særlig imøtekomme behovet til familier med minoritetsbakgrunn som ofte har mange barn, ved at ungdom kan få bo for seg selv i samme bomiljø som resten av familien. I enkelte boligområder har det vært tilrettelagt egnede små boliger (hybler) til ungdom som etter hvert trenger sitt eget, men som likevel ikke ønsker eller har muligheter til å "flytte hjemmefra".¹⁰ De bor for seg selv, men bor likevel i nærheten av foreldrehjemmet, i samme nærmiljø. Bør denne form for tilrettelegging bli mer omfattende?

I det forrige kapitlet diskuterte jeg ungdom som kulturelt fristilte sett i sammenheng med det å være selvstendig. Som det tidligere har vært referert til i litteratur om ungdom, skaper ungdommen sine egne verdier uavhengig av og ofte annerledes enn foreldrene i dagens moderne og postmoderne samfunn. De er det Ziehe betegner som kulturelt frisatte. Familien er ikke lenger noe rollemodell. Kulturell frisetting kan imidlertid sees ut fra flere sider. Ungdommen er fristilt hjemme, de er fristilt ved å kunne ta egne valg. De kan betraktes som kulturelt fristilte selv om de bor hjemme. De bruker ikke foreldrenes verdier og smak. De velger egne verdier, de er frisatt. Samtidig finner vi mer tradisjonelle ungdom som har foreldrenes verdier, og som velger dem. Dette kan sees særlig i forhold til valg av bosted, boligtype og lignende. Selv om de velger som foreldrene kan de imidlertid oppleve dette som en frihet til å velge, og ikke noe som er normbundet. Hvordan selvstendighet oppfattes og defineres er ofte normativt, og forbindes gjerne med det å kunne klare seg økonomisk og praktisk på egen hånd. Men selvstendighet kan også sees ut fra andre tolkninger. Man kan være selvstendig på andre arenaer, gjennom de valg man tar. Rollen som voksen oppleves dermed ikke som konfliktfyllt selv om man velger å flytte sammen med søsken, eller bo sammen med andre, eller man velger å bo hjemme en stund til. Det er ingen motsetning til det å være selvstendig.

Et annet aspekt er å se kulturell frisetting i forhold til foreldregenerasjonen. Særlig foreldre med norsk bakgrunn har mye av den samme erfaringsbakgrunnen som ungdommene nå får, og de er derfor på mange måter like. De forventer ikke omsorg, de fristiller barna på en annen måte uten forpliktelser hjemme, de har selv levd slik. De gamle familiemønstrene er i ferd med å endres. Foreldre opplever for eksempel selv å være i en ny etableringssituasjon der de går inn i nye parforhold.

I følge Giddens utfordres de tradisjonelle verdier og institusjoner på en ny måte (Giddens 1991). Vi tror at ungdommen ønsker å gjøre ting eller velge annerledes enn det foreldregenerasjonen gjør / har gjort. Tidligere var identitet formet av det kollektive, fra erfaringer fra de eldre. I dag etablere ungdommen sine egne referanser (Melucci 1992). Som antydnet i min fremstilling må dette nyanseres. Det er viktig å se på bakgrunn, kultur, tradisjoner og sosialiseringprosessen. Særlig er dette viktig i forhold til ungdom med

---

¹⁰ Dette finner vi i flere borettslag blant annet på Holmlia og på Furuset.

minoritetsbakgrunn. Også andre empiriske undersøkelser viser at ungdom er mer tradisjonelle i sine preferanser. En undersøkelse fra Sverige om ungdommens syn på familieliv viser at kjernefamilie sto sterkt i de unges ønsker, til tross for nye familiekonstellasjoner til siste årene (Kugelberg 1999). Dette sees blant annet i sammenheng med utviklingen av den svenske velferdstaten.

Til tross for det post-moderne samfunn med oppløsning av tidligere strukturer, ny kunnskap og teknologi som bidrar til endrede livsstiler, valg og verdier kan det se ut som om boligspørsmål blant ungdom mer er fundert i stabilitet og tradisjonell tenkning enn andre arenaer. Til en viss grad skaper de kulturelle og strukturelle rammene forventninger til livsløpet, og til rekkefølgen og varighet til overgangene. Forventningene formidles som standard livsløp eller som normalbiografier for hvordan overgangen til et voksenliv skal eller bør løses (Stigen 1998:28). Når valgmulighetene øker må man revurdere i forhold til erfaringer og forventninger. Tradisjonsbegrepet bør imidlertid nyanseres. I følge Raymond Williams kan tradisjon sees på som det samme som sosial og kulturelle reproduksjon, der tradisjon kommer til uttrykk i hverdagen gjennom felles symbolssystem og sosial handling (Williams 1981:184). Forankring i en tradisjon gir individet mulighet til å bearbeide forhold i egen samtid gitt at det finnes koplinger til eget hverdagsliv. I en slik forståelse betyr det å bære i seg en tradisjon, eller å velge i forhold til tradisjonen, ikke det samme som å være umoderne. Som en konklusjon kan det se ut som om ungdommene i denne studien gjennom sine valg, drømmer og preferanser både er tradisjonelle og moderne.

Litteratur

- Ahlberg, Nora 1990: *New Challenges Old Strategies. Themes of Variatiion and Conflict among Pakistani Muslims in Norway*. Hovedfagsoppgave i religionshistorie. Universitetet i Oslo. Helsinki.
- Ainley, Pat 1991: *Young People Leaving Home*. London: Cassell.
- Andersen, Arne Støttrup 1998: Unge på boligmarkedet: Etablerer seg senere, men ikke dårligere. *Samfunnsspeilet* 4/1998, s. 36-40.
- Barn og unge med innvandrerbakgrunn. Aktuell statistikk*. SSB, mars 2000.
- Bergenstråhle, Sven 1997: *Ungas boende. En studie av boendeforhållanden for unga i åldrarna 20-27 år*. Boinstitutets skriftserie 4.
- Bergwitz, Øyvind 1994: *Utdanning eller arbeid?* Rapport 2/94. Oslo: UNGforsk.
- Bourdieu, Pierre 1996: *Symbolsk makt*. Oslo: Pax Forlag a/s.
- Christoffersen, Henrik 1991: *Young People's Late Entrance on the Housing Market a Problem or no Problem*. Paper for the International Housing Research Conference Oslo, June 1991.
- Czaplicka, Magdalena 1993: Vägen till självförsörjning. Om ungdomars skolgång och inträde i arbetslivet. I Fornäs m.fl. (red): *Ungdomar i skilda sfärer*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag, s. 103-169.
- Dahlgren, Stefan m.fl. 1987: *Forskning om boendepreferenser – två kunskapsöversikter*. SB:4. Gävle: Statens institut för byggnadsforskning
- Dalsjö, Karis 1998: *Livsrum*. Vejle: Vejle Amts Udviklingsråd.
- Ehn, Billy og Orvar Löfgren 1982: *Kulturanalys*. Malmø: Gleerups.
- Ermisch, John and Pamela Di Salvo 1995: *An Economic Analysis of the Leaving Home Decision*. Working papers of the ESRC Research Centre on Micro-social Change. Paper 95-11 Colchester: University of Essex.
- Fransson, Urban 1997: *Ungdomars hushållsbildning. Processer på en lokal bostadsmarknad*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Giddens, Anthony 1990: *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony 1991: *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Oxford: Polity Press.
- Gulbrandsen, Lars og Åsmund Langsether 1999: *Parents' Financial Responsibilities towards Young Adult Children*. Paper presented at the 4th Conference of Sociology. Amsterdam. Upublisert.
- Gulbrandsen, Ole og Thorbjørn Hansen 1985: *Nye husholdninger og boligbehovet*. Byforskningsprogrammet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, Ole m.fl. 1992: *Ungdom og bolig*. Prosjektrapport 112. Oslo: Byggforsk.
- Gulløy, Elisabeth m.fl. 1998: *Levekår og forbruk blant studenter 1998*. Notater. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Heggen, Kåre 1996: Ungdom og lokalmiljø - forankring eller fråkopling? I Øia (red.): *Ung på 90-tallet*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag as/UNGforsk, s. 201-215.
- Hylland Eriksen, Thomas 2000: Om vi og de andre. I *Utenfra, men hjemme – innvandrerungdom i storby*. Konferanserapport NFR, mars 2000, s. 15-23.
- Johansson, Thomas og Fredrik Miegel 1992: *Do the Right Thing. Lifestyle and Identity in Contemporary Youth Culture*. Stockholm: Almquist & Wiksell International.
- Johansson, Thomas og Fredrik Miegel (ed) 1994: *Mardrömmar och önskdirömmar. Om ungdom och ungdomlighet i nittioalets Sverige*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Jones, Gill 1995: *Leaving Home*. Buckingham: Open University Press.
- Kjeldstadli, Knut 1996: Habitusser og andre troll – på sporet av vår egen underjordiske. En kommentar til Pierre Bourdieus begrep om habitus. I *Dugnad* nr. 3/1996, s. 3-23.

- Koselleck, Reinhart 1985: *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Cambridge: The MIT Press.
- Kugelberg, Clarissa 1999: *Self Images of "Young Adult Life"*. Paper Conference Gävle April 1999.
- Lieberg, Mats 1997: *On Probation from Home*. Young peoples housing and housing preferences in Sweden. Report 2. European Survey on Youth Housing and Exclusion.
- Lien, Inger-Lise 1986: *Sosialkontorets plass i innvandrernes problemløsningsreportoar*. Rapport 1986:4. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Lundberg, Stefan 1990: *Ungas boende i Göteborg*. Rapportutkast. Stockholm.
- Löfgren, Anders 1990: *Att flytta hemifrån. Boendets roll i ungdomars vuxenblivande ur ett situationsanalytisk perspektiv*. Lund: Lund University Press.
- Löfgren, Anders 1993: Ungdomstid – i skärningspunkten mellan livsprojekt och arena. I Fornäs m.fl. (red): *Ungdomar i skilda sfärer*. Stockholm: Brutus Östlings bokförlag, s. 169-187.
- Melucci, Alberto 1992: Youth Silence and Voice. In Fornäs and Bolin (ed.): *Moves in Modernity*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, p. 51-73.
- Oslostatistikken 3/1997*. Oslo kommune.
- Ruud, Marit Ekne 1987: *Historien om en gate*. Magistergradsavhandling i etnologi. Universitetet i Oslo.
- Ruud, Marit Ekne 2000: *Ungbo – mellom omsorg og forebygging*. Prosjektrapport 275. Oslo: Byggforsk.
- Sandberg, Ola og Rolf Svensson 1997: *Så vill studenterna bo*. Stockholm: Byggdok.
- Siksiö, Ola 1991: *Bostadsvalet ur ett sociologisk perspektiv*. Forskningsrapport 40. Gävle: Statens institutt for bygnadsforskning.
- Simonsen, Kirsten 1993: *Byteori og hverdagspraksis*. Roskilde: Akademisk forlag.
- Sjögren, Annick 1998: Kulturens roll i identitetens byggande. I Nader Ahmadi (red.): *Ungdom, kulturmöten, identitet*. Stockholm: Liber AB, s. 24-56.
- Stigen, Ole Trygve 1998. *Å bli voksen: to mønstre*. Hovedoppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Stockholmsungdomernas levnadsförhållanden – en sammanställning av Utrednings- och statistikkontoret*. Utredningsrapport 1991:1.
- Stortingsmelding nr. 49 1997-98: Om boligetablering for unge og vanskeligstilte*.
- Søholt, Susanne 2001: *Etniske minoriteter og strategier på boligmarkedet i Oslo*. Prosjektrapport 297. Byggforsk: Oslo.
- Texmon, Inger 1995: *Ut av redet. En demografisk analyse av flytting fra foreldrehjemmet*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Waara, Peter 1996: *Ungdom i Gränsländ*. Umeå: Boréa.
- Werner, Karla 1988: *Mer än tak över huvudet*. T2:1988. Stockholm: Byggforskningsrådet.
- Werner, Karla 1991: *Staden som livsrum*. T5:1991. Stockholm: Byggforskningsrådet.
- Williams, Raymond 1981: *Culture*. Cambridge: Fontana Paperbacks.
- Ytrehus, Siri 2001:
- Ziehe, Thomas 1992: Cultural Modernity and individualization. In Fornäs and Bolin (ed.): *Moves in Modernity*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, p. 73-105.
- Øia, Tormod 1993: *Mellom Moskè og McDonald's. Ung og innvandrere i Oslo*. Oslo: UNGforsk.
- Øia, Tormod 1996: Ung og innvandrere. I Øia (red.): *Ung på 90-tallet*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag as/UNGforsk, s. 13-29.
- Øistensen, Bård 1998: *Boligetablering*. Prosjektrapport 232. Oslo: Byggforsk.

Andre referanser

Aftenposten 24.06.2000
BO nr 3-1998
BO nr 7 1998
BO nr 1 2000
Boligen nr 3 1998
Boligen nr 10 1998
Boligen nr 10 2000
Boligen nr 11 2000
Byggeindustrien nr 5 2000
Byggeindustrien nr 3 2001
Hus og hjem 2/3 1998
Husbankbladet 2 2001

Vedlegg

Norges byggerforskningsinstitutt
Postboks 123 Blindern, N-0314 OSLO

SKJEMA TIL DE SOM BOR HJEMME HOS FORELDRE /FORESATTE

UNDERSØKELSE OM DET Å FLYTTE HJEMMEFRA

Elever ved Sogn videregående skole høsten 1999.

LITT OM DEG SELV

1. Hvilket år er du født?

2. Kjønn:

19

Jente:

Gutt:

3. Hvor er du født, evt. hvilket land?

4. Hvilket land kommer foreldrene dine fra?

5. Hvilken bydel i Oslo / hvilken kommune bor du i?

6. Hvor lenge har du bodd der?

LITT OM SKOLE / JOBB

7. Hvilken linje går du på?

8. Valgte du selv eller var det tilfeldig at du
begynte på den linjen?

9. Er du fornøyd med valg av linje?

- Ja   Vet ikke
 Nei

10. Hva ønsker du å jobbe med senere?

11. Hvis du har gått på andre skoler etter grunnskolen før du begynte på Sogn, hva slags skoler har du gått på?

12. Har du jobb ved siden av skolen? Hvis du svarer ja, hva jobber du med? Hvor mye tjener du i måneden?

LITT OM FAMILIEN

13. Hvem bor du sammen med?

Kryss av for det som passer

Med begge foreldre

Med mor

Med far

Med fars nye samboer/ektefelle

Med mors nye samboer/ektefelle

Med søsken

Med halvsøsken

Med barna til mors/fars samboer/ektefelle

Med besteforeldre

Med fosterforeldre

Med andre, hvem? _____

14. Hvor mange personer bor du sammen med?

15. Er noen av foreldrene dine døde, evt. hvem?

16. Hvis foreldrene dine er skilt, har mor eller far ny kjæreste / ektefelle? Har de barn?

17. Hvis foreldrene dine er skilt, bor de i nærheten av deg eller bor de langt fra der du bor nå?

18. Hvilken utdannelse / skoler har dine foreldre / foresatte?

Stikkord er grunnskole, videregående allmennfag, yrkesfag, fagopplæring innen industri eller håndverk, høyskole, universitet eller annet.

Mor/stemor

Far/stefar

19. Hva jobber dine foreldre / foresatte med?

Skriv tittel på yrke eller hva de jobber med, om de jobber heltid eller deltid, eller om de for tiden er arbeidsledige, er hjemneværende eller er trygdet.

Mor/stemor

Far/stefar

20. Må du hjelpe til hjemme, i tilfelle hva må du gjøre?

For eksempel rengjøring, pass av søsken, gå ærend el.l.

21. Må du betale for deg hjemme?
Evt. hvor mye betaler du?

22. Får du lommepenger hjemme?
Evt. hvor mye får du?

LITT OM BOLIGEN OG BOSITUASJONEN

23. Hva slags bolig bor du i?
Stikkord: leilighet, rekkehus, enebolig, hybelhus,
hospits.

24. Hvilken beliggenhet har den?
Stikkord: drabantby, sentrum, villastrøk, tett
bebyggelse, nær grøntområder, landlige
omgivelser.

25. Hvor stor er boligen, hvor mange rom har den?

26. Har du ditt eget rom eller deler du rom med
andre? Evt. hvem deler du rom med?

27. Er boligen stor nok for dere som bor der eller er
det trangt om plassen?

FREMTIDIG BOSITUASJON

28. Har du tenkt å flytte for deg selv i løpet av det
nærmeste året? Evt. hvorfor?
Stikkord: det er for trangt hjemme, får ikke lov å bo
hjemme lenger, vil ikke bo hjemme lenger, vil
flytte sammen med kjæreste / venner, skal gå på
skole eller jobbe et annet sted eller andre grunner.

29. Hvis du ikke har tenkt å flytte snart, hvorfor
ikke?
Stikkord: Har det fint der jeg bor, er for ung, har
ikke penger nok, får ikke tak i bolig, får ikke lov
hjemme, har forpliktelser hjemme eller andre
grunner.

30. Hvis du ikke har tenkt å flytte snart, når tror du at du flytter hjemmefra? Evt. hvorfor nettopp da?

31. Vet du hvor du vil bo når du flytter hjemmefra, har du noen ønsker?
Stikkord: i Oslo / omegn, en annen by, et annet land. Hvilken by / hvilket land?

32. Hvis du vil bli i Oslo / omegn, ønsker du å bo i sentrum, utenfor bykjernen, i nærheten av der du bor nå eller et annet sted? Hvorfor?

33. Er det noen steder i Oslo /omegn du liker spesielt godt? Evt. hvorfor?

34. Ønsker du å bo i nærheten av noen voksne som du kjenner (for eksempel foreldre eller andre slektninger)? Evt. hvorfor / hvorfor ikke?

35. Hva slag bolig ønsker du å flytte til i nærmeste fremtid, og hva slags bolig ønsker du etter hvert?

36. Hva mener du er realistisk i forhold til dine ønsker?

37. Hvordan skal du skaffe deg et sted å bo? Får du hjelp av venner / familie? Evt. på hvilken måte?

38. Hvordan skal du finansiere boligen? Har du penger selv? Får du evt. økonomisk hjelp fra familie /venner til å betale innskudd, leie, depositum e.l., og av hvem vil du få hjelp?

39. Hvor mye kan du betale for en bolig, og hvor stor husleie / boutgifter kan du klare å betale i måneden?

40. Tror du det blir lett eller vanskelig å betale boutgifter / husleie? Hvilke forventninger har du til å klare deg selv økonomisk?

41. Har du tenkt å bo for deg selv eller tenker du deg å dele bolig med for eksempel venner? Hvorfor?

42. Kjenner du til offentlige tilskuddsordninger for ungdom? Hva kjenner du til?

43. Andre ting du vil fortelle om deg selv og det å flytte hjemmefra?

Kan vi kontakte deg for en nærmere samtale?

Ja

Nei

Hvis ja, oppgi navn:

Adresse:

Telefon:

Takk for at du tok deg tid til å svare på spørsmålene!

Høsten 1999

Til elever i VK 1 og VK 2 ved Sogn Videregående skole

Undersøkelse om det å flytte hjemmefra

Ved avdeling for Bolig, bygd miljø og samfunn på Byggforsk er det satt i gang en undersøkelse om det å flytte hjemmefra blant ungdom primært mellom 17 og 25 år. Materialet i undersøkelsen skal hovedsakelig baseres på svar fra spørrelister. Undersøkelsen skal publiseres i en prosjektrapport som utgis på Byggforsk.

Vi vil gjerne at dere svarer på ett av de vedlagte spørreskjema. Det blå skjema er for de som ikke har flyttet hjemmefra, det grønne er for de som bor for seg selv / har flyttet hjemmefra. Skjema sendes i utfylt stand i vedlagte svarkonvolutt så snart som mulig. Konvolutten er frankert.

Nederst på skjema har vi spurt om det er greit at vi kan kontakte dere for en nærmere samtale, fordi vi ønsker å komme i kontakt med ungdom som representerer forskjellig miljøer. Hvis dere svarer ja, må dere huske å fylle ut navn og telefon.

Svarene vi får vil behandles anonymt, selv om dere oppgir navn. Dette gjelder også evt. intervjuer. Personopplysninger som samles inn gjennom dette prosjektet behandles etter bestemmelser gitt i konsesjon fra Datatilsynet. Ingen personopplysninger vil være tilgjengelig for andre.

Vi gjør oppmerksom på at undersøkelsen er frivillig og at dere ikke er forpliktet til å svare. Vi er imidlertid takknemlig for alle svar vi får, og ønsker også at så mange som mulig svarer ja på at vi kan kontakte dere hvis dette er aktuelt.

Hvis det er noe dere ønsker å spørre om, kan dere kontakte:

Marit Ekne Ruud på tlf. 22 96 58 42
Faks 22 96 56 07
e-mail: Marit.Ruud@byggforsk.no

**På forhånd takk for
hjelpen!**

Marit Ekne Ruud
Prosjektleder

Intervjuguide

Personalia

Når og hvor er du født, evt når kom du til Norge.

Familieforhold – foreldre, søsken etc. Hva jobber foreldrene med, alder på familiemedlemmer etc.

Bosted, tidligere og nåværende.

Jobb ved siden av skolen

Framtidsutsikter, yrke, jobb etc

Tidligere boforhold

Boligtype, størrelse og standard.

Hadde du ditt eget rom eller delte med andre? I så fall med hvem?

Hvordan opplevde du evt. å dele rom?

Hvordan var det å bo hjemme i oppveksten? God plass / dårlig plass

Hvordan var området du bodde i? Brukte du mye nærmiljøet / stedet rundt boligen?

Nåværende boforhold - de som fremdeles bor hjemme

Har du eget rom eller deler med andre?

Hvordan opplever du plassen nå?

Har du plikter hjemme, evt, hva gjør du?

Hvordan opplever du det?

Har du tenkt å flytte snart?

Evt. når? Hvorfor?

Dersom du ikke har planer om å flytte, hvorfor?

Hva slag bolig kunne du tenke deg?

Hvordan skal du skaffe bolig, hvordan skal den finansieres?

Hvor ønsker du å bo? Er det viktig for deg å bo i nærheten av familie / venner?

Ønsker du å bo alene eller sammen med noen, hvorfor?

Nåværende boforhold – de som har flyttet

Når flyttet du?

Hvorfor flyttet du?

Hvorfor havnet du akkurat her, var det et bevisst valg? Valgte du selv?

Hva slags bolig bor du i nå? Størrelse etc

Bor du alene / sammen med andre, evt, med hvem?

Hvordan skaffet du deg boligen?

Fikk du hjelp til finansiering?

Hvordan finansierer du boligen nå?

Dersom du har valgt bolig – har det vært viktig å velge et sted du er kjent, eller har det ikke spilt noen rolle?

Hvor og hvordan kunne du tenke deg å bo senere?

